Ajuntament de Sallent

PLA DIRECTOR DEL
CONJUNT MONUMENTAL DEL CASTELL DE SALLENT

Redactor: Eduard Píriz i González
llicenciat en Història (arqueòleg)
i arquitecte tècnic

gener de 2017

SERVEI DE PATRIMONI ARQUITECTÒNIC LOCAL

Diputació Barcelona
Àrea de Territori i Sostenibilitat

A.- MEMÒRIA

0.- Introducció.

1.- Descripció del monument.

2.- Avaluació del monument.

3.- Proposta d'actuacions.

4.- Pla d'etapes.

A1.- ANNEXOS A LA MEMÒRIA

Bibliografia

B.- PLANIMETRIA

Índex de la planimetria.

ÍNDEX DE LA MEMÒRIA DEL PLA DIRECTOR

0.- Introducció....1

0.1.- Agents....1
0.2.- Consideracions prèvies....1
0.3.- Antecedents....2
0.4.- Objectiu del Pla Director....2
0.5.- Legislació específica....3

1.- Descripció del monument....4

1.1.- Dades bàsiques....4
1.2.- Situació i emplaçament....5
1.3.- Propietat....6
1.4.- Situació urbanística....6
1.5.- Grau de protecció....6
1.6.- Anàlisi històrica....6
- Estudi històric-documental.... 6
- Estudi històric-constructiu....15
- Estudi hitoric-artístic....21

1.7.- Anàlisi material (estat actual)....22
- Estudi geometricoformal....22
- Estudi físicoconstructiu....25

1.8.- Anàlisi sociològica....60
- Estudi dels usos....60
- Estudi de la gestió....61
- Estudi del teixit social....62
- Estudi de les relacions significatives....63

2.- Avaluació del monument....64

2.1.- Avaluació de l'estat actual....64
2.2.- Necessitats a satisfer....65

3.- Proposta d'actuacions....67

3.1.- Àmbit d'actuació....67
3.2.- Objectius i criteris....68
3.3.- Descripció de la proposta....68
3.4.- Fases de treball....74

4.- Pla d'etapes....84

4.1.- Cronograma dels treballs (terminis i costos d'execució)....84

0.- INTRODUCCIÓ

0.1.- Agents.

- Promotor.
  Ajuntament de Sallent.
  Plaça de la Vila 1 – 08650 Sallent (Barcelona).
  Telèfon 93.837.02.00 –www.sallent.cat

  Servei del Patrimoni Arquitectònic Local (SPAL) de la Diputació de Barcelona.
  Carrer del Comte d'Urgell, 187 – 08036 Barcelona.
  Telèfon 93.402.22.22

- Propietari actual de la finca on es troba el conjunt monumental del castell de Sallent.
  Iberpotash, S. A.
  Carrer Afores, s/n – 08260 Súria (Barcelona).
  Telèfon 93.868.28.03 - potash@iberpotash.com

- Propietari actual de l'església de Sant Esteve i Sant Sebastià.
  Parròquia de Santa Maria de Sallent (Bisbat de Vic).
  Carrer del Clos, 1 – 08650 Sallent (Barcelona).
  Telèfon 93.837.00.41

- Redactor del Pla director.
  Eduard Píriz i González Llicenciat en Historia (Arqueòleg) i Arquitecte tècnic.
  C/ Creu coberta 113, 08014 Barcelona
  Telèfon mòbil: **685 992 675**
  Correu electrònic: edupiriz@hotmail.com

0.2.- Consideracions prèvies.

L'ajuntament de Sallent, amb la voluntat de conservar les restes del conjunt monumental del castell de Sallent i amb la intenció de frenar la seva degradació, va iniciar totes les gestions pertinents amb l'objectiu de posar en valor una part importantíssima del patrimoni històric, arquitectònic i arqueològic del seu municipi.

En aquest sentit, va sol·licitar en data de 14 de maig de 2015 al Servei de Patrimoni Arquitectònic Local (SPAL) de la Diputació de Barcelona el suport necessari per tal d'aconseguir la redacció d'un Pla Director que estudiï, documenti, analitzi i que estableixi les línies generals d'actuació, els criteris i les prioritats per a la futura restauració.

El 14 de desembre de 2015, en resposta a aquesta sol·licitud de l'ajuntament, el Servei de Patrimoni Arquitectònic Local (SPAL) de la Diputació de Barcelona, va resoldre encarregar la redacció del pressent Pla Director del castell de Segur a Eduard Píriz i González Llicenciat en Història (arqueòleg) i Arquitecte tècnic.

0.3.- Antecedents.

El conjunt monumental del castell de Sallent, format pel propi castell i l'església de sant Esteve i sant Sebastià, ha estat sempre molt present per la població sallentina. Per aquest motiu des de fa molts anys que existeix la preocupació de recuperar-lo.

L'any 1920 es van iniciar els treballs de rehabilitació de l'església promoguts per un grup de sallentins. En aquesta intervenció es van refer les teulades, es va pintar l'interior del temple, i es va arrebossar i enlluir els paraments exteriors. L'any 1922 van finalitzar aquests treballs.

L'any 1936 obre un parèntesi a la recuperació ja que es produeix la crema i l'espoli del temple durant els esdeveniments revolucionaris de juliol del 36. S'inicia així un període d'abandó i deteriorament de l'església que tot i el pas del temps havia perdurat en molt millor estat que el castell.

La voluntat popular de recuperar el conjunt del castell torna a agafar embranzida a la dècada dels anys setanta. L'any 1973, l'entitat cultural sallentina anomenada la Trenta-sisena, inicià les gestions per poder recuperar l'església de sant Esteve i sant Sebastià.

Durant el mes de setembre de 1973 es va millorar el camí d'accés des de les instal·lacions de la mina per poder arribar en cotxe fins al cim del turó. I el mes de novembre del mateix any, es va condicionar la rampa superior d'accés al recinte del castell.

L'any 1975 es van iniciar les tasques per la restauració de l'església. L'arquitecte sallentí Valentí Sorribas Subirà va fer el primer projecte de restauració. I el mateix any es va excavar els fonaments de l'absidiola de ponent.

L'any 1976, de mans del paleta de Cornet Joan Matamala ajudat de membres de la Trenta-sisena i voluntaris, iniciaren les obres enderrocant el cimbori neoclàssic, la part alta del mur de ponent sobre l'antiga entrada i la sagristia. Reconstrueixen el mur sobre l'antiga entrada i tapien la porta que comunicava amb l'absis central. També excaven els fonaments de l'absidiola de llevant. Aquest any es produeix una polèmica a la premsa sobre les obres iniciades i finalment al mes de novembre la Comisión del Patrimonio Històrico-Artístico de la Delegación Provincial del Ministerio de Educación y Ciencia atura les obres.

Durant l'any 1978 l'arquitecte Valentí Sorribas Subirà declina la seva responsabilitat en l'obra. L'arquitecte Ignasi M. Serra Goday redacta un nou projecte d'intervenció. Es realitza llavors una cala de prospecció a l'absis central de l'església.

Finalment, la Comisión del Patrimonio Històrico-Artístico de la Delegación Provincial del Ministerio de Educación y Ciencia autoritzà la continuïtat de les obres seguint el nou projecte, i l'abril de 1979 es reinicia l'obra. Aquest any es construeix l'absidiola de ponent. Es realitzen cales exteriors als fonaments de l'església, i es fa l'arranjament de l'espai generat davant de l'entrada principal.

Durant 1982, es planteja la problemàtica de la resolució de la nova coberta de la nau circular de l'església i Albert Bastardes redacta un informe i es proposa una alternativa no mimètica amb l'edifici romànic. També aquest any es construeix de nou el fris d'arcuacions de l'absidiola de llevant.

L'any següent, 1983, es va construir la coberta de la volta de l'absis central.

El 1985, la Direcció General de Patrimoni Cultural de la Generalitat de Catalunya va realitzar una campanya d'excavació arqueològica extensiva al subsòl de tot l'interior de l'església. Aquesta campanya va ser dirigida per l'arqueòleg Eduard Riu i Barrera.

El mes de febrer de 1991, el Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya va consensuar i aprovar el projecte definitiu de la reconstrucció de l'església de sant Esteve i sant Sebastià, seguint la tipologia romànica.

El 2006 el Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya va encarregar a l'empresa Arqueociència Serveis Culturals, S. L. un estudi històric del castell i un aixecament topogràfic.

L'any 2008 es van finalitzar les obres de reconstrucció de l'església, es va consagrar i beneir, i el dia 5 d'octubre d'aquell any, es va inaugurar.

El 2009 es va col·locar i beneir una creu amb el crist en majestat i l'any 2011 es van col·locar i beneir les imatges de sant Esteve i sant Sebastià.

El Servei de Patrimoni Arquitectònic Local (SPAL) de la Diputació de Barcelona a finals de 2015 inicis del 2016, va aprovar i contractar a Eduard Píriz i González, la redacció del present Pla Director del conjunt monumental del Castell de Sallent en el marc del Règim regulador del Catàleg de serveis del Pla "Xarxa de Governs Locals 2012-2015. Dins aquest Pla Director també està previst la realització d'un nou estudi històric del conjunt monumental del castell de Sallent.

En el desenvolupament de les feines que es deriven del pressent Pla Director, el mes de juliol de 2016, es va realitzar una esbrossada del recinte del conjunt monumental amb seguiment arqueològic, expedient número 747 K121 N-0642 2016/1-16.963, per així poder facilitar les tasques d'estudi del castell.

Conjuntament amb aquest Pla Director, el Servei de Patrimoni Arquitectònic Local (SPAL) de la Diputació de Barcelona, també va contractar un aixecament topogràfic i planimètric del conjunt monumental del castell de Sallent a l'arquitecte Roger Guitart i Domingo. Dins aquesta documentació, també s'ha fet un aixecament ortofotogramètric de l'església i de les altres construccions del castell.

0.4.- Objectiu del Pla Director.

L'objectiu principal del Pla Director és establir les línies d'actuació i les prioritats per poder recuperar i protegir les restes del conjunt monumental del castell de Sallent formades per les estructures del castell i per l'església de sant Esteve i sant Sebastià.

També té per objectiu posar en valor els diferents elements que composen el conjunt, per així donar-lo a conèixer, fer-lo visitable i potenciar la seva vessant d'atracció turística per al municipi de Sallent i per la comarca del Bages.

El present Pla Director, també té per objectiu definir un àmbit de protecció del conjunt del castell de Sallent.

0.5.- Legislació específica.

Totes les propostes recollides a aquest Pla Director segueixen i compleixen tota la legislació vigent, i de manera especial en virtut del grau de protecció de les restes del conjunt del castell de Sallent, la normativa que fa referència a la protecció del patrimoni arquitectònic i arqueològic:

- **Llei 16/1985, de 25 de juny, de Patrimoni Històric Espanyol.**
  Publicada al BOE núm. 155, de 29/06/1985.
  Última modificació 27 de maig de 2015.
- **Llei 9/1993, de 30 de setembre, del Patrimoni Cultural Català.**
  Publicada al DOGC núm. 1807, de1 11.10.1993.
- **Decret 78/2002, de 5 de març, del Reglament de protecció del patrimoni arqueològic i paleontològic.**
  Publicat al DOGC núm. 3594, de 13.3.2002.
- Al mateix temps, hem tingut presents les últimes "**Cartes de restauro**" o "**Cartes de la restauració**" consensuades internacionalment per la protecció i la intervenció en el patrimoni arquitectònic.

1.- DESCRIPCIÓ DEL MONUMENT

1.1.- Dades bàsiques.

Comarca:	**Bages.**
Municipi:	**Sallent.**
Localització:	**Puig del castell.**
Denominació:	**Conjunt monumental del castell de Sallent.**
Època:	**Estructures Medievals i d'època moderna.**
Cronologia:	**Mitjans segle X /Principis segle XI – fins el segle XX.**
Autor:	**Desconegut.**
Propietat:	**Castell: Iberpotash, S. A.** **Església: Parròquia de Santa Maria de Sallent (Bisbat de Vic).**
Tipologia:	**Castell: edifici militar, residencial i conjunt productiu (mas).** **Església: edifici religiós.**
Ús original:	**Castell: militar, defensiu, administratiu i residencial.** **Església: culte religiós cristià.**
Ús actual:	**Castell: sense ús.** **Església: culte religiós cristià.**
Qualificació urbanística:	**Sòl no urbanitzable, qualificació de Interès natural i Paisatgístic.**
Declaració monumental:	**BCIN Bé Cultural d'Interès Nacional.** Núm. registre de la Generalitat de Catalunya **1388-MH.** Núm. registre de l'Estat Espanyol **RI-51-5626.**

1.2.- Situació i emplaçament.

Les coordenades del conjunt monumental del castell de Sallent són:

ETRS 89 X: 408946,46 - Y: 4630355,23

Les restes del conjunt monumental del castell de Sallent es troben dins el terme municipal de Sallent que pertany a la comarca del Bages, província de Barcelona.

Aquest municipi limita amb els termes municipals de Balsareny i Gaià al nord. A l'est amb Avinyó, i amb el municipi d'Artés al sud-est. Al sud amb Sant Fruitós de Bages i amb Santpedor i Castellnou de Bages a l'oest. Tots aquests municipis estan inclosos dins la comarca barcelonina del Bages.

Planimetria de la ubicació del municipi de Sallent dins la comarca del Bages. (ICGC)

El conjunt es troba isolat al sud-est de la població de Sallent, al puig conegut amb el nom de turó del Castell o de Sant Sebastià. Des d'aquest turó, de 357,5 metres d'altitud, es domina bona part del Pla de Bages i la vall del riu Llobregat. Dins del recinte del castell, hi trobem l'església reconstruïda de Sant Esteve i Sant Sebastià.

L'accés a les restes del conjunt monumental es realitza mitjançant un camí de terra transitable per vehicles que des del riu Llobregat, passa per les instal·lacions mineres d'Iberpotash, S. A. i vorejant el turó arriba al cim pel sud-est.

Orto fotografia de la ubicació del castell de Sallent, on es pot veure al nord del conjunt, l'explotació minera i la relació de proximitat entre el castell i el riu Llobregat. 2016 (ICGC)

Planimetria de la ubicació del castell de Sallent respecte al nucli urbà. (ICGC)

1.3.- Propietat.

El titular actual de la propietat del sòl on es troba el conjunt monumental del castell de Sallent és l'empresa Iberpotash, S. A. domiciliada en l'actualitat al carrer Afores sense número del municipi de Súria amb el codi postal 08260.

Pel que fa a l'església de Sant Esteve i Sant Sebastià, el propietari actual és la parròquia de Santa Maria de Sallent, domiciliada actualment al número 1 del carrer del Clos del municipi de Sallent, 08650.

1.4.- Situació urbanística.

Segons el POUM Pla d'Ordenació Urbanística Municipal aprovat del municipi de Sallent (maig 2010), el conjunt monumental del castell de Sallent es troba en sòl classificat com No Urbanitzable.

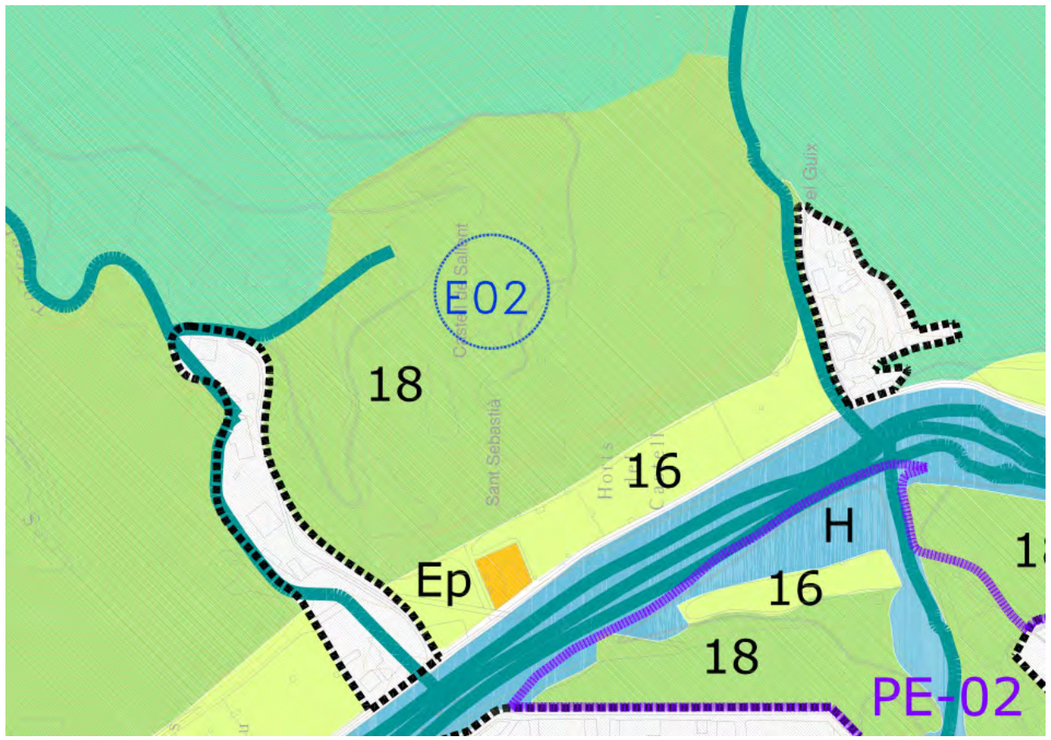

Planimetria de la classificació del sòl del terreny on es troba el conjunt monumental del castell de Sallent. (POUM) de sallent, maig 2010. (Planimetria facilitada per l'Ajuntament de Sallent).

La finca on es troba el conjunt monumental del castell de Sallent té una qualificació urbanística amb la **clau 18**.

A continuació reproduïm l'article 101 del POUM del municipi de Sallent pel qual es regeix la qualificació urbanística:

Article 101. Zona d'interés natural i paisatgístic (clau 18)

1. Definició. Es qualifiquen així els sòls que per les seves condicions naturals i paisatgístiques, presenten un alt valor ambiental que convé protegir, el seu estat actual, facilitant l'accés públic.

2. Són àmbits de notable qualitat ambiental, sent necessari completar-los forestalment, facilitar-ne l'accés públic i el gaudi com a espais de lleure, tractant adequadament els camins i equipant-los eventualment amb les instal·lacions adequades a les finalitats recreatives.

3. S'admeten els usos agrícoles i forestals. No s'admeten les activitats extractives.

4. Queda prohibida tota edificació que vagi en contra dels objectius urbanístics regulats per a aquesta subzona a l'apartat anterior.

5. La consignació dels objectius de preservació i millora d'aquestes zones es farà mitjançant la realització per iniciativa pública de plans especials urbanístics d'aquests espais, que fixin mesures concretes, instruments i formes de gestió i execució adequades per a la seva realització, podent-se aplicar l'expropiació forçosa dels terrenys que es determinin d'interès públic dins del corresponent pla.

6. Així mateix, les entitats o organismes privats, d'interès dels quals sigui la promoció dels objectius ja esmentats, podran promoure els plans especials urbanístics adequats a aquest fi.

Per altra banda, el POUM del municipi de Sallent inclou un inventari d'elements d'interès històric-artístic. Dins aquest inventari el conjunt monumental del castell de Sallent rep la numeració **E02** i està inscrit com "Església de Sant Sebastià (s. XI) i Castell de Sallent (ss. XI-XIV).

1.5.- Grau de protecció.

El castell de Sallent està declarat **Bé Cultural d'Interès Nacional (BCIN)** en virtut del Decret 22/4/1949, de protecció de castells, recollit a la disposició addicional segona de la Llei 16/1985, de 25 de juny, del patrimoni històric espanyol, i pel punt 1 de la disposició addicional primera de la Llei 9/1993, de 30 de setembre, del patrimoni cultural català.

Està inscrit en el Registre General de Béns d'Interès Cultural de l'Estat espanyol amb el número **1388-MH** i al registre de Béns Culturals d'Interès Nacional de la Generalitat de Catalunya, amb el número **RI-51-5626**.

Com a document annex al present Pla Director, adjuntem la fitxa del bé de la Direcció General de Patrimoni Cultural del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya. **Annex 1**.

1.6.- Anàlisi històrica.

- **Estudi històric-documental**:

L'estudi històric i documental del castell de Sallent està recollit en un volum independent "Estudi històric i arquitectònic del conjunt monumental del castell de Sallent", que s'entrega de forma conjunta al present Pla Director. Per poder realitzar aquest estudi, a nivell documental, s'ha fet una recerca de documentació gràfica, documentació escrita i un buidat sistemàtic de la bibliografia. També s'ha realitzat varies visites d'inspecció tècnica al castell i a l'església de Sant

Esteve i Sant Sebastià. A continuació resumim de forma separada, les dades aconseguides tant a nivell de documentació gràfica, escrita i bibliogràfica.

Documentació gràfica:

Aquesta documentació la dividirem en dos grups. Per una banda, la documentació planimètrica i per una altra, la documentació fotogràfica.

En quant a la documentació gràfica planimètrica, només hem trobat plànols a partir dels anys 70 del segle XX. Hem localitzat fonamentalment, dos tipus d'aixecaments de plànols, els que anaven enfocats a la descripció de l'església de Sant Esteve i Sant Sebastià i el seu origen romànic i la seva evolució, i la planimetria realitzada per poder gestionar projectes d'execució d'obres.

Entre els anys 1972 i 1974, Xavier Sitjes i Molins va proposar una planta de l'església on es podia diferenciar les parts romàniques conservades i les parts possibles de les quals no tenia la informació necessària per poder certificar la seva existència. Per la seva banda, l'any 1975, Jordi Vingué va publicar al seu llibre "Esglésies romàniques catalanes de planta circular i triangular" una planta de l'església amb la forma ideal de la capella romànica.

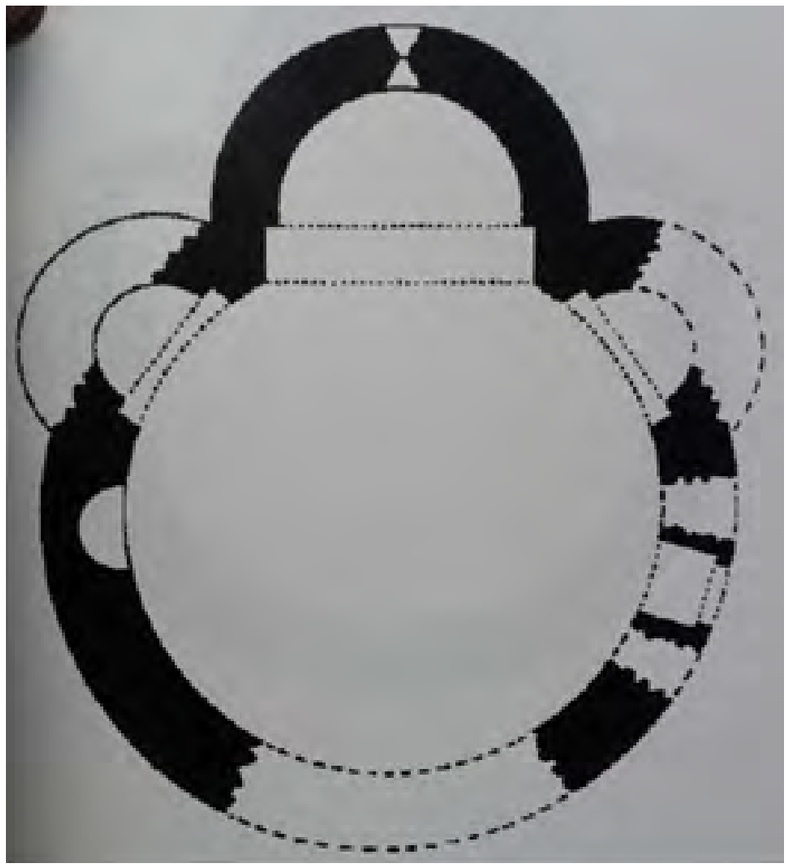

Proposta de planta de l'església romànica de Sant Esteve del castell de Sallent realitzada per Xavier Sitjes, entre 1972-1974, on marcà les parts conservades de l'original en negre.

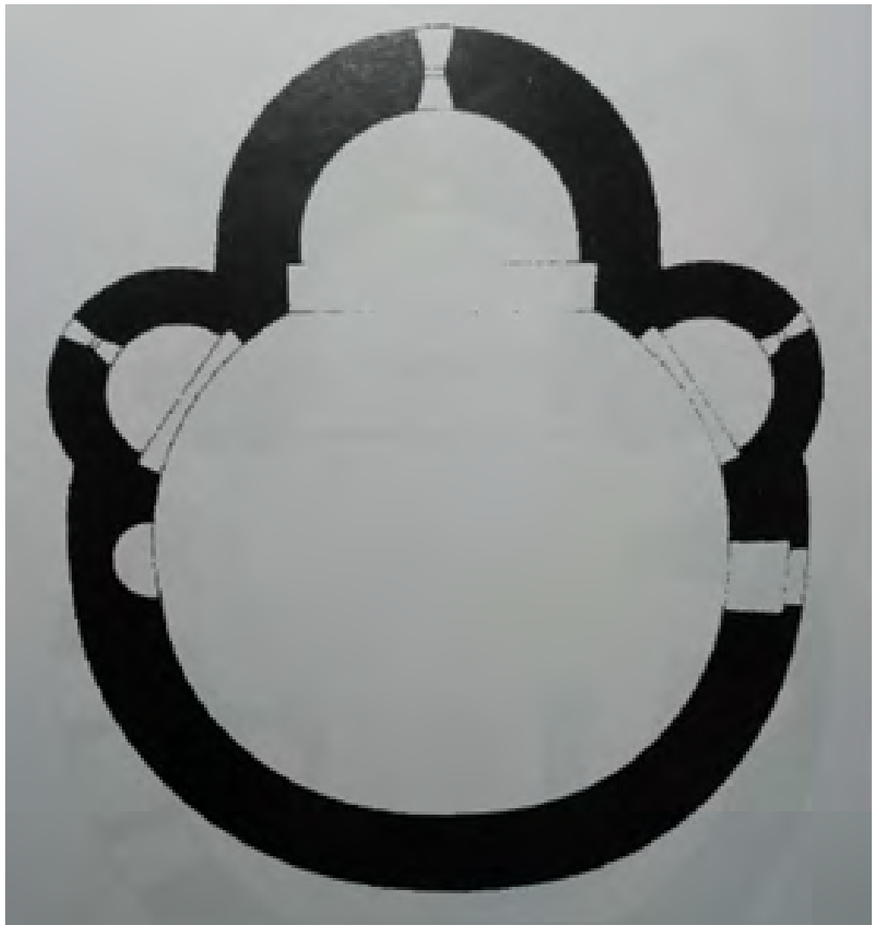

Proposta de planta de l'església romànica de Sant Esteve del castell de Sallent realitzada per Jordi Vingé l'any 1975.

El Servei de Catalogació i conservació de Monuments de la Diputació de Barcelona va realitzar un aixecament planimètric de l'església on hi van representar no només la part atribuïble al romànic, sinó que també van reproduir les altres estructures que encara restaven dretes.

Aquest plànol està conservat a l'Arxiu del Servei del Patrimoni Arquitectònic Local (SPAL) de la Diputació de Barcelona.

Pel que fa a la planimetria realitzada per poder gestionar les obres de reconstrucció de l'església que es van iniciar l'any 1973, hem trobat dos arquitectes que han fet plànols amb estats actuals i amb propostes diferents.

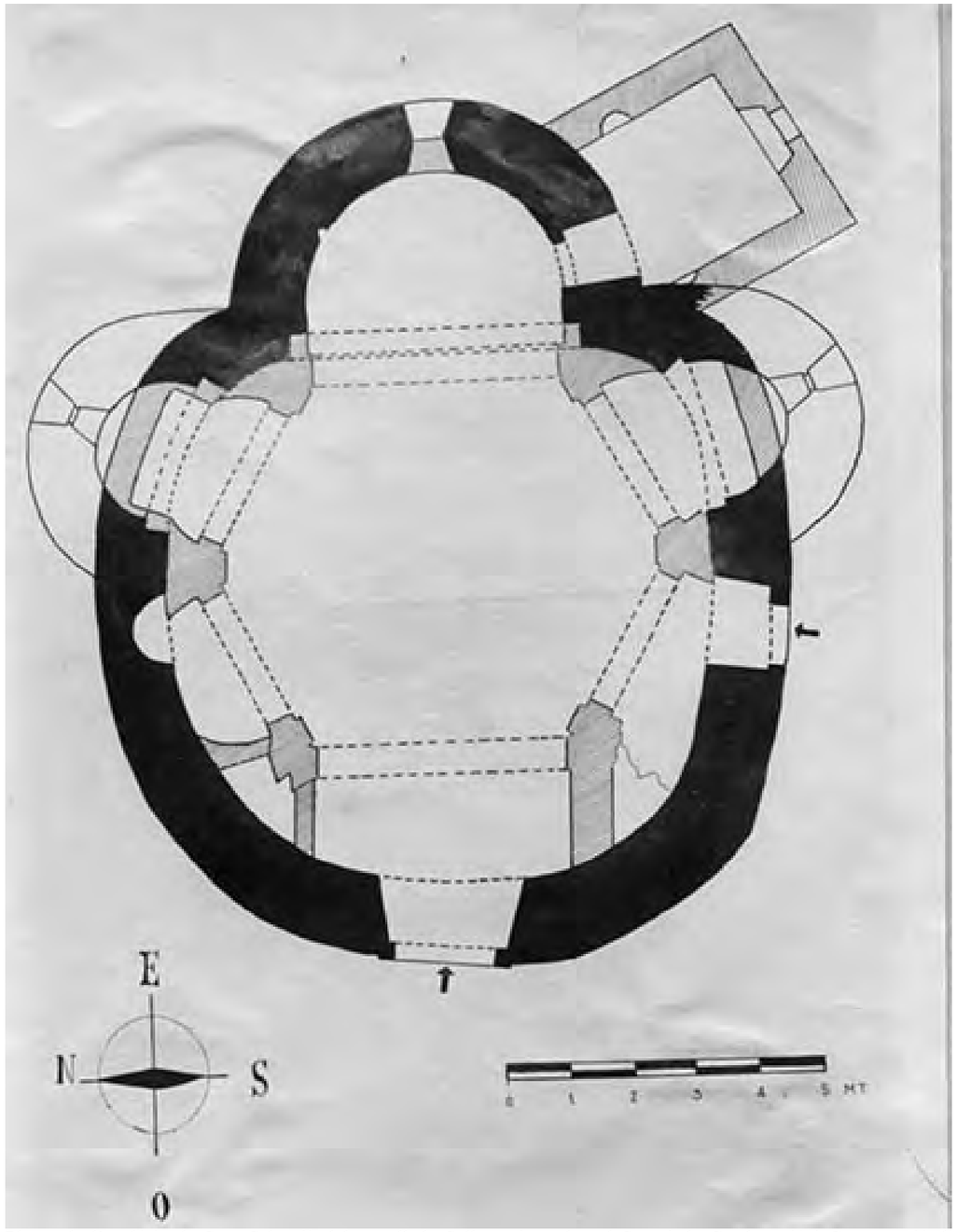

Planta de l'església de Sant Sebastià del castell de Sallent aixecada pel Servei de Catalogació i Conservació de Monuments de la Diputació de Barcelona a finals del segle XX. Representa la planta de l'església tal i com estava després de la reforma de principis del segle XIX. També hi surten representats les possibles absidioles romàniques laterals inexistents en aquell moment.

L'arquitecte Valentí Sorribas i Sobirà, és l'autor de diferents projectes datats entre 1987 i 2002. La planimetria generada està realitzada amb originals de paper vegetal i còpies en paper.

L'arquitecte Jordi Vinyes i Perarnau va realitzar els projectes de la coberta i dels acabats interiors de l'església datats, el primer al desembre de 2002, i el segon l'any 2003.

La documentació d'aquesta planimetria, està com annex a l'estudi històric i arquitectònic que s'adjunta amb el present Pla Director.

També va realitzar un aixecament planimètric l'arqueòleg Eduard Riu i Barrera que va ser el director de la intervenció arqueològica realitzada l'any 1985.

El mes de desembre de l'any 2006 l'empresa de topografia Mira en col·laboració amb l'empresa d'arqueologia Arqueociència Serveis Culturals, S. L. van realitzar una sèrie de 3 plànols amb un aixecament topogràfic del conjunt del castell de Sallent i amb una interpretació de la datació de les estructures.

Finalment, amb data novembre de 2016, s'ha realitzat un aixecament planimètric i fotogramètric de l'església i de les diferents estructures del conjunt del castell de Sallent, dirigida per l'arquitecte Roger Guitart i Domingo per encàrrec del Servei del Patrimoni Arquitectònic Local, (SPAL) de la Diputació de Barcelona.

En quant a la documentació fotogràfica, hem recollit totes les fotografies antigues que hem trobat als diferents arxius, a l'annex fotogràfic de l'Estudi històric i arquitectònic del castell de Sallent.

De tots els centres arxivístics només hem localitzat documentació fotogràfica a l'Arxiu Municipal de Sallent, a l'Arxiu Documental i Fotogràfic del Servei de Patrimoni Arquitectònic Local (SPAL) de la Diputació de Barcelona, a l'Arxiu del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya amb imatges de Pere Català Roca i a l'arxiu particular de l'entitat sallentina Trenta-sisena.

A cada una de les imatges indiquem l'element reproduït, el punt des d'on creiem que ha estat feta la fotografia, la data i el centre arxivístic on està conservada la imatge original.

Presentem les imatges recollides, endreçades per ordre cronològic. D'aquesta manera es pot veure quina ha estat la evolució dels elements més importants que configuren el conjunt com són l'església i el mas Castell.

La imatge més antiga que hem recollit està datada l'any 1912, i és una imatge de l'església de amb el riu Llobregat a un costat i al fons es pot apreciar la vila de Sallent. A la resta d'imatges de l'església es pot veure com era abans de la Guerra Civil de 1936 i es pot apreciar les diferències amb el seu estat actual.

En quant a les restes del mas Castell, a aquestes imatges del primer terç del segle XX es pot veure com ja estava abandonat i en ruïnes. Tot i l'abandó, encara conservava forces murs i a les façanes es podien veure les antigues obertures de finestres i portes. Observant les marques deixades als murs de pedra pels caps de les bigues, es pot també establir la ubicació on es trobaven alguns dels sostres de l'edifici.

A continuació, hem considerat oportú, fer un exercici de comparació entre algunes de les imatges històriques del castell i de l'església i quin és el seu estat a 2017. Hem volgut reproduir les imatges intentant aconseguir el mateix punt de vista des d'on es van prendre les imatges antigues. En alguns casos ho hem aconseguit, però malauradament, en altres no gaire.

Fotografia de 1912 (ARXIU MUNICIPAL DE SALLENT).

Fotografia de 1920 (ARXIU MUNICIPAL DE SALLENT).

Fotografia de 2017 (E. Píriz).

Fotografia de 2017 (E. Píriz).

Fotografia de 1920 (ARXIU MUNICIPAL DE SALLENT).

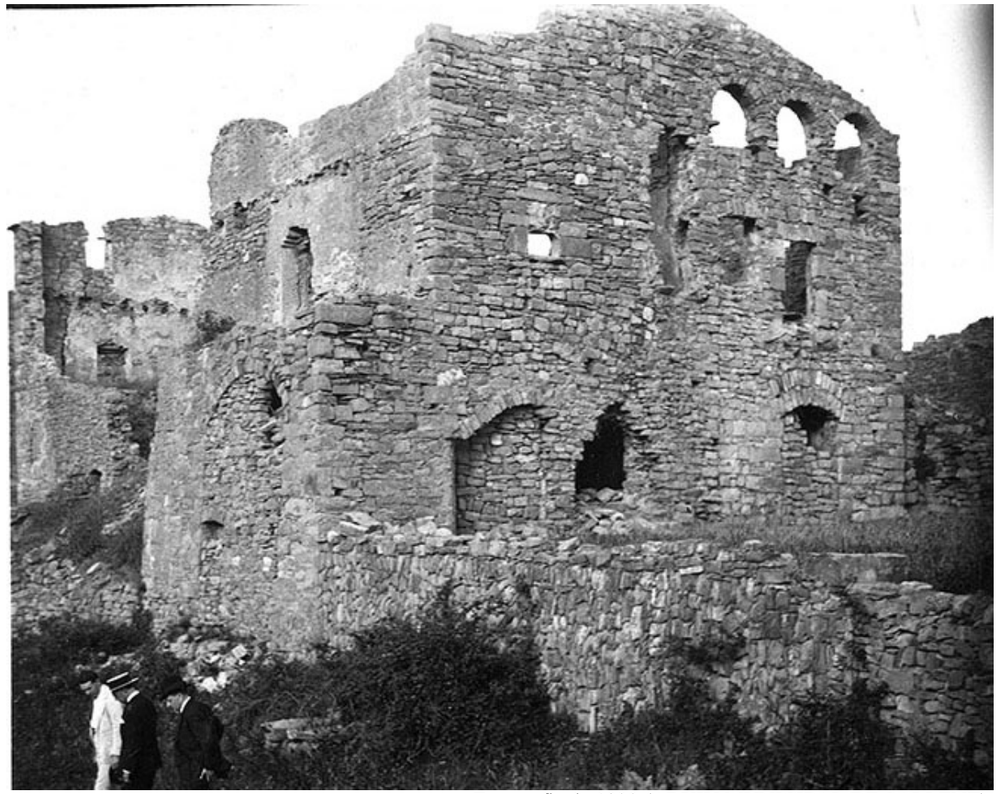

Fotografia de 1920 (ARXIU MUNICIPAL DE SALLENT).

Fotografia de 2017 (E. Píriz).

Fotografia de 2017 (E. Píriz).

Fotografia de 1920 (ARXIU TRENTASISENA).

Fotografia de 1928 (ARXIU TRENTASISENA).

Fotografia de 2017 (E. Píriz).

Fotografia de 2017 (E. Píriz).

Fotografia de 1928 (ARXIU MUNICIPAL DE SALLENT).

Fotografia de 2017 (E. Píriz).

Fotografia de 1962 (PERE CATALÀ i ROCA).

Fotografia de 1963 (ARXIU FOTOGRÀFIC DE L'SPAL-DIBA).

Fotografia de 2017 (E. Píriz).

Fotografia de 2017 (E. Píriz).

Fotografia de 1963 (ARXIU FOTOGRÀFIC DE L'SPAL-DIBA).

Fotografia de 1963 (ARXIU FOTOGRÀFIC DE L'SPAL-DIBA).

Fotografia de 2017 (E. Píriz).

Fotografia de 2017 (E. Píriz).

Documentació escrita:

Per poder realitzar l'estudi històric del castell s'ha consultat la documentació escrita que es conserva en els centres arxivístics. La documentació referida al castell de Sallent està força repartida però fonamentalment se centra en els arxius històrics ubicats a la comarca del Bages i a la d'Osona.

En aquest sentit, hem consultat els següents arxius per localitzar els documents originals que hem fet servir per certificar els esdeveniments històrics que han afectat el conjunt del castell de Sallent:

- Arxiu de la Corona d'Aragó. Aquí es conserven tots els documents que fan referència al castell de Sallent que van ser gestionats des del comtat de Barcelona. Cal tenir present que el castell i el seu terme van ser propietat comtal fins l'any 1246.

- Arxiu de l'Abadia de Montserrat. En aquest arxiu es conserva una part important del fons documental del monestir de Sant Benet de Bages. Els documents consultats pertanyien a aquest fons donada la influència al terme del castell de Sallent que hi tenia el monestir de Sant Benet.

- Arxiu Episcopal de Vic. El castell de Sallent i el seu terme van ser propietat del bisbat de Vic des del 29 d'agost de l'any 1246 per compra al comte de Barcelona Jaume I fins a l'extinció dels senyorius l'any 1812. Per aquest motiu, gran part de la documentació existent del castell de Sallent, es troba aquesta seu.

- Arxiu Comarcal de Manresa. On es conserva un important arxiu notarial i entre altres l'arxiu de la notaria civil de Sallent.

- Arxiu del Castell de Vilassar de Dalt. Aquest és un arxiu privat que també disposa de documents d'altres castells catalans.

L'estudi dels documents i l'annex documental està realitzat i recollit al volum de l'Estudi històric i arquitectònic del conjunt monumental del castell de Sallent, que s'entrega adjunt a aquest Pla Director.

Documentació bibliogràfica:

També s'ha procedit a l'estudi de la bibliografia existent sobre el castell de Sallent i sobre la seva història. S'ha realitzat un buidat sistemàtic de les dades que aporta la bibliografia estudiada. Cal esmentar que aquesta bibliografia fonamentalment reprodueix fets històrics on els senyors de Sallent es van veure implicats i donen una visió de conjunt, però sense entrar en massa detall en la història i evolució de les estructures constructives del castell i de l'església de Sant Esteve i Sant Sebastià.

De tota la bibliografia consultada, cal destacar dos autors per sobre dels altres, Fortià Solà i Albert Benet i Clarà.

Fortià Solà l'any 1920, va publicar el llibre Història de Sallent. En aquest llibre va fer un bon recull de documentació referent a tots els aspectes de la població de Sallent fins a la seva època. És una publicació força acurada en quant a l'estudi dels documents històrics que va disposar, i tracta de forma extensa del castell de Sallent, l'església de Sant Esteve i Sant Sebastià i el posterior mas Castell.

Una part de la extensa bibliografia de l'historiador sallentí Albert Benet i Clarà, tracta sobre Sallent i els seus orígens. De l'any 1977 cal destacar el seu llibre publicat per Dalmau Editors a la col·lecció Episodis de la història, titulat Sallent, dels orígens al segle XIII, on parla del castell i dels diferents senyors que va tenir fins al segle XIII. També, és important la informació que recull a la seva tesi doctoral que després va ser una publicació de l'any 1993, La família Gurb-Queralt (956-1276), on documenta aquesta família, els membres de la qual, van ser durant molts segles vicaris comtals i després senyors en lliure alou dels castells de Gurb i de Sallent.

La bibliografia utilitzada s'adjunta a aquest document a l'**Annex 2**.

- **Estudi històric-constructiu**:

Abans d'establir una hipòtesi de l'origen i de l'evolució del castell de Sallent, volem remarcar, a grans trets, les característiques bàsiques dels diferents elements que el composen. Tenim com element diferencial una muralla que barra l'únic accés natural al castell. El recinte interior de les muralles està organitzat en terrasses i s'estén cap al nord del turó del Castell. A occident, el conjunt està delimitat per penya-segats que baixen fins al riu Llobregat, al nord i a l'est la delimitació del conjunt està feta mitjançant les quatre bestorres i per l'estructura muraria que les uneix. Per finalitzar, les restes més importants conservades, es troben a la part més alta del recinte i es corresponen al mas Castell i a l'església de Sant Esteve i Sant Sebastià.

Com hipòtesi, segons les dades arqueològiques, podem situar l'origen del castell de Sallent en un moment força anterior a l'època medieval. Només disposem de les dades que ens han aportat les troballes de ceràmica ibèrica que va fer en superfície Miquel Cura i Morera, i la única intervenció arqueològica realitzada al recinte, centrada a l'interior de l'església, on l'arqueòleg Eduard Riu i Barrera va localitzar en estrats alt medievals un conjunt de materials ceràmics que va datar al segle I a. C. i que estava composat per fragments de ceràmica campaniana B i B-oide, gris de la costa catalana, comuna ibèrica i morter itàlic.

Tot i que som conscients que aquesta hipòtesi només es pot corroborar o descartar realitzant una intervenció arqueològica, creiem interesant destacar la similitud existent en quant a ubicació i a forma estratègica de defensa que té aquest recinte del castell de Sallent amb establiments ibèrics com el del Cogulló, el del Turó del Montgròs i el de l'Esquerda. El primer formaria part del poble lacetà igual que el del castell, mentre que els altres dos van ser assentaments ausetans, geogràficament i culturalment prou propers. La característica que compartirien els quatre assentaments, en el cas de poder confirmar el del castell, és la ubicació estratègica de l'oppidum, i la organització de la seva defensa. Tots quatre estan ubicats a una península o istme amb un únic accés natural. Aquesta característica va fer que la defensa es concentrés en barrar aquest pas mitjançant la construcció d'una muralla de grans dimensions. La resta del recinte estaria defensat per la pròpia inaccessibilitat natural del terreny.

En el nostre cas, tenim la muralla meridional que tanca l'únic accés natural al conjunt del castell de Sallent. Actualment, aquesta muralla conserva al seu extrem oriental un mur de grans dimensions construït en origen amb pedra seca i amb un nucli format per una barreja de pedres argila vermellosa i calç.

De les èpoques que segueixen al món ibèric, no disposem de cap dada ni aportació que ens doni informació fins als segles IX-X. És en aquests segles, on Eduard Riu a la seva memòria arqueològica de l'excavació de l'església, data quatre elements apareguts al subsòl del temple. Aquests elements són: tres tombes tallades a la roca de tipologia trapezoïdal, rectangular o de "banyera", una agrupació de forats de pal tallats a la roca que ubica com anteriors al segle X, el basament d'un mur seccionat pel fonament de l'església del segle XI, que atribueix a un edifici anterior amb unes dimensions considerables, i per últim unes sitges i altres restes d'activitat antròpica.

Totes aquestes dades arqueològiques confirmen l'existència d'activitat humana en aquest període testimoniades també, pel document del 12 d'octubre de 955 on ja surt citat el terme del castell de Sallent. Així doncs, d'aquest moment, deu ser l'antiga església de Sant Esteve citada a la documentació el 12 d'abril de 1022 quan la comtessa Ermessenda de Carcassona empenyora el castell de Sallent i les esglésies de Sant Esteve i Santa Maria al seu vicari comtal Bernat Sendred de Gurb. Els enterraments trobats deuen ser part d'una necròpoli associada al temple primigeni.

Xavier Sitjes i Molins datà l'església romànica de Sant Esteve del castell de Sallent, segons els seus elements constructius, a un moment avançat del segle XI o de principis del XII. D'aquest temple, es conserven els següents elements:

- Mur perimetral de la nau, de planta circular amb un gruix de 1,45 metres i una alçada conservada de 4,5 a 5 metres. D'aquest element, no es conserva la circumferència total de la planta, hi ha diferents refaccions com la zona de la porta nord (refeta a principis del segle XIX) i la part occidental.

- Capçalera del temple orientada al sud-est formada per un absis central i dues absidioles laterals. Del conjunt de la capçalera, només es conserva original l'absis. Les absidioles estan reconstruïdes al segle XX. L'absidiola occidental conserva dues arcuacions d'estil llombard originals.

- Fornícula semicircular oberta a l'interior del mur perimetral a la seva part oriental.

- Finestra sencera de doble esqueixada a l'absis i la part baixa de tres finestres a la nau, que només conserven original l'ampit i els brancals.

Per contra, no es conserva cap porta original d'accés a l'edifici ni tampoc cap nivell de paviment originari del temple romànic.

Les característiques d'aquesta església romànica la posa dins el grup d'esglésies de planta circular construïdes al segle XI a Catalunya, com són: Santa Maria la Rodona de Vic, l'església del Sant Sepulcre d'Olèrdola, Sant Sebastià del Sull, Sant Vicenç de Lluçà i Sant Pere de Vic. Tot i això, és la única que disposaria de tres absis a la capçalera.

De totes aquestes esglésies, traient la de Vic, que no es conserva més que les restes arqueològiques de la seva planta, el diàmetre interior de la de Sant Esteve del castell de Sallent, és el més gran amb 9 metres aproximadament. Aquesta circumstància, juntament amb una secció de mur d'1,45 metres, fa difícil la seva cobertura amb una cúpula de pedra de forma estable. Sobre la coberta original d'aquesta església hi ha moltes teories que van ser discutides a finals del segle XX, però tenint pressent la seva estructura muraria i les seves dimensions, considerem que el més probable és que estigués coberta amb bigues de fusta, o que no s'arribés a construir mai la coberta prevista i es fes una coberta provisional. En aquest sentit és possible que el trasllat de la parroquialitat a Santa Maria de Sallent, influís directament en el fet de destinar els recursos econòmics a l'església de la vila incipient, deixant l'església del castell inacabada.

En qualsevol cas, la construcció de l'església romànica del castell de Sallent va coincidir en el temps amb el domini en lliure alou del castell i el terme per part de la família Gurb-Queralt. Segurament durant les obres, el senyor del castell era Bernat Guillem de Queralt (1076-1104) o el seu fill Berenguer Bernat de Queralt (1091-1136).

Per la seva factura i per l'aparell dels paraments, considerem que els dos murs espitllerats del llenç central de la muralla meridional del castell, també es corresponen a aquest mateix moment de mitjans segle XI i principis del XII.

Creiem en la possibilitat de l'existència d'un programa constructiu que remodelés la part superior del castell de Sallent en aquest moment. Aquest programa englobaria les estructures del llenç central de la muralla meridional, l'església rodona de Sant Esteve i és factible que la part superior del llenç oriental de la muralla meridional construïda amb el nucli de morter de calç i amb parapet de defensa. Malauradament ens han arribat poques restes visibles però és molt probable que una intervenció arqueològica a aquesta zona posés a la llum altres elements constructius d'aquest període.

De les restes del mas Castell, donada la seva situació actual no podem determinar si l'estructura del mas pròpiament dit està construïda aprofitant elements anteriors del castell.

No disposem de suficients dades per poder datar les quatre bestorres que delimiten el recinte del castell al nord i a orient. Tot i que hi ha alguns autors que donen la possibilitat d'una datació al segle XIV, entre 1371 i 1375, considerem que no està del tot justificada aquesta data. Si és cert que entre els anys 1371 i 1375, disposem de documentació que parla d'obres al castell (Solà 1920: 69), però no podem atribuir amb exactitud a on. Sobre la teoria del manament de reforç de les defenses que va fer el rei Pere III el Cerimoniós en previsió d'un atac de tropes castellanes durant la Guerra entre els dos Peres, contra el rei Pere I el *Cruel* de Castella, cal comentar que la guerra es va iniciar l'any 1356 i que va finalitzar el 1369 aquesta periodització ens diu, que en les dates de les obres, la guerra ja s'havia acabat. També cal tenir present que el conflicte es va desenvolupar fonamentalment a terres castellanes i aragoneses.

Per altre costat, davant la teoria de ser obres executades per reparar els desperfectes produïts per terratrèmols, cal comentar que el terratrèmol important d'aquella època es va produir la nit del dia 2 al 3 de març de l'any 1373 (Olivera 2006). Aquest terratrèmol va tenir l'epicentre a la zona de la Ribagorça, i una intensitat de VIII-IX. Va ser molt destructiu a tot el Principat, però als últims estudis realitzats, no citen Sallent entre les zones afectades (Institut Cartogràfic de Catalunya 2006). No sabem del cert si va afectar o no al castell o a la vila de Sallent, el que si sabem és que les obres en qüestió havien començat dos anys abans que tremolés la terra.

Amb tot plegat, cal tenir present, que a ple segle XIV el senyor jurisdiccional del castell i terme de Sallent era el bisbe de Vic, i que la vila ja havia començat a prendre-li el protagonisme al castell. En conseqüència, la utilització del castell ja tendia més aviat cap a una explotació agrària, que no pas cap a una modernització de la poliorcètica baix medieval dels diferents elements defensius del castell.

Així doncs, considerem que a dia d'avui, no podem datar les bestorres amb exactitud, és probable que siguin dels segles XIII-XIV. Sembla que la muralla prevista entre les bestorres no arribés mai a construir-se. La existència als paraments laterals de la bestorre 1 de peces de pedra sobresortint del pla, amb la funció d'espera per travar la fàbrica de les bestorres amb la de la muralla, dóna a entendre que no van arribar a finalitzar mai aquest mur.

A partir de finals del segle XIV i al segle XV, ja tenim documentat el mas Castell. Així doncs, el més probable és que es produís un procés constant i continu d'adaptació dels diferents edificis i estructures que composaven el castell de Sallent per reconvertir-lo en tot allò necessari per una explotació agrària. A dia d'avui, no disposem de les dades necessàries per poder identificar i datar cada un dels elements del mas, i el seu origen i transformació a partir d'estructures castrals.

Entre 1520 i 1537, segons la documentació consultada per Fortià Solà (1920), a l'Arxiu Parroquial desaparegut (1936-1939), es va produir el canvi d'advocació de l'església del castell de Sallent. L'any 1537 surt citada l'església per primer cop com Sant Sebastià. Del segle XIV al segle XV es produeix un canvi en el culte que es realitza a l'església. Amb Santa Maria de Sallent fent de parròquia des de feia temps, l'antiga església castral va passar a ser una ermita on es realitzaven processons des de la vila en moments de sequeres, epidèmies, ...

L'any 1638 el visitador canònic va prohibir que es celebrés missa a l'església de Sant Sebastià donat el seu mal estat. Va fer referència en concret a que la teulada estava plena de degoters (Solà 1920: 284). Aquesta notícia ens dóna a entendre que no s'hi ha fet cap intervenció arquitectònica considerable fins a aquesta data.

Eduard Riu i Barrera en la seva memòria arqueològica, data entre el segle XV i finals del segle XVIII un seguit de petites actuacions i reparacions a l'església de Sant Sebastià. Per una banda, parla de la refacció del mur de ponent de la nau. El mur original circular devia caure o estar en mal estat. El mur refet era recte, no presentava la directriu corba que devia tenir el mur romànic. Per la seva construcció, es van fer servir carreus reaprofitats del mur anterior, i s'hi va adequar una porta d'accés a l'interior.

Detall de l'exterior de la sagristia de l'església de Sant Sebastià. 1912 (ARXIU MUNICIPAL DE SALLENT).

Un altre element que ubica en aquest període, i que data entre els segles XVII i XVIII, és la construcció de la sagristia adossada entre l'absis i l'absidiola sud. D'aquest volum exterior, actualment només es conserva la part baixa dels murs fins a una alçada d'1 metre i el paviment interior de cairons ceràmics. Es conserven imatge de la sagristia datades el 1920, i va ser enderrocada l'any 1975. Era de planta regular, aproximadament quadrada. Els seus murs eren de maçoneria de pedra lligada amb morter de calç, reforçada a les cantonades per carreus escairats. Disposava d'una finestra oberta al mur meridional, i de forma quadrada construïda amb quatre carreus de grans dimensions, un d'ampit, dos de brancals, i el quart de llinda. L'alçada dels murs no arribava al ràfec de la nau ni de l'absis, i la seva coberta era a una sola aigua. Interiorment estava oberta al presbiteri de la nau a tocar de l'absis.

La última actuació que atribueix Eduard Riu a aquest període, és l'enderroc i tapiat de les absidioles laterals de l'església mitjançant la construcció d'un mur amb materials reaprofitats del mateix enderroc.

A inicis del segle XIX es va fer una obra més completa, que va transformar l'església i la va modernitzar segons l'estil arquitectònic del moment. La intervenció va generar una capella renovada sobretot interiorment. Les obres van ser executades pel mestre d'obra d'Avinyó Francisco Coll que va guanyar la subhasta de l'obra de l'any 1805. La mà d'obra de l'actuació va tenir un cost de 200 lliures, i el traginat de tots els materials per l'obra va ser a càrrec dels administradors (Solà 1920: 285).

Un cop finalitzades les obres, l'església va ser beneïda el 8 de novembre de l'any 1812. El retaule de Sant Sebastià esculturat per Pere Martir Davesa i daurat per Josep Dobats va ser inaugurat el 20 de gener de 1813 diada de Sant Sebastià (Solà 1920: 285).

Aquestes obres que van generar una capella d'estil neoclàssic sobretot al seu interior van estar formades per les següents intervencions:

- Nova planta interior hexagonal, amb un eix de simetria nord-oest sud-est, amb una obertura d'entrada al nord-oest i aprofitament de l'absis romànic com presbiteri.

Imatge del conjunt de la porta d'accés a l'església on es pot diferenciar les restes de l'antic cor i l'òcul que li donava llum. 1963 (ARXIU SPAL-DIBA).

- Renovació de la zona nord-occidental amb un nou mur, nova porta d'accés i un cor. El mur nord-occidental va ser refet amb carreus reaprofitats i morter de calç, fent servir fragments de teula o maó ceràmic com a falques de la maçoneria. El seu gruix és més prim per donar més espai al cor. Construcció d'una una nova porta d'accés amb arc rebaixat format per carreus amb motllures i amb els brancals treballats de la mateixa forma. Formació d'un cor sobre la porta d'accés sustentat per murs i dues de les pilastres que formen la cara nord-oest de la planta interior del temple renovat. Per donar llum al cor, es va construir un òcul de factura similar a la nova porta d'accés.

- Per generar la planta hexagonal del temple, van construir sis pilastres d'obra formant les sis arestes de l'hexàgon. Aquesta nova planta generava un nou accés amb un cor per sobre, quatre capelles laterals, i un presbiteri que aprofitava la obra romànica de l'absis.

- Les sis pilastres i els sis arcs de mig punt construïts amb dovelles de pedra sustentaven un cimbori que s'aixecava per sobre de la teulada. Aquest cimbori que també era hexagonal, disposava d'una finestra orientada al sud-est que donava llum a l'interior de l'església.

- També van construir una nova coberta adaptada a la nova forma de l'edifici. Aquesta coberta era de teula corba construïda sobre una estructura de bigues de fusta. La part de coberta del que van ser les capelles laterals i l'absis va ser construïda a dues aigües, mentre que la del cimbori era una coberta amb sis vessants.

Detall del cimbori i de les cobertes de l'església de Sant Sebastià. 1912 (ARXIU MUNICIPAL DE SALLENT).

- Interiorment tota l'església tenia els paraments verticals enguixats. Les sis pilastres estaven coronades amb uns capitells de guix d'estil neoclàssic. Per sobre dels capitells, hi havia tota una seqüència de motllures també realitzades amb guix. El cimbori per la seva part interior, estava acabat en forma de falsa cúpula acabada amb guix.

Detall de la ornamentació amb motllures de guix a la part alta de l'interior de l'església de Sant Sebastià. 1912 (ARXIU SPAL-DIBA).

Imatge del presbiteri de l'església de Sant Sebastià on es pot veure l'altar, el retaule i la decoració dels paraments interiors. 1929 (ARXIU DE LA TRENTA-SISENA)

- El presbiteri, com ja hem comentat, aprofitava com a mur perimetral l'absis romànic. Interiorment va ser ornamentat segons l'estil del moment. Els paraments estaven acabats amb pintures murals, la part alta disposava d'una volta d'absis nervada amb motllures i ornamentada també amb pintures murals. I darrera de l'altar major, es va construir el retaule que guardava les imatges de Sant Sebastià al centre i sobre ell una mare de déu d'època gòtica però vestida amb robes possiblement barroques.

- El paviment de la nau va ser construït de nou anivellant la superfície i col·locant una base de morter de calç. L'acabat va ser fet de cairons ceràmics. Parts d'aquest paviment van arribar fins l'any 1985 en que es va realitzar l'excavació arqueològica de l'interior de l'església i van ser eliminats.

Fotografia del paviment, prèvia a l'inici de l'excavació arqueològica. 1985 (E.RIU).

Pel que fa al mas Castell, tot i que no disposem d'informació per datar amb exactitud les estructures que es conserven, si es cert que es pot veure amb claredat l'estructuració de la zona interior del recinte en terrasses de conreu. Aquesta organització en feixes és molt probable que es correspongui a l'adaptació feta del terreny per la introducció del conreu de la vinya.

Amb la fil·loxera instal·lada a la vinya francesa, el preu del raïm a Catalunya va pujar considerablement. Aquesta situació portà a molts pagesos a adaptar els seus camps de conreu per al cultiu de vinya. El Bages, entre l'any 1865 i el 1879 era la zona de Catalunya que més vi produïa. Per tot això, és molt possible que tota l'estructuració en terrasses, es produís entre finals del segle XVIII i mitjans del segle XIX. Així doncs, podem aportar la mateixa datació per les dues barraques de vinya existents a l'interior del recinte del castell de Sallent, i altres construccions com els saltadors que es feien servir per passar d'una terrassa de conreu a l'altre pel mur.

L'any 1920 es van realitzar treballs de reparació a l'església de Sant Sebastià. Es van refer les cobertes de l'edifici donant-li un aspecte molt propi dels anys 20 a Catalunya. També es van revestir amb morter de calç les façanes, deixant un sòcol de color morter i emblanquinant tots els paraments verticals a partir del sòcol fins al ràfec. Per concloure aquesta intervenció, es va pintar l'interior de l'església. Aquestes actuacions van finalitzar l'any 1922.

Fotografia on es pot veure l'actuació dels anys 20 a l'església de Sant Sebastià, amb l'emblanquinat dels murs i la coberta nova. 1927 (ARXIU DE LA TRENTA-SISENA).

Durant el mes de juliol de l'any 1936 l'església de Sant Sebastià va ser saquejada i cremada. Després d'aquest moment va romandre abandonada igual que les restes del castell i del mas Castell. El conjunt monumental del castell de Sallent es va anar degradant i deteriorant durant dècades fins els anys 70 del segle XX.

A partir de l'any 1973 fins a l'actualitat, el conjunt monumental ha estat objecte de diferents actuacions amb la voluntat d'evitar la seva constant i progressiva degradació, i amb la intenció de posar en valor el monument. A continuació hem recollit de forma molt resumida i esquemàtica, totes les actuacions realitzades de les quals hem tingut constància documental.

Entre el mes de setembre de 1973 i el 23 de juny de 1974:
- Apertura del camí que va donar accés a l'explanada annexa al castell.
- Reconstrucció de la rampa d'accés del castell fins a la capella.
- Neteja de runa de l'interior de l'església.

Del 26 de juny del 1974 al 17 de febrer de 1975:
- Neteja del camí que puja fins a un punt entre les bestorres 1 i 2.
- Consolidació dels murs de pedra de la rampa preparant l'accés per camions fins a l'església.
- Es va recalçar el llenç central de la muralla meridional del castell.
- Anivellament sense control arqueològica de tres explanades per aparcament, actes o per acopi de materials.
- Excavació, sense seguiment arqueològic, a la recerca dels fonaments de l'absidiola oriental i de l'enllosat de l'absis.
- Plantació d'arbres al mes de gener, es van plantar a l'explanada sud de la muralla meridional pins, i també es van plantar els xiprers del costat del camí-rampa.

De febrer de 1975 fins al 3 d'agost de l'any següent:
- Es va realitzar l'enderroc de tots els elements de l'església que van ser construïts en la seva reforma de principis del segle XIX.
- Eixamplament de la corba del camí d'accés al castell.
- Recalcament exterior de l'absis i de l'absidiola oest.
- Tapiat de la porta que comunicava la sagristia amb l'interior de l'església.
- Es va enderrocar la sagristia.
- Construcció de l'absidiola est amb la seva finestra.
- Reconstrucció del mur occidental i una porta de l'església.

Fotografia de la reconstrucció de l'absidiola est. 1976 (ARXIU DE LA TRENTA-SISENA).

El mes de novembre de 1976 les obres de reconstrucció de l'església van quedar aturades per ordre de la *Comisión del Patrimonio Histórico Artístico*, comunicada per la *Delegación Provincial del Ministerio de Educación y Ciencia*.

El 12 de gener de 1979 es va rebre a l'ajuntament l'autorització oficial de la Comissió Provincial del Patrimoni per poder reprendre les obres de restauració de la capella del castell, datada del 29 de desembre de 1978.

El 5 d'abril de 1979 es reprenen les obres, donada l'autorització oficial de la Comissió Provincial del Patrimoni.

Fins a l'agost de 1980 es va treballar en:
- Reconstrucció de l'absidiola "oest".
- Enderrocament de les restes que quedaven de la sagristia.

Entre el 4 d'agost de 1980 i l'1 de setembre de 1982:
- Reconstrucció del tram de mur que forma la plaça de davant la porta nord de l'església.
- Preparació dels materials per acabar l'absis. Acopi i tall de la pedra, construcció d'un cindri de fusta per poder fer la volta de pedra de l'absis.
- Construcció de les noves arcuacions al remat del mur.
- Treballs a les escales de pedra número 7, les que donen accés a un camí que porta entre les bestorres 1 i 2.

L'any 1983:
- Continuació dels treballs al mur de la plaça al nord de l'església.
- Finalització de les absidioles.
- Consolidació de la balma sota la plaça al nord de l'església.

L'any següent, 1984:
- Finalització de les arcuacions.
- Cobertura de l'absis de l'església.
- Consolidació del mur sud-oest de la muralla del castell.
- Consolidació del camí-rampa d'accés.

L'any 1986:
- Treballs a l'escala de la plaça de l'església.
- Reforç del mur sud de les restes del mas Castell.

Entre l'1 de gener i el 4 de setembre de 1991:
- Realització de la instal·lació d'una línia elèctrica des del pou de la mina fins al castell.
- Treballs a la rampa d'accés, es van construir les escales número 8, 9 i 10.
- Consolidació del mur sud.
- Construcció de la cisterna soterrada ubicada al recinte sobirà del castell, per l'abastiment d'aigua.

Fotografia amb els paletes reconstruint les arcuacions de l'absidiola sud. 1984 (ARXIU DE LA TRENTA-SISENA).

Imatge dels treballs de consolidació del llenç central de la muralla meridional del castell. 1991 (ARXIU DE LA TRENTA-SISENA).

Del 23 de juliol de 1991 fins a una data indeterminada als anys 90 del segle XX:

- Desmuntatge del mur occidental de la nau i la seva reconstrucció per donar-li la curvatura romànica.
- Construcció de la porta occidental al mur reconstruït.
- Construcció amb pedra de guix que es tenia ja preparada el segon arc de l'absis.
- Finalització del recreixement dels murs de la nau col·locant una peça ceràmica entre la part nova i l'antiga.
- Construcció d'una corretja superior de formigó armat per lligar el mur.
- Actuacions de manteniment i esbrossades.

Esperem que amb l'aplicació del pressent Pla Director es pugui arribar a conèixer millor la història del conjunt monumental del castell de Sallent i l'església de Sant Esteve i Sant Sebastià, i a poder datar de forma correcta les seves estructures.

- **Estudi històric-artístic**:

L'estudi historicoartístic del castell de Sallent es podrà completar quan es disposi de més informació. Actualment només trobem un estil artístic conservat al conjunt, el romànic. Del castell no en podem parlar gaire, tot i que és possible que el llenç central de la muralla meridional formi part d'un programa conjuntament amb l'església del castell d'època romànica.

L'església de Sant Esteve i Sant Sebastià actual conserva algun dels seus elements romànics originaris, però hi ha una part important, que està reconstruïda entre finals del segle XX i principis del XXI, seguint un model romànic idealitzat. Els únics elements originals són: l'absis i la seva finestra, una part del mur de planta circular de la nau, l'ampit i els brancals de les tres finestres de la nau i dues arcuacions i mitja d'estil llombard que estan a l'absidiola sud.

Dels ornaments interiors que van ser construïts a la remodelació de principis del segle XIX, no queda cap element per poder-ne parlar. Els únics elements conservats d'aquest moment són l'òcul que donava llum al cor i just sota seu, la porta septentrional que avui és l'accés principal a l'església.

Tant l'òcul com els brancals i l'arc rebaixat de la porta tenen la mateixa factura i estan ornamentats amb unes motllures senzilles que emmarquen el pas.

Un cop es duguin a terme les actuacions que recollim a aquest Pla Director, esperem que es pugui realitzar un estudi històric-artístic acurat i que aporti totes les dades que el conjunt del castell de Sallent es mereix.

1.7.- Anàlisi material (estat actual)

- **Estudi geomètric-formal**

Realitat geogràfica, topogràfica i urbana que envolta al conjunt monumental del castell de Sallent.

El conjunt monumental del castell de Sallent es troba dins el terme municipal de Sallent, isolat al sud-est de la població, sobre el puig conegut amb el nom de turó del castell o de Sant Sebastià, a una alçada de 357 metres sobre el nivell del mar.

Vista del poble de Sallent i del seu pont vell sobre el riu Llobregat. JUN/2016 (E.Píriz).

El terme municipal de Sallent té una superfície de 65,20Km2. Amb aquesta dimensió és el tercer municipi més gran, en extensió, de la seva comarca, el Bages.

Aquest terme, està format per diferents nuclis poblacionals. Per una banda tenim el nucli històric de Sallent i les antigues quadres o jurisdiccions autònomes de Serra-sanç i Serraïma, i per altra, també estan dins el territori municipal: Cornet, Cabrianes, Sant Ponç i La Botjosa.

La població sallentina no només està repartida en aquests nuclis urbans, cal remarcar la tradició històrica del seu poblament en masos disseminats pel territori, que encara avui persisteixen.

La configuració actual del terme municipal es va delimitar ja a mitjans del segle XIX.

El desenvolupament que va experimentar Sallent amb la indústria tèxtil del segle XIX i el descobriment del jaciment de sals de potassa a començaments del segle XX han estat dos moments que han determinat de forma important el creixement urbanístic i poblacional de Sallent.

El relleu del municipi està definit per la seva ubicació al nord del Pla de Bages, just a on comença.

El Bages és la comarca que disposa d'una ubicació central respecte al territori de Catalunya. Ha estat tradicionalment terra de pas, entre les terres de ponent cap a occident, de les muntanyes cap el litoral, i del litoral i d'occident cap a les terres interiors. Orogràficament, podem dividir el territori del Bages en Pla de Bages i l'Alt Bages. El Pla de Bages és el centre articulador del territori i com el seu nom indica, és fonamentalment pla. Està delimitat al sud per Montserrat i la Mola de Sant Llorenç del Munt, que formen part de la serralada Prelitoral. Al nord de la comarca és on trobem l'Alt Bages que està format per un territori molt més irregular arribant a alçades de 600 metres sobre el nivell del mar.

El terme municipal de Sallent, es troba just a on canvia el territori del Bages del pla a les muntanyes. Per aquest motiu trobem que una part del terme, com són les zones de Cabrianes i Sant Ponç, es poden considerar Pla de Bages, mentre que la resta es troba seguint el congost del riu Llobregat i el traçat del seu afluent el Cornet a unes zones més muntanyoses.

El punt més alt del terme municipal amb 612 metres sobre el nivell del mar, es troba al Serrat de Viranes, a la part més septentrional del seu territori.

Geològicament el sòl està format majoritàriament per sediments al·luvials de diverses terrasses fluvials.

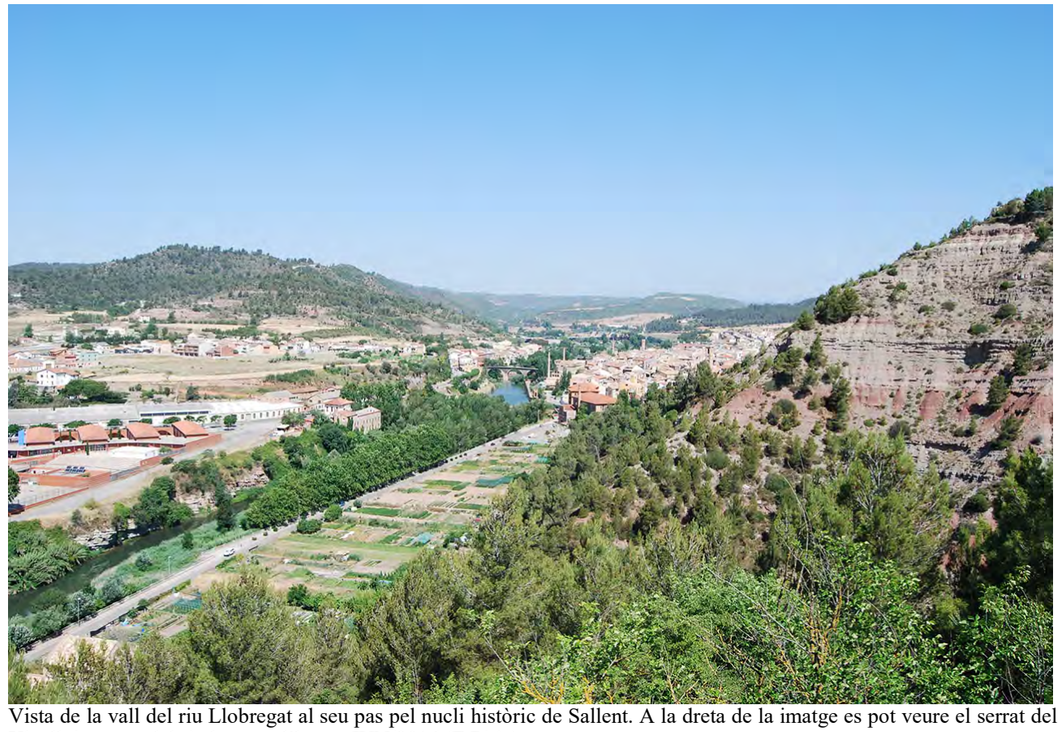

Vista de la vall del riu Llobregat al seu pas pel nucli històric de Sallent. A la dreta de la imatge es pot veure el serrat del Xipell, i a tocar del riu la zona d'horta. JUN/2016 (E.Píriz).

Hidrològicament, el territori de Sallent està travessat pel riu Llobregat en sentit nord sud. Com afluent seu, trobem el riu Cornet. La riera Gavarresa travessa al sud-est del terme, fent de límit municipal amb Artés, passant pel sud de Cabrianes fins al Llobregat. La riera de Conangle, al nord-oest del terme municipal també el delimita, però amb el municipi de Balsareny. Per al nostre estudi, cal tenir present el torrent d'en Solà que estableix la separació entre el turó del Castell i el serrat del Xipell al redós del qual s'estén el nucli històric poblacional de Sallent fins el riu Llobregat.

Vista des del castell de Sallent de l'entorn amb la vegetació característica. JUN/2016 (E.Píriz).

Vista des del castell de Sallent, de l'inici del Pla de Bages amb el riu Llobregat als peus del turó i la silueta de Montserrat retallada a l'horitzó. JUN/2016 (E.Píriz).

La zona està marcada per un clima mediterrani de muntanya amb tendència continental sub-humit. Fred a l'hivern i calorós a l'estiu. Les pluges es concentren fonamentalment a la primavera i a la tardor.

La vegetació és majoritàriament de tipus mediterrani. El bosc natural del municipi, igual que el de la comarca del Bages, està format per alzines (*Quercus ilex*) i roures. Tot i això, hi ha una gran abundància de pi blanc (*Pinus Halepensis*), que és molt resistent al clima sec i a terres pobres en nutrients. La vegetació no arbòria, està formada principalment per matollars de romaní i altres arbustos de fulla petita. Els conreus són fonamentalment camps de secà amb cultius de cereals, però al terme de Sallent al pas del riu Llobregat, trobem força terra dedicada a l'horta.

La ubicació privilegiada del conjunt monumental del castell de Sallent sobre un turó just a l'inici del Pla de Bages, fa que disposi d'unes vistes que arriben fins Montserrat en direcció sud. Per altra banda des del cim del turó es controla visualment l'accés al congost del riu Llobregat.

Descripció geomètrica-formal del conjunt monumental del castell a l'actualitat.

El conjunt monumental del castell de Sallent està ubicat a una mena de península, que s'estén cap al nord del turó del Castell i que està delimitada per cingleres i grans pendents a totes les seves cares, excepte a la part sud, sud-est. Està format per diferents elements arquitectònics i edificacions. Com edificis principals podem destacar les restes del mas Castell, i l'església de Sant Esteve i Sant Sebastià. Els altres elements que conformen el conjunt són: la muralla meridional, quatre bestorres, dues barraques de vinya, deu escales de pedra, la rampa-camí d'accés, la cisterna, unes baranes metàl·liques de protecció i totes les feixes i murs disseminats per la seva superfície.

Orto fotografia amb la separació de recintes del castell de Sallent, on es pot veure la ubicació i dimensió dels recintes sobirà i jussà. 2016 (ICGC)

L'església de Sant Esteve i Sant Sebastià conjuntament amb les restes del mas Castell, estan situats a la part més alta del turó on podríem ubicar la part "sobirana" del castell. Aquesta part es troba molt propera a la muralla meridional que tanca l'únic pas natural accessible al conjunt. La resta d'elements es troben repartits per la falda nord del turó fins arribar al penya-segat, per la banda oest, cap al riu Llobregat, i a uns murs que juntament amb les quatre bestorres delimiten la part exterior del recinte inferior o "jussà". Amb les dades que disposem actualment, no es pot delimitar amb un

criteri clar, un recinte sobirà i un altre jussà amb fonament històric. Però si és cert, que hi ha una diferència de cota d'alçada i una separació a nivell físic, entre un espai i l'altre.

En tota aquesta superfície, trobem diferents murs de marge i altres murs de pedra de difícil identificació. També hi ha tota una sèrie d'escales de pedra que salven els diferents desnivells del terreny.

El **recinte sobirà** del castell està ubicat sobre la part més elevada del turó i a l'explanada adjacent. Aquest conjunt està delimitat al sud pel llenç central de la muralla meridional, i a les bandes est, nord, i oest, per unes estructures muraries, de maçoneria de pedra, que separen en alçada aquest espai de la resta del recinte del castell. Aquest sector està dividit en dos nivells. A la part més alta del turó, trobem: restes d'estructures muraries, la cisterna i una de les barraques de vinya. La seva superfície és aproximadament de 805 m^2.

Vista de la part superior del recinte sobirà del castell de Sallent. Al mig es poden veure els murs baixos de la part superior de la cisterna. A mà dreta es veu el llenç central de la muralla meridional, i a l'esquerra, les restes d'estructures del mas Castell. JUN/2016 (E.Píriz).

El nivell immediatament inferior està format per una explanada de 965 m^2. Hi trobem, al seu cantó est, l'església de Sant Esteve i Sant Sebastià, i a l'oest, les restes d'estructures muraries del mas Castell. Aquest espai està separat del nivell superior per un mur que es troba a tocar de la cisterna. S'hi accedeix des de la muralla meridional mitjançant una rampa-camí.

Des d'aquest recinte sobirà, es pot baixar al recinte jussà mitjançant les escales de pedra núm. 1, que estan obertes a l'espai pla entre l'església i el mas Castell. També es pot baixar a la part de la cinglera del Llobregat, per darrera de l'església, mitjançant les escales 2 i 3.

La superfície total aproximada del recinte sobirà és de 1.770 m^2.

Imatge de l'església de St. Esteve i St. Sebastià i del mas Castell a l'esquerra, des del recinte jussà, on es pot veure el mur que delimita l'explanada del recinte superior del conjunt del castell. JUN/2016 (E.Píriz).

Per la seva banda, el **recinte jussà** està delimitat al sud per l'estructura muraria que el separa del nivell del recinte sobirà. A la part sud-est, està tancat pel llenç oriental de la muralla meridional i a la part sud-oest, pel llenç occidental de la mateixa muralla. A l'oest del recinte, el cingle sobre la vall del riu Llobregat marca el límit fins al nord on el conjunt format per estructures muraries i tres bestorres determinen el perímetre nord del castell. Finalment a l'est una bestorre i unes altres estructures muraries baixen el límit fins al llenç oriental de la muralla meridional.

La superfície del recinte jussà, fa aproximadament 7.477 m^2. I està formada per cinc nivells d'explanació a diferent cota. Aquests nivells estan comunicats entre si mitjançant passos amb desnivell i també amb tres escales de pedra. S'hi pot accedir des del recinte sobirà mitjançant les escales 1, 2 i 3, i des de l'exterior, aprofitant els trencats actuals dels llenços de muralla meridional als seus dos extrems, oriental i occidental.

És en aquest recinte, on trobem les quatre bestorres i la segona barraca de vinya, que es troba a tocar de la bestorre número 2.

Exteriorment al recinte del conjunt del castell de sallent, trobem la rampa-camí d'accés que es troba a la banda sud. Les escales número 8, 9 i 10 estan associades a aquesta rampa-camí d'accés. Finalment, trobem un altre element exterior que és l'escala número 7, que surt de la pista de muntanya no asfaltada que arriba fins el castell per dos camins, un puja dreta fins a un punt entre les bestorres 1 i 2, i l'altre voreja el recinte i arriba fins a l'explanada que hi ha fora muralles a la cara sud del conjunt.

Per tant, tot el recinte del conjunt monumental del castell de Sallent que es coneix fins ara, ocupa una superfície aproximada de 9.247 m^2.

Orto fotografia amb la separació de recintes del castell de Sallent, on es pot veure la ubicació i dimensió dels recintes sobirà i jussà. 2016 (ICGC)

- **Estudi físic-constructiu**

Identificació i definició constructiva dels diferents elements del conjunt monumental del castell de Sallent.

A continuació, es relacionen i es descriuen per separat tots els diferents tipus d'edificis i elements constructius que es poden observar dins el conjunt del castell. Cal tenir pressent que les mides que recollim, en tot moment fan referència a les restes visibles a l'actualitat, i que les alçades estan preses des del nivell actual del terreny. No hem realitzat cap cala de comprovació per determinar les alçades totals dels elements que es conserven.

- Muralla meridional.

La muralla meridional del conjunt del castell de Sallent, barra l'únic accés natural al recinte que està situat al sud-est. Per la seva ubicació, forma, construcció i característiques, hem dividit aquesta muralla en tres trams o llenços. Per la seva nomenclatura ens hem basat en la seva ubicació, i per tant hem optat per anomenar els diferents trams de la següent forma: llenç oriental, llenç central i llenç occidental.

El llenç oriental de la muralla meridional es troba barrant el pas al recinte jussà del conjunt per la seva banda est/sud-est. Es tracta d'un mur de grans dimensions. La seva longitud màxima conservada, que es troba a la vista actualment, és de 17 metres. La seva amplada a la part baixa del mur és de 2,20 metres. I la seva alçada màxima conservada és de 11,30 metres a l'exterior i d'11 metres a la part interior del conjunt.

Vista de la cara exterior del llenç oriental de la muralla meridional del conjunt del castell de Sallent. GEN/2017 (E.Píriz).

Aquest llenç de la muralla està construït amb dues tècniques constructives similars però amb certes diferències. La part baixa del mur fins a una alçada de 8,45 metres, està formada per un nucli de pedres irregulars barrejades amb un morter d'argila i calç de color vermellós, i dues cares exteriors realitzades amb maçoneria de pedra en sec.

La part alta de la muralla està construïda sobre l'anterior. S'aixeca 2,30 metres més de muralla construïda i també disposa de dues cares exteriors de pedra carejada, però el nucli està construït amb tongades de morter de calç i pedres irregulars col·locades de forma relativament endreçada. Mentre aquesta segona part presenta una bona cohesió entre les cares exteriors i el nucli del mur, a la part inferior de la muralla, les cares exteriors estan completament desvinculades del seu nucli.

La cara del mur, que dóna a l'exterior del recinte, està construïda a base de carreuons de pedra local, de diferents grandàries i formes, disposats en filades horitzontals molt irregulars. En la construcció d'aquest parament, s'ha utilitzat majoritàriament margues calcàries. La part inferior de la maçoneria no presenta cap material de lligat, mentre a una alçada aproximada d'1 metre des del nivell del terreny actual, trobem un rejuntat i restes d'un revestiment realitzat amb morter de calç i argila similar al que forma el nucli de la part baixa, també de color vermellós.

Per la seva banda, la cara exterior, que dóna a l'interior del recinte, també està construïda de forma similar a l'anterior. Aquest parament de la muralla presenta alguns forats repartits de forma aleatòria per tota la superfície, que podrien ser forats de bastida per la construcció del propi mur.

Vista de la secció del llenç oriental de la muralla meridional del conjunt del castell de Sallent, on es pot veure de forma clara la construcció del mur. A la part superior de la muralla, es pot apreciar com s'aixeca les restes del parapet de defensa. Immediatament inferior es pot veure la part del mur construïda amb un nucli ben cohesionat amb morter de calç. Per sota es pot veure l'altre tipus de nucli, més vermellós i amb les cares exteriors completament desvinculades del seu nucli. GEN/2017 (E.Píriz)

A la part superior de la muralla es conserva, molt deteriorat el parapet que servia de protecció per las defensors del castell. Aquest mur de protecció està format a base de maçoneria regular de pedra de les mateixes característiques que les parts exteriors de la muralla.

L'estat de conservació d'aquest llenç de muralla, és bastant ruïnós. Ha perdut el seu extrem oriental, i també la part que l'unia al llenç central. A l'interior del recinte del conjunt monumental, trobem diferents blocs de muralla que han conservat la seva cohesió interna, tot i haver caigut de gran alçada. Escampats per tot el seu voltant, trobem carreus trencats que formaven part d'aquesta construcció defensiva.

A dia d'avui, no es pot saber on està fonamentada aquesta part de la muralla del castell i la seva potència inicial, fins que no es realitzi una intervenció arqueològica.

Vista de la cara que dóna a l'interior del recinte, del llenç oriental de la muralla meridional del conjunt del castell de Sallent. GEN/2017 (E.Píriz).

Fotografia de la cara interior del parapet de sobre del llenç oriental de la muralla meridional del conjunt del castell de Sallent. GEN/2017 (E.Píriz).

Imatge de la cara exterior del llenç oriental de la muralla meridional del conjunt on es pot veure com acaba de forma traumàtica al seu extrem est. GEN/2017 (E.Píriz).

Vista de la part inferior de la cara exterior del llenç oriental de la muralla meridional on es pot diferenciar la zona sense morter a les juntes i la zona rejuntada i fins i tot amb restes de revestiment de morter. GEN/2017 (E.Píriz).

El llenç central de la muralla meridional delimita per la cara sud el recinte sobirà del castell. Està format per dos murs separats entre si per un trencat a les dues fàbriques.

Vista de la cara exterior del llenç central de la muralla meridional del conjunt del castell de Sallent, amb la separació central en dos murs. GEN/2017 (E.Píriz).

Vista des de l'interior del recinte sobirà, del llenç central de la muralla meridional del conjunt del castell de Sallent, amb la separació central en dos murs. JUN/2016 (R.Guitart).

El mur més oriental té una longitud conservada màxima de 12,10 metres. La seva amplada fa uns 96 centímetres i té 7,15 metres d'alçada a la seva cara exterior i 5 metres a l'interior del recinte.

Vista de la cara exterior del mur oriental del llenç central de la muralla meridional del conjunt del castell de Sallent, amb les tres espitlleres i els tres forats de bastida. GEN/2017 (E.Píriz).

La meitat occidental d'aquest mur, igual que la part més oriental del mur del seu costat, està fonamentada sobre l'aflorament de la roca mare. La primera filada, que es recolza directament sobre la roca natural, per la seva cara exterior, està realitzada amb carreus de grandària mitja disposats en filades més o menys horitzontals intentant regularitzar la superfície natural del terreny.

Aquest mur està construït a dues cares de carreus de pedra local disposats en filades horitzontals però d'alçades irregulars. L'aparell va alternant filades d'alçades grans amb filades primes. Els carreus estan lligats amb formigó de calç. El nucli del mur que no és gaire gran està farcit de formigó de calç i pedres irregulars de diferents grandàries.

La tipologia lítica majoritària dels paraments d'aquest mur són les marges calcàries, però també trobem margues, lutites silíciques i roques sorrenques vermelles i grises.

A la part alta del pany de mur, es conserven tres espitlleres en línia horitzontal a una alçada màxima aproximada des de l'exterior de 5,75 metres i des de l'interior de 3,50 metres. Horitzontalment pel parament exterior del mur, estan separades entre els seus eixos per 2,95 metres. Les seves dimensions interiors són: 70 centímetres d'alçada per 45 d'amplada. I les dimensions exteriors són: 60 centímetres d'alçada per 7 d'amplada.

Sota aquestes espitlleres, trobem tres forats, probablement de la bastida de construcció, que travessen tota l'amplada del mur. Tenen una dimensió de 20 per 20 centímetres i estan ubicats a una alçada des de l'interior del recinte de 2,55 metres, i des de l'exterior, de 4,85 metres. Horitzontalment estan separats entre sí de forma irregular, entre l'oriental i el central hi ha 3,05 metres, i entre el central i l'occidental 4,24metres.

Detall de l'aparell de la part baixa exterior del llenç central de la muralla meridional, on es pot apreciar com recolzen directament sobre un estrat de roca força erosionada. GEN/2017 (E.Píriz).

Detall de l'aparell de la cara interior del llenç oriental del tram de muralla central, i de la part interior de l'espitllera. GEN/2017 (E.Píriz).

Detall de la secció del mur oriental del llenç central de la muralla meridional del conjunt del castell de Sallent, on es pot veure la seva estructura interna i el formigó de calç. GEN/2017 (E.Píriz).

El mur més occidental d'aquest llenç central de la muralla té una longitud conservada màxima de 11,70 metres. A diferència de l'altre mur del llenç, aquest fa una amplada de 1,15 metres. L'alçada d'aquest mur per la seva cara exterior és de 5,80 metres com a màxim, i per l'interior del recinte, la seva alçada arriba als 4 metres.

L'extrem més oriental d'aquest mur, igual que part del mur amb el que forma el llenç central de la muralla, està fonamentat sobre un estrat rocós que es troba a la vista. La part inferior del mur per l'exterior del recinte, està molt reparada amb maçoneria de pedra lligada amb morter bastard de calç i ciment pòrtland. És molt probable que aquestes refaccions estiguin omplint buits produïts per la degradació de la roca mare.

Aquest mur està construït amb dos fulls exteriors de maçoneria de pedra local i un full interior de morter de calç i pedres irregulars. Les cares exteriors estan formades per carreus de diferents grandàries, de pedra, disposats en filades horitzontals però d'alçades irregulars. L'aparell va alternant filades d'alçades grans amb filades primes. Els carreus estan lligats amb morter de calç.

Aquest mur ha tingut forces reparacions. Sobretot al seu parament exterior que dóna a l'interior del recinte sobirà. Dins aquestes refaccions, trobem a la part alta del mur dues espitlleres realitzades de forma i dimensions similars a les de l'altre mur del mateix llenç. Aquestes dues espitlleres es troben a una alçada màxima aproximada des de l'exterior de 4,65 metres i des de l'interior de 2,55 metres. Horitzontalment pel parament exterior del mur, estan separades entre els seus eixos per 1,50 metres. Les seves dimensions interiors són: 1 metre d'alçada per 55 centímetres d'amplada. I les dimensions exteriors són: 70 centímetres d'alçada per 6 d'amplada.

Imatge de la cara exterior del mur occidental del llenç central de la muralla meridional del conjunt del castell de Sallent. GEN/2017 (E.Píriz).

Detall de la secció del mur occidental del llenç central de la muralla meridional del conjunt del castell de Sallent, on es pot veure el formigó de ciment i calç utilitzat a la reparació del mur. GEN/2017 (E.Píriz).

Les pedres utilitzades al mur tant a les zones originals, com a les reparacions posteriors, són majoritàriament marges calcàries, però també hi trobem roques sorrenques vermelloses i grisenques.

Imatge del mur occidental del llenç central de la muralla meridional del conjunt del castell de Sallent, on es pot veure la refacció de la de la superfície on es troben les espitlleres. GEN/2017 (E.Píriz).

La maçoneria refeta al parament exterior que dóna a l'interior del recinte intenta seguir les alineacions originals del mur. La seva junta es diferencia molt pel fet que està plena de morter bastard de calç i ciment pòrtland, mentre que la original està refosa i el seu morter és de calç amb molta terra.

El llenç occidental de la muralla meridional delimita per la cara sud, el recinte jussà del castell, a la banda a tocar del penya-segat del riu Llobregat. Són molt escasses les restes visibles d'aquest mur, i es troba en molt mal estat de conservació.

Es tracta d'un mur format també per un nucli de morter de color rogenc, de calç amb molta argila i per dues cares exteriors a base de filades horitzontals de diferent alçada formades per carreus. La seva factura és molt similar a la part baixa del llenç oriental de la muralla. Es pot veure com es troben força descohesionats el nucli i les cares exteriors del mur.

De les restes de la muralla que actualment són visibles, la longitud màxima conservada fa al voltant de 4,75 metres. L'amplada del mur és de 2,20 metres (igual que el llenç de muralla oriental del castell) i en quant a les alçades que resten, des de l'exterior del recinte tenim 1,45 metres i des de l'interior 1,90 metres.

Imatge del llenç occidental de la muralla meridional del conjunt del castell de Sallent, on es pot veure la cara del mur que dóna a l'interior del recinte. FEB/2016 (E.Píriz).

Imatge de la secció del mur del llenç occidental de la muralla meridional del conjunt del castell de Sallent. JUL/2016 (E.Píriz).

Imatge del llenç occidental de la muralla meridional del conjunt del castell de Sallent, on es pot veure la cara del mur que dóna a l'exterior del recinte. GEN/2017 (E.Píriz).

- Mas Castell.

Les restes del mas Castell estan composades per murs que delimiten espais, que a dia d'avui, en l'estat en que es troben, es fa difícil la seva diferenciació i la seva descripció. En els moments d'utilització del recinte del conjunt monumental del castell de Sallent com una explotació agropecuària, és possible que aprofitessin diferents elements, edificis, espais, estructures, etc... que no estiguessin dissenyats ni pensats per la funció a la qual se'ls sotmetia. Provablement van fer servir totes aquelles edificacions heretades de la seva primigènia funció militar i defensiva.

La utilització del conjunt com mas, provablement durant més de cinc segles, va transformar molt els diferents elements, espais i edificis castrals. Per aquest motiu, tret d'elements com la muralla meridional, l'església i les bestorres, és molt complicat poder destriar amb la informació que disposem actualment quins elements tenen un origen a la fortificació i quins són originaris del mas.

Entenem que vinculats en algun moment de la vida del mas, trobem les barraques de vinya, els marges i les terrasses del terreny. Però aquests elements els descriurem de forma separada per la seva ubicació i definició utilitària clara.

Per poder iniciar la descripció, hem agrupat i definit com restes del mas Castell, les restes edilícies conservades, al que hem delimitat com recinte sobirà, tret de les muralles, l'església i la cisterna. Això ens porta a tenir dos elements vinculats al mas castell en aquest espai (sense tenir pressent la barraca de vinya número 1). Per una banda trobem un bloc d'edifici adossat al llenç central de la muralla meridional, i per l'altra, les restes de l'edifici isolat que es troba a l'est de l'església.

Així doncs, tenim: l'edifici adossat a la muralla meridional, i el mas Castell pròpiament dit.

Les restes del possible edifici adossat a la part interior del llenç central de la muralla meridional del castell, tenen una planta rectangular amb 5,10 metres en sentit perpendicular a la muralla i 7,56 metres en sentit paral·lel. Això defineix un espai de 38,57 metres quadrats aproximadament. Dels tres murs propis de l'edifici, el que es troba a orient i que s'entrega a la muralla és el que té més alçada conservada, 3,10 metres. Els altres dos murs no aixequen més d'un metre al seu punt més alt.

El més alt, és un mur de maçoneria irregular a doble cara, amb una amplada màxima de 60 centímetres. Els materials utilitzats en la construcció d'aquest mur són pedres de tipus margues calcàries en la seva majoria, però també trobem algunes sorrenques grises. Observem la utilització de fragments de teules ceràmiques i maons com a falques de les pedres. El morter de lligat és de calç.

Els altes dos murs són més amples, el paral·lel a la muralla fa 70 centímetres i l'altre 1,05 metres. La seva factura sembla similar a l'anterior però cal tenir pressent que conserven poca alçada.

Fotografia on es poden veure les restes de l'edifici adossat a l'interior de la muralla meridional del recinte del castell. GEN/2017 (E.Píriz).

El mas Castell pròpiament dit, està format per diferents estructures muraries en un estat de conservació molt precari. Cal deixar constància que fins que no es realitzi una intervenció arqueològica que tregui a la llum els límits de les edificacions i defineixi les restes dels murs, totes les explicacions que puguem fer estan sempre en el camp de les hipòtesis.

La planta del conjunt, aparentment no segueix un criteri unitari i sembla que obeeix a una evolució continuada al llarg del temps. Té una superfície total aproximada de 290 metres quadrats. Podem diferenciar tres volums edilicis adossats els uns als altres. Si ubiquem l'accés a l'interior del mas a la cara sud-oest del conjunt, podem dir que els tres volums principals es troben adossats en direcció nord-est.

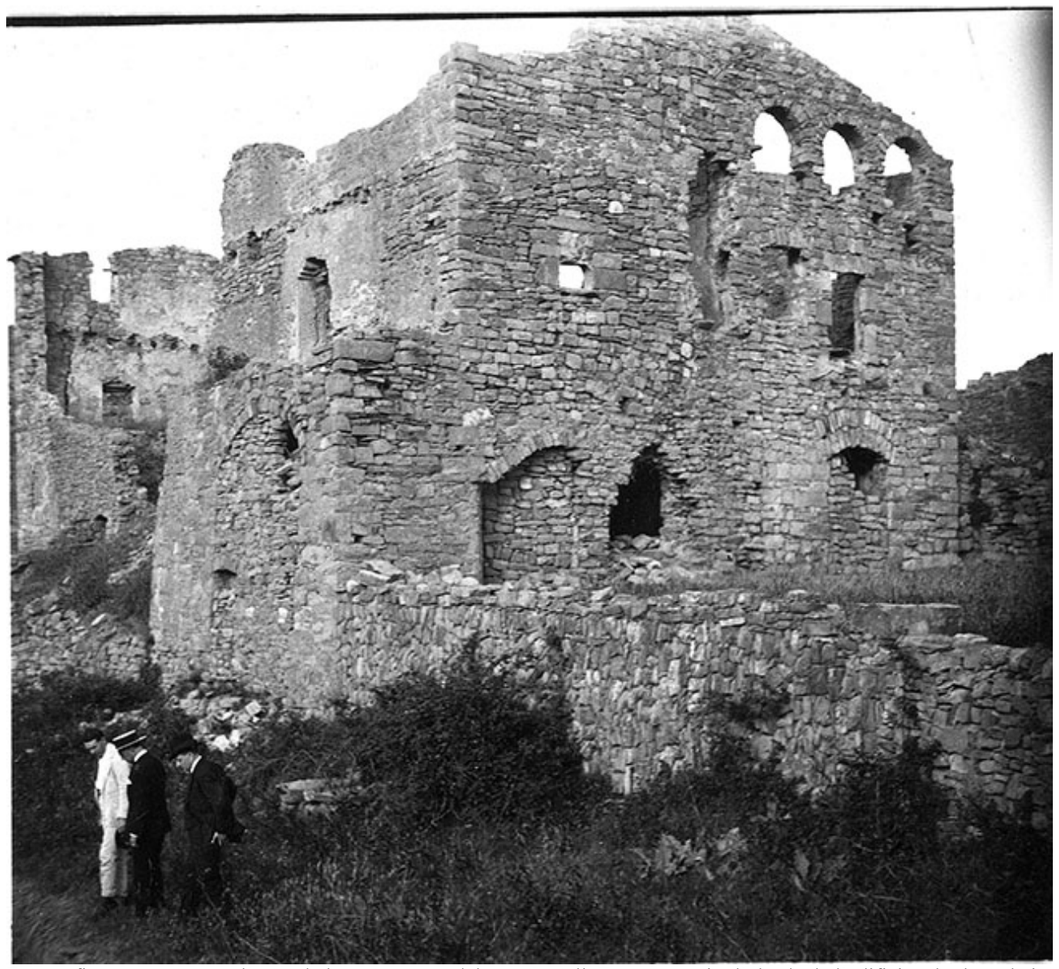

Fotografia on es pot veure l'estat de les estructures del mas Castell. Es pot apreciar l'alçada de l'edifici amb planta baixa i dos pisos. 1920 (ARXIU MUNICIPAL DE SALLENT).

El primer volum és de planta més o menys quadrada. Té unes dimensions genèriques exteriors d'11,60 metres per costat i fa aproximadament 135 metres quadrats de superfície. Està dividit en dos àmbits per un mur en sentit sud-oest nord-est. A l'àmbit sud-est, queden restes d'una escala que pujaria al primer pis, i també queden indicis d'una volta de pedra desapareguda que recolzaria al mur exterior i al mur que divideix el volum. El mur central es troba a 5 metres d'un costat i a 4,45 metres de l'altre. Aquest primer espai, segons les fotografies antigues, disposava de planta baixa i dos pisos. Les restes que es conserven amb més alçada són els murs exteriors de les cares nord-oest i sud-est amb més de 7 metres d'alçada. Per l'exterior d'aquest primer volum, a la seva cara nord-oest, trobem uns murs amb una arcada que delimiten una plataforma elevada. Adjacent a aquesta estructura també trobem un pou circular amb un diàmetre interior de 85 centímetres que es troba colgat de runa. Aquest volum, està ple de la runa provinent de l'enderroc del propi mas Castell.

Adjacent a aquest espai, per la cara nord-est, trobem un altre volum edificat de planta rectangular amb una superfície interior aproximada de 110 metres quadrats. La cara sud-est conserva la dimensió aproximada del volum anterior, amb 11,60 metres d'amplada, i la dimensió perpendicular a aquesta fa al voltant de 9,55 metres. Aquest espai està dividit en dos àmbits per un mur interior, amb unes amplades de 6,24 metres i 3,35 metres respectivament. El mur que delimita aquest volum a la seva cara nord-est és el que conserva la major alçada. A la seva cara interior encara es poden observar dues finestres i els forats on anaven encaixades les bigues de fusta d'un sostre. L'espai interior i exterior d'aquest àmbit, està completament colgat de runa del propi enderroc de l'edifici. Em pogut veure una arrancada de volta de pedra al que havia estat la planta baixa i també una arcada al mur que comunicaria aquest volum amb l'anterior.

Fotografia actual del mas Castell on es poden veure les restes de l'edifici tal i com es troben a dia d'avui. La part assolellada és on es trobaria l'accés al mas, a la cara sud-oest. FEB/2016 (E.Píriz).

L'últim dels tres volums principals del mas Castell, es troba adjacent a l'anterior per la seva cara nord-est. Està composat d'un volum prismàtic de planta rectangular i de dos murs que delimiten un altre àmbit al seu costat. Té una superfície aproximada de 19 metres quadrats. El volum prismàtic té una planta rectangular de 3,30 per 3,50 metres i una alçada màxima per la seva cara exterior de 4,90 metres fins al nivell de terra actual. Els dos murs que tanquen aquest tercer volum per la seva part sud-est fan 2,80 metres per 2,64, i la seva alçada és igual a l'anterior.

Escala i volta de pedra a l'interior del mas Castell. GEN/2017 (E.Píriz).

Vista de la cara nord-est de les restes del mas Castell, on es pot veure en posició central de la imatge el pou. GEN/2017 (E.Píriz).

Brancal de porta d'accés al mas Castell. GEN/2017 (E.Píriz).

Fotografia de la façana nord-est del conjunt del mas Castell, on es pot veure el tercer volum edilici format per un prisma i dos murs que tanquen el conjunt per la part esquerra segons aquesta imatge. GEN/2017 (E.Píriz).

Per últim, a la cara sud-est de tot aquest conjunt corresponent a les restes del mas Castell, sobresurt un petit cos de planta rectangular que a dia d'avui està gairebé enderrocat del tot. Aquest cos fa 3,19 metres d'un costat per 3,50 metres de l'altre, un total d'11 metres quadrats.

La tipologia dels murs d'aquest conjunt, són fonamentalment murs de maçoneria de pedra a doble cara. L'aparell és força irregular, disposa de carreus més grans formant les cantonades i també trobem fragments de maó i teula ceràmica fent de falques per la col·locació de les pedres. Litològicament, les pedres utilitzades per la construcció dels murs són margues calcaries majoritàriament i sorrenques grises.

El morter utilitzat per la maçoneria és de calç, però també trobem morter bastard de calç i guix. Entre la runa de l'edifici trobem restes dels acabats interiors dels murs fets a base de guix.

- Església de Sant Esteve i Sant Sebastià.

L'església del castell de Sallent està dedicada als sants Esteve i Sebastià. A l'actualitat, és un temple de planta circular tot i que abans de la seva reconstrucció no era exactament així.

Fotografia de l'església de Sant Esteve i Sant Sebastià des del recinte jussà l'any 1912. On es pot veure en primer terme, el volum de l'església que corresponia a l'antiga sagristia. (ARXIU MUNICIPAL DE SALLENT).

La superfície actual total de l'església és de 132 metres quadrats. El diàmetre exterior de la seva planta fa aproximadament 12,15 metres i el diàmetre interior 8,80 metres. Disposa d'un absis semicircular obert a la part sud-est del mur, i una de les dues portes, està oberta al nord-oest. Això fa que tingui un eix de simetria orientat de nord-est a sud-est. A banda i banda de l'absis, trobem dues absidioles aproximadament simètriques en referència a aquest eix. En planta, l'absis té un diàmetre exterior de 6,55 metres i un interior de 4 metres. Els diàmetres de la semicircumferència de l'absidiola sud, fan 4,55 metres l'exterior i 2,15 metres l'interior. Els diàmetres de l'absidiola est fan: l'exterior 4,75 metres i l'interior la mateixa mida que l'absidiola sud.

Fotografia actual de l'església de Sant Esteve i Sant Sebastià, realitzada des del sud-est, on es pot veure en primer pla l'absis en posició central i les dues absidioles laterals. 11/JUN/2016 (E.Píriz).

Imatge de les restes conservades a l'actualitat, de l'antiga sagristia de l'església del castell. Es pot apreciar el paviment interior de cairons ceràmics. GEN/2017 (E.Píriz).

Adossat als murs de l'absis i de l'absidiola sud, just a l'extrem sud de l'edifici, trobem les restes dels murs que formaven l'antiga sagristia de l'església. Actualment es conserven a una alçada de 1,20 metres per l'exterior i poc més de 40 centímetres per l'interior. Tot i que ara és un exterior, manté un paviment de cairons ceràmics antics, quadrats de 15 per 15 centímetres, dins l'àmbit de l'antiga sagristia.

Tant l'absis com les dues absidioles, disposen d'una finestra de doble esqueixada, oberta al seu punt central. La nau circular té dues portes d'accés. Una està oberta a la cara nord-oest de la nau i l'altra a l'oest. A part de les portes, la nau té una finestra circular, òcul, obert sobre la porta nord-oest i tres finestres amb arc de mig punt i forma espitllerada repartides de forma irregular a la meitat oest de l'edifici.

La porta principal de l'església està formada per uns brancals de pedra i un arc rebaixat amb motllures esculpides que emmarquen el pas. La pedra utilitzada és sorrenca igual que la de l'òcul ubicat sobre l'eix de la porta i que té una mateixa factura. La fusteria de la porta està formada per dues fulles batents de fusta natural tintada.

A banda i banda d'aquesta porta hi ha dos passamans metàl·lics ancorats a la façana. Al peu de la porta trobem dos graons en forma de semicercle que donen l'alçada necessària per accedir, mitjançant un altre graó alineat a la façana, a l'interior de l'església.

Per la seva banda, l'altra porta disposa d'un arc de mig punt i les pedres utilitzades per la seva construcció són de roca calcaria.

Detall de la porta principal actual de l'església de St. Esteve i St. Sebastià. GEN/2017 (E.Píriz).

El mur circular que forma la nau de l'església, té una alçada màxima d'11,70 metres fins al ràfec de la coberta, i una amplada aproximada d'1,45 metres. Es tracta d'un mur construït amb dues cares de carreus de pedra i un nucli format per pedres petites irregulars i morter de calç. La cara exterior del mur, està realitzada amb filades de disposició horitzontal dels carreus de pedra. Les filades són irregulars en quant a la seva alçada, però mantenen força correctament l'horitzontalitat. Aquest mur presenta varies refaccions. Per una banda trobem, la part de la porta d'entrada oberta al nord-oest, on l'aparell de la paret exterior està construït utilitzant carreus i morter de calç, però també hi trobem falques amb peces ceràmiques fetes de trossos de rajola, maó i de teula. En aquesta part, la disposició dels carreus tot i continuar amb l'horitzontalitat, tendeix a ser més irregular que la resta.

Detall de l'aparell del mur de la nau sobre la porta principal de l'església. Es pot apreciar la utilització de falques fetes amb trossos de teula ceràmica. GEN/2017 (E.Píriz).

La tipologia lítica utilitzada als paraments de la nau està formada per margues calcàries fonamentalment lligades amb morter de calç, tot i que hi ha força presencia de rejuntats amb morter de ciment pòrtland.

La part alta del mur de la nau de l'església presenta una disposició més regular que la resta del mur. Els carreus són de grandària superior als de la part inferior i també són més homogenis. Les filades són regulars i completament horitzontals, i el morter que lliga els carreus està emplenant completament les juntes horitzontals i verticals. Coronant el mur, hi ha el ràfec format per una cornisa de dues filades de pedra que sobresurten del pla del parament exterior de forma esglaonada.

El mur semicircular que forma l'absis de l'església té una alçada fins al ràfec de coberta de 5,75 metres. I té una amplada màxima d'1,65metres. Està construït amb la mateixa tècnica que el mur de la nau, és a dir, nucli de pedres irregulars i morter de calç i cares exteriors de carreus de pedra. La factura d'aquest mur segueix la mateixa disposició que el mur de la nau, amb filades horitzontals d'alçades irregulars però amb carreuons de mides similars a cada filada. A la part del mur que toca a l'absidiola sud, trobem unes refaccions que intenten continuar les filades dels carreus i que disposen de la junta plena de morter. Igual que el mur de la nau, la part alta de l'absis està refeta, però aquí amb carreuons. Mantenen l'horitzontalitat de les filades, i la seva alçada es regular. En aquest punt,

trobem una sèrie de 16 arcuacions cegues realitzades en pedra reproduint les arcuacions d'estil llombard. Per sobre tenim el ràfec format per una cornisa de dues filades amb la mateixa factura que el de la nau circular.

Les pedres utilitzades als paraments de l'absis són majoritàriament margues calcaries, però també trobem roques sorrenques vermelloses i grisenques. El morter de lligat està fet amb calç.

Fotografia actual de l'església de Sant Esteve i Sant Sebastià, realitzada des de l'est. En posició central tenim l'absidiola est. 20/JUN/2016 (E.Píriz).

L'absidiola sud disposa de les dues úniques arcuacions originals que conserva l'església. A banda d'aquestes dues, aquí hi trobem 8 arcuacions més de pedra, que formen un conjunt de 10 en total. El mur semicircular que conforma aquesta absidiola comparteix característiques amb la resta dels murs de l'església. La seva alçada aproximada és de 3 metres, i la seva amplada fa al voltant d'1,45 metres.

En quant a la tipologia de les pedres utilitzades als paraments trobem, de forma principal, margues calcaries, però també hi ha roques de guix, calcaries, travertins i roques sorrenques vermelloses i grisenques. El morter utilitzat per lligar la maçoneria és un morter bastard a base de ciment pòrtland i calç.

Per la seva banda, l'absidiola est, té una alçada aproximada de 4,35 metres i una amplada de mur que fa al voltant d'1,25 metres. La seva construcció és mimètica a tota la resta de l'església. Igual que l'absis i l'absidiola sud, disposa d'una banda decorativa de 10 arcuacions sota una cornisa de doble filada de pedra que fa de ràfec de coberta.

En aquest cas, les pedres utilitzades són margues calcaries de forma generalitzada, però també roques de guix. De la mateixa forma que a l'altra absidiola, el morter utilitzat és un morter bastard de calç i ciment pòrtland.

De forma generalitzada per tot el parament exterior de l'església, trobem forats de bastida repartits irregularment sense seguir un patró.

Tant la coberta de la nau circular, com les de l'absis i les dues absidioles estan acabades amb llosa de pedra de tipus margo calcaria i sorrenques.

Els paraments a l'interior de la nau, no pressenten cap revestiment. Estan formats per la cara interior dels murs que també està construïda a base de filades regulars de maçoneria de pedra. Les pedres més utilitzades són també les marges calcàries, però cal destacar la utilització de pedra de guix per formar les dovelles dels arcs de pas a l'absis i a les absidioles, i també per la formació dels arcs de les finestres. Igual que a l'exterior la part més elevada dels murs de la nau presenta una disposició dels carreus més regular que la resta del mur. La grandària dels carreus és major i el seu carejat és més homogeni. Les filades són regulars i completament horitzontals, i les juntes estan plenes de morter.

Imatge de l'interior de l'església de Sant Esteve i Sant Sebastià, on es pot veure l'absis i les dues absidioles laterals. GEN/2017 (E.Píriz).

A part de l'absis i de les dues absidioles, el mur de la nau disposa de dues fornícules a banda i banda de l'eix de simetria.

El paviment actual de l'església és un enllosat de pedra natural. El presbiteri ubicat a l'absis de l'església està elevat un graó sobre el nivell de la resta de l'edifici.

El parament interior de l'absis conserva uns quants forats de bastida amb una disposició regular, tot i que no es conserven tots.

L'estructura de coberta de la nau és un embigat de fusta d'avet roig, on les bigues estan disposades de forma radial per poder cobrir correctament l'espai de planta circular. Al punt central, i més alt de

la coberta hi ha un tascó de fusta que recull el cap de les bigues. Sobre aquestes bigues hi ha un encadellat de fusta de pi roig, amb un gruix de 22 mm. formant el taulell de coberta. La impermeabilització està feta amb una làmina de butil col·locada sota la llosa.

L'estructura de les bigues de fusta de coberta està ancorada mitjançant unes fixacions metàl·liques a una biga perimetral de formigó armat construïda sobre el mur circular de l'església i que fa de cèrcol de coronament. Aquest element de formigó armat està embegut dins el nucli del mur de carreus de pedra, i per tant no és visible.

A l'actualitat, l'església disposa d'una instal·lació elèctrica per la il·luminació del seu interior.

Fotografia de l'estructura de la coberta de l'església de Sant Esteve i Sant Sebastià, realitzada des de l'interior. GEN/2017 (E.Píriz).

- Bestorres.

El que hem definit com recinte jussà del conjunt monumental del castell de Sallent, disposa de quatre bestorres ubicades a la línia que marcaria el límit septentrional i oriental del recinte.

Tot i que l'estat de conservació d'aquestes bestorres no és bo, hi ha certes diferencies entre elles pel que fa a l'estat en que ens han arribat a dia d'avui. La millor conservada sens dubte és la bestorre 1, ja que és la única que conserva un pis per sobre del nivell de circulació de l'interior del recinte jussà. La resta de bestorres estan arrasades a nivell del pla de circulació actual a l'interior del conjunt.

Les quatre bestorres són de planta rectangular. La bestorre 1 disposa de tres cares construïdes amb murs cecs i la quarta cara que dóna a l'interior del recinte del castell, a nivell de circulació actual, està oberta. De les altres tres bestorres, només podem dir que tenen una cara cega a l'exterior i dues laterals que entren cap a l'interior del recinte sense que disposem d'una bona delimitació d'aquests murs a l'actualitat.

La factura de les quatre bestorres és similar. Estan construïdes a base de murs amb un nucli central de pedres irregulars de diferents grandàries i morter de calç. A banda i banda del nucli hi trobem una fulla de pedra carejada disposada en filades horitzontals irregulars en alçada. El carejat de les pedres és poc acurat, i predomina la dimensió horitzontal. Als angles de les bestorres, trobem uns carreus de la mateixa tipologia de pedra que la resta dels murs, però de dimensions més grans i millor paral·lelisme entre les seves cares.

Imatge del nivell de circulació de la part més baixa del recinte jussà. A mà dreta es pot veure la muralla meridional del recinte i al centre de la fotografia la bestorre 1 que sobresurt en alçada. GEN/2017 (E.Píriz).

Per poder diferenciar-les, hem establert una nomenclatura on la bestorre 1 és la més propera a la muralla meridional del castell, i la resta prenen un número successiu fins al 4.

La bestorre 1 disposa d'una planta per sobre del nivell de circulació actual del recinte del castell a aquest punt. A l'interior del mur exterior de la bestorre, es conserven quatre encaixos de cap de biga, que estan separats entre si a eix, per 55 centímetres. Les dimensions actuals de la bestorre 1 en planta són: 4,16 metres el mur exterior, 4,36 i 4,21 metres i els murs laterals. Totes aquestes mides són de la planta superior. La part interior d'aquest nivell de la bestorre fa aproximadament 1,95 per 2,14 metres, el que correspon a una superfície interior de 4,17 metres quadrats. El gruix dels murs de la bestorre 1 és aproximadament d'1 metre. L'alçada màxima conservada de bestorre és de 5,26 metres.

Bestorre 1, on es pot veure la part que sobresurt en alçada del nivell de circulació. Al fons a la dreta, es pot apreciar el llenç oriental de la muralla meridional del recinte del castell. GEN/2016 (E.Píriz).

Part interior del nivell superior de la bestorre 1 on es poden veure els forats de biga. 22/JUN/2016 (E.Píriz).

A banda i banda de la bestorre 1, trobem uns carreus que sobresurten del pla del mur lateral. Aquestes peces sortints, són les esperes constructives deixades, en el moment de la construcció, per poder lligar el llenç de muralla que havia d'anar entre una bestorre i l'altra.

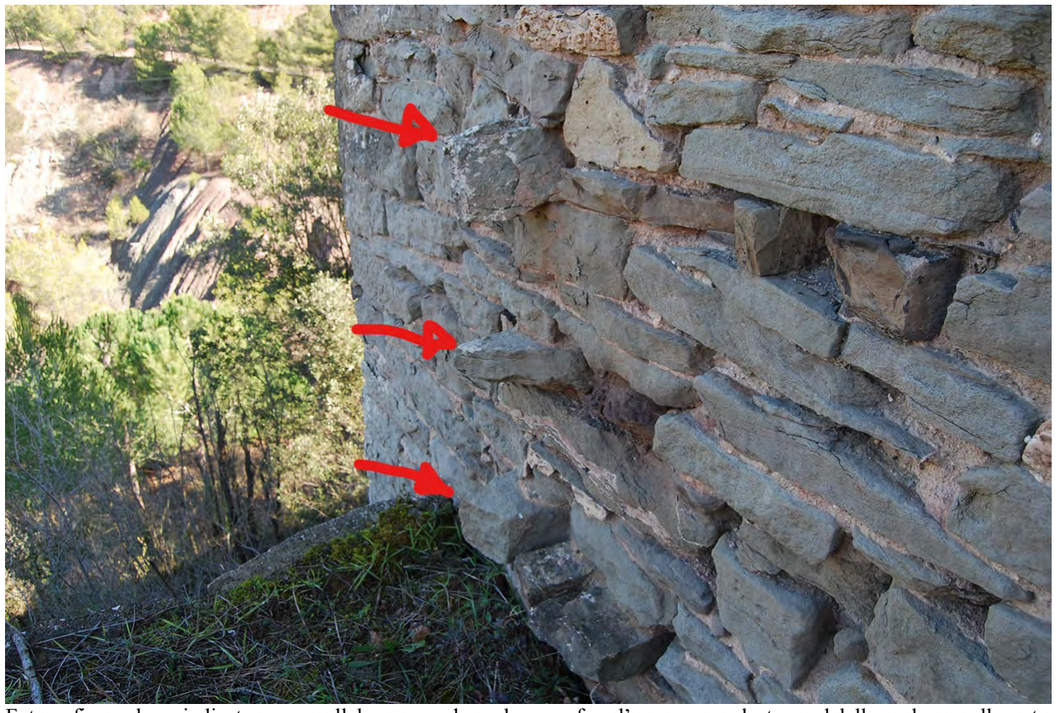

Fotografia on hem indicat en vermell les peces de pedra que fan d'esperes per la trava del llenç de muralla entre bestorres. Aquest detall correspon a la cara nord de la bestorre 1. GEN/2016 (E.Píriz).

A la part inferior, de les cantonades dels murs, que es troben a nivell del pla de circulació de l'interior del recinte del castell, es pot veure com la disposició dels carreus i fins i tot la tipologia de la pedra és diferent a la resta de la bestorre 1. Això ens indica que en algun moment es van treure els carreus que formaven les cantonades i que més tard han estat reparades amb les pedres que hi trobem a l'actualitat.

En quant als materials, la pedra utilitzada per la construcció de totes les bestorres és pedra sorrenca de color gris, tot i que també trobem alguna de color vermellós. Aquesta pedra ha estat extreta de l'interior del recinte del castell i en concret del costat de les escales número 4. Just allà es troba un front d'explotació de pedra sorrenca de color gris amb les mateixes característiques de la utilitzada a les bestorres. El morter fet servir per lligar la maçoneria és un morter de calç amb poc àrid.

De les altres tres bestorres, donat el seu estat, i la seva accessibilitat, només hem pogut extreure informació del mur exterior. La seva construcció, el seu aparell, i els materials utilitzats, són de la mateixa factura i tipologia que la bestorre 1. La dimensió en planta del seu mur exterior és molt similar: la bestorre 2 fa 4,08 metres, la bestorre 3 té 4,14 metres, i el mur de la bestorre 4 és de 4,16 metres. Pel que fa a les alçades de les restes actuals, la bestorre 2 te una alçada de 2,70 metres, la bestorre 3 fa aproximadament 4,25 metres, i la bestorre 4 fa 4 metres d'alçada màxima.

Imatge de la cara exterior de la bestorre 2, la part inferior d'aquesta bestorre està fonamentada sobre l'estrat rocós, que està treballat per l'ocasió. 19/JUL/2016 (R.Guitart).

Imatge de la cara exterior de la bestorre 4, on es pot apreciar la manca dels carreus de la cantonada de la dreta. JUL/2016 (R.Guitart).

La separació en línia recta entre les quatre bestorres és força regular. La bestorre 1 està ubicada a 28,15 metres de la muralla meridional del conjunt monumental. Entre la bestorre 1 i la bestorre 2, hi ha 31,33 metres. La separació de la bestorre 2 a la 3 és de 30,62 metres, i per últim entre la bestorre 3 i la 4, tenim una distància de 26,86 metres. Aquestes distàncies cal tenir-les com aproximades, ja que estan preses en línia recta de l'aresta exterior d'una bestorre a l'aresta exterior de la següent. La distància mitja és aproximadament de 29 metres entre les bestorres.

Imatge on a la part central es pot veure el parament del mur exterior de la bestorre 3. 15/JUL/2016 (E.Píriz).

- Barraques de vinya.

Dins el recinte del conjunt monumental del castell de Sallent, trobem dues construccions que son antigues barraques de vinya. Al Bages hi ha molta tradició d'aquest tipus de construcció agrària que tenia una funció auxiliar per les feines de la vinya. Eren utilitzades per refugiar-se tant de la pluja com del sol i del fred. També es feien servir per guardar les eines de treball del camp. La factura de les dues conservades és molt similar. Es tracta d'unes construccions senzilles de planta rectangular i una sola alçada. Els murs són de pedra seca i segueixen els patrons típics d'aquest tipus de construcció. Les dues disposen de porta d'accés que estan formades per carreus millor escairats que els dels murs, i són de grans dimensions. Les dues estaven cobertes amb falsa volta de pedra seca, que al seu temps estava recoberta amb pedruscall i terra on hi creixia herba i hi plantaven lliris sords per evitar l'erosió. Una característica de les barraques de vinya del Bages, és que el coronament dels murs estava rematat amb un voladís de lloses de pedra que sobresortia del pla del parament amb la funció d'evitar el regalim de l'aigua de pluja per les parets.

Imatge de l'interior de la barraca de vinya 1 on es pot veure les restes de l'arrencada de la volta que la cobria. GEN/2017 (E.Píriz).

Fotografia de la barraca de vinya 1 on es pot veure l'entrada. GEN/2017 (E.Píriz).

La Barraca de vinya 1 es troba construïda sobre les restes de la muralla meridional del castell. Està molt deteriorada i les seves restes es confonen amb la vegetació i amb el pedregar de l'enderroc de la muralla. Les seves dimensions exteriors són aproximadament 2,85 metres al mur que te la porta, i 2,76 metres al mur perpendicular. Interiorment fa 1,54 per 1,58 metres (el que seria 1 cana), i per tant, disposa d'una superfície útil de 2,43 metres quadrats. El gruix dels seus murs és aproximadament de 60 centímetres (3 pams) i la seva construcció és en sec, sense morter.

Disposa d'una porta d'entrada orientada al sud, i ha perdut completament la falsa volta que la cobria. Només queden restes als murs perimetrals de l'arrancada de la falsa volta.

La barraca de vinya 2 està aproximadament a una distància de 76 metres, en línia recta, de la primera. Està ubicada al nivell més baix del recinte jussà del conjunt, a tocar de la bestorre 2. El seu estat de conservació és molt millor que el de la primera. Només ha perdut una part de la falsa volta de pedra seca que la cobria, i té un esfondrament a un dels murs laterals, però la resta conserva tota la seva alçada. Les seves dimensions exteriors són: 3,17 metres al costat de la porta i 3,82 metres als murs perpendiculars (2 canes per 2,5). Les mides interiors són de 1,80 i 2,53 metres, i determinen una superfície útil de 4,55 metres quadrats. En alçada els murs fan 1,34 metres i en la seva major part, estan conservats fins la cornisa o voladís de la coberta.

Part posterior de la barraca de vinya 2, on es pot veure la cornisa que marca l'inici de la coberta i part de la seva coberta vegetal. GEN/2017 (E.Píriz).

Detall de l'interior de la barraca de vinya 2, on es pot veure les restes de la falsa volta de pedra seca que la cobria i dos dels finestrons conservats. GEN/2017 (E.Píriz).

Fotografia de la barraca de vinya 2, on es pot veure l'esfondrament del mur lateral, i l'estat de conservació actual. JUL/2016 (E.Píriz).

La porta d'entrada fa 63 centímetres d'amplada (3 pams aprox.), i té una alçada d'1 metre aproximadament.

La construcció dels seus murs és a base d'una maçoneria irregular on s'alternen carreus de mida molt gran ben escairat amb pedres més petites que completen els espais. Seguint la tipologia constructiva, les cantonades disposen de carreus grans i millor escairats, la porta té una llinda d'una sola pedra i els brancals estan construïts amb carreus grans carejats. Tota l'obra de maçoneria no està lligada amb morter. Es pot apreciar com a la part alta del mur lateral, hi ha una filada de pedres sortints que definirien el ràfec de la coberta o voladís característic de les barraques de vinya del Bages. Al centre dels altres murs diferents del de la porta, encara es poden apreciar els finestrons.

En aquest cas es conserva part de la falsa volta de pedra seca que cobria la barraca i també part de la coberta vegetal que impermeabilitzava la falsa volta per la seva part superior.

- Cisterna.

A la part més alta del recinte sobirà, entre l'església i el mas Castell, trobem una cisterna que a dia d'avui disposa d'aigua. Les estructures visibles actualment estan formades per uns murs de maçoneria de pedra que delimiten una superfície rectangular. L'alçada dels murs sobre el nivell del terreny actual és aproximadament de mig metre. Sobre aquests murs, trobem una llosa de formigó armada que disposa d'una trapa metàl·lica de registre.

Fotografia on es pot apreciar la cisterna del castell de Sallent en primer pla, amb l'església a l'esquerra i el mas Castell a la dreta de la imatge. GEN/2017 (E.Píriz).

La dimensió de la cisterna és de 4,55 metres per 2,75 metres i té una fondària interior de 1,40 metres. Això suposa una capacitat aproximada de 17 metres cúbics d'aigua. Aquest dipòsit té una sortida d'aigua amb aixeta, a la part baixa que dóna a un abeurador, construït amb formigó armat, i ubicat a l'explanada immediatament inferior.

Imatge de la tapa de registre de la cisterna. GEN/2017 (E.Píriz).

Imatge de l'abeurador de la cisterna. GEN/2017 (E.Píriz).

- Baranes metàl·liques.

Un altre element que trobem a l'interior del recinte del castell és una barana metàl·lica. Està ubicada sobre el mur que delimita el recinte superior de l'inferior a la banda del riu Llobregat. Es troba generant un pas per la cara occidental de l'església de Sant Esteve i Sant Sebastià.

Fotografia de la barana metàl·lica que genera un pas protegit per la cara occidental de l'església, just davant de la seva porta oest. GEN/2017 (E.Píriz).

Aquesta barana està formada per un passamà superior i un altre inferior que recullen les brèndoles verticals a base de barrots de secció quadrada també metàl·lics. Aquesta barana està fixada al terreny mitjançant uns muntants d'acer de secció quadrada que s'entreguen a unes platines que fan de peu i que es fixen a unes bases de formigó.

Detall de la barana metàl·lica del castell de Sallent. GEN/2017 (E.Píriz)

Detall de la barana amb el riu Llobregat al fons. GEN/2017 (E.Píriz).

- Escales de maçoneria de pedra.

Vinculades al castell de Sallent, trobem un total de deu escales amb diferents grandàries, alçades i formes. Totes estan construïdes amb maçoneria de pedra local lligades amb morter de ciment algunes, i altres amb morter de calç. De totes les escales hi ha sis que es troben a l'interior del recinte i quatre fora.

Per poder identificar-les i així tractar-les de forma independent, les hem numerat de l'1 al 10. Així doncs, trobem que les escales numerades de l'1 al 6, són les que es troben dins el recinte. A banda, cal parlar de l'escala 7 i per últim les numerades del 8 al 10 que estan associades al camí-rampa d'accés al castell.

Escala 1: Està formada per un total de 20 graons. Té una longitud aproximada de 10,75 metres i salva un desnivell de 10,70 metres. Està construïda amb pedres recuperades del castell i morter de ciment pòrtland. Uneix l'explanada ubicada al recinte sobirà entre l'església i el mas Castell, amb l'explanada inferior, ja del recinte jussà del castell.

Escala 2: Aquesta escala està formada per un tram únic de 7 graons, que en un recorregut de 2,70 metres supera un desnivell d'1,45 metres. Baixa des del replà ubicat davant la porta principal de l'església fins al recinte inferior per la cara occidental. Està construïda a base de pedres recuperades i morter de calç.

Escala 3: Baixa per la banda sud de l'església per donar accés al lateral occidental. Té un desnivell aproximat d'1 metre i una longitud d'1,35 metres. Està construïda igual que les anteriors amb pedres recuperades i morter de calç. Té un total de 5 graons.

Escala 4: Està ubicada al recinte inferior, i facilita la baixada d'una terrassa a la immediatament inferior. Salva una diferencia de cota d'1 metre, amb un desenvolupament d'1,5 metres. La composen 6 graons construïts amb pedra recuperada i morter de ciment.

Escala 5: Aquesta escala està formada per grans blocs de pedra. Passa just a tocar del front d'explotació de pedrera utilitzada per la construcció de les bestorres del castell. Té 5 graons molt irregulars. Salva una alçada d'1 metre i té una longitud de 3,60 metres aproximadament.

Escala 6: Baixa pel lateral d'una estructura muraria que separa dos nivells de terrasses. En una longitud de 2,10 metres salva un desnivell d'1,30 metres. Està construïda amb 7 graons de pedra i morter. Dóna accés al nivell de circulació més baix del recinte interior del castell.

Escala 7: Aquesta escala es troba fora del que seria el recinte emmurallat del castell. Tot i la seva ubicació exterior, està vinculada al castell ja que puja fins a un punt entremig de la bestorre 1 i la bestorre 2, des del camí d'accés al castell. Està formada per 30 graons construïts amb pedra local, i té una longitud de 8,55 metres. Al seu inici al camí d'accés, trobem un mur de maçoneria de pedra com estructura de l'escala.

Escala 8: Forma part del conjunt del camí-rampa d'accés al castell. De forma lateral dóna accés en alçada des d'un pla a la cota de la rampa. Està construïda amb pedra local i té 6 graons i una barana metàl·lica. Salva una alçada d'1 metre i té un desenvolupament de 2,30 metres.

Escala 9: També forma part del conjunt del camí-rampa d'entrada al castell. Dóna accés en alçada a la cota de la rampa des del mateix cantó que l'escala 8, però és de dimensió menor. Està construïda amb pedra local, disposa de 3 graons i salva una alçada de 60 centímetres.

Escala 10: Igual que les dues anteriors, forma part del conjunt del camí-rampa d'accés al castell, però està ubicada a l'altra banda del camí. Està construïda amb pedra local, disposa de 5 graons i

salva una cota d'1 metre aproximadament.

Detall de l'escala 1 a l'interior del recinte del castell de Sallent. JUN/2016 (E.Píriz).

Detall de l'escala 3 a l'interior del recinte del castell de Sallent. GEN/2017 (E.Píriz).

Detall de l'escala 4 a l'interior del recinte del castell de Sallent. GEN/2017 (E.Píriz).

Detall de l'escala 5 a l'interior del recinte del castell de Sallent. GEN/2017 (E.Píriz).

Detall de l'escala 6 a l'interior del recinte del castell de Sallent. GEN/2017 (E.Píriz).

Detall de l'escala 7 a l'exterior del recinte del castell de Sallent. Imatge presa des del camí d'accés al castell, on es pot veure a la part superior dreta la bestorre 1 del castell. GEN/2017 (E.Píriz).

Detall de l'escala 8 a l'exterior del recinte del castell de Sallent. GEN/2017 (E.Píriz).

Detall de l'escala 9 a l'exterior a tocar del camí-rampa. GEN/2017 (E.Píriz).

Detall de l'escala 10 a l'exterior del recinte del castell de Sallent. GEN/2017 (E.Píriz).

- Estructures muraries.

Tota la superfície interior del recinte del castell de Sallent està distribuïda en terrasses i explanades a diferents nivells. Aquests nivells estan delimitats per estructures muraries de diferents tipus. Això fa que aquestes estructures no només delimitin espais, sinó que també actuen com murs de contenció de les terres de les diferents terrasses, fets de pedra.

Totes aquestes estructures muraries estan construïdes a base de maçoneria de pedra. Hi trobem en alguns casos, que estan construïdes en sec i altres que tenen morter per lligar les pedres. No són estructures uniformes i no estan construïdes de la mateixa forma. Això ens porta a creure que no són de la mateixa època i que poden respondre a funcions originals diferents.

Actualment, donat l'estat del castell, es fa difícil realitzar un estudi acurat de cada una d'aquestes estructures muraries. Seria convenient realitzar una campanya de sondejos arqueològics per poder determinar amb exactitud la seva tipologia, construcció i funció o funcions que han desenvolupat al llarg del temps.

A continuació aportem una relació de les estructures muraries més rellevants del castell de Sallent. Per poder posar una mica d'ordre, seguint les bases establertes a l'inici d'aquest estudi, hem dividit les estructures muraries segons si es troben o delimiten el recinte superior o sobirà i el recinte inferior o jussà.

En aquest sentit trobem una sèrie d'estructures muraries que delimiten el recinte superior i el separen de l'inferior. Aquests murs no només separen els recintes, sinó que també actuen de contenció de terres i de generadores d'una plataforma elevada respecte a la resta del castell.

Així doncs trobem les següents estructures muraries al recinte superior:

EM1: Es tracta d'un mur construït amb pedra i morter que va des de la muralla meridional fins a l'escala 2. Delimita el recinte sobirà per la banda oest, i genera un pas no gaire ample a la cara occidental de l'església. Aquesta estructura muraria té una longitud de més de 50 metres, i té punts amb una alçada de més de 3,50 metres. En alguns llocs sobresurt del seu parament vertical l'estrat rocós on s'assenta el castell.

Detall de la EM1 que delimita el recinte superior del castell de Sallent. GEN/2017 (E.Píriz)

EM2: Aquest mur delimita tota la cara nord de l'església. Va des de l'escala 2 fins a l'escala 1. Està construït en part amb pedra seca, però té reparacions realitzades amb carreus i morter, probablement de calç hidràulica. La seva longitud és de 35 metres aproximadament, i el seu desnivell entre el recinte superior i l'inferior és de més de 3 metres.

Detall de la EM2 que delimita el recinte superior del castell de Sallent. GEN/2017 (E.Píriz)

EM3: És un mur que va des de l'escala 1 fins al mas Castell. Es troba delimitant la cara nord de l'explanada que hi ha entre l'església i les restes del mas Castell. Fa més de 10 metres de longitud i salva un desnivell de més d'1,50 metres. Està construït de pedra sense morter i el seu aparell prioritza la dimensió vertical.

Fotografia on es pot veure en primer terme l'EM3. GEN/2017 (E.Píriz)

Detall de l'aparell de l'EM3 al límit del recinte sobirà del castell. GEN/2017 (E.Píriz)

EM4: Aquesta estructura muraria tanca el recinte sobirà a la cara nord-est. Uneix els murs del mas Castell i la muralla meridional. Està realitzada amb maçoneria de pedra, i té una longitud de 17 metres aproximadament. La diferència de cota que delimita arriba a 1,5 metres. Just a tocar de la muralla meridional, disposa d'un saltador, que és una mena d'escala amb els graons de pedra en voladiu per poder pujar el marge.

Dins el recinte superior del castell, trobem una altra estructura muraria però que es troba en una posició central. Està adossada a la cisterna i separa la part més elevada del turó de l'explanada que hi ha entre l'església i el mas Castell. Aquesta estructura la hem nomenat EM5. Va des del camí d'accés al castell fins al mas Castell. Està construïda amb carreus de pedra.

Detall de la EM5 que es troba a l'interior del recinte superior del castell de Sallent. GEN/2017 (E.Píriz)

A la part inferior del castell trobem tota una sèrie d'anivellaments que generen un seguit de terrasses. Els murs que delimiten aquestes terrasses són també de diferents tipologies, però en aquest, cas només destacarem dues estructures, EM6 i EM7.

EM6: Mur que comença a la cinglera del Llobregat i per la part septentrional divideix en dos sectors tot el recinte inferior. Hi ha trams en que s'ha perdut l'estructura muraria, però es podria dir que arriba fins a la muralla meridional a la seva part oriental.

Fotografia de l'EM6 que es troba al recinte inferior del castell. GEN/2017 (E.Píriz).

Detall del parament de l'EM6 que es troba al recinte inferior del castell. GEN/2017 (E.Píriz).

EM7: Aquest és un mur que comença fora del recinte del castell a la banda est i que passa per sota de la muralla meridional al seu extrem oriental i delimita tot el recinte pel nord arribant fins la cinglera del riu. Aquesta estructura muraria passa per les quatre bestorres i els seus trams es podrien dividir entre bestorre i bestorre. Arriba a superar un desnivell de més de 4 metres.

Fotografia de l'EM7 que delimita el recinte inferior del castell. GEN/2017 (E.Píriz).

Detall de la trobada entre l'EM7 i la bestorre 1. GEN/2017 (E.Píriz).

Fotografia on es poden veure els diferents nivells en que està dividit el recinte inferior. GEN/2017 (E.Píriz).

Entre l'estructura muraria EM6 i el recinte superior, hi ha tot un seguit d'altres estructures murariestambé realitzades amb maçoneria de pedra i totes delimiten diferents nivells de terrasses al terreny. En alguns casos s'ha conservat algunes de les peces de pedra sortint que formaven escales per pujar els murs, dits saltadors.

Detall on es pot apreciar tres pedres sortints que formaven un saltador. GEN/2017 (E.Píriz).

- <u>Camí-rampa d'accés.</u>

L'últim element constructiu diferenciable i destacable que cal tenir present, és el camí o rampa d'accés al castell. Es tracta de la continuació de la pista de muntanya que des del riu puja fins al recinte del castell de Sallent.

Aquest camí arriba al castell pel sud del recinte, des de la banda oriental. Quan arriba a una explanada ubicada fora muralles a la part meridional, comença a agafar alçada. Un cop davant del llenç central de la muralla meridional, tomba cap a occident, fins arribar a la cota d'alçada del recinte superior. En aquest punt entra al recinte del castell.

El paviment del camí és terra natural resultat de l'explanació per generar l'accés. Al primer tram de camí-rampa, trobem que un mur de maçoneria de pedra a cada banda, delimita el pas i conforma la caixa del paviment. Quan el camí tomba cap a occident, només es manté el mur del costat esquerre, en el sentit d'accés al castell, que forma un mur de contenció on es recolza el camí.

El mur està realitzat amb pedra local i morter de ciment i calç. Disposa de forats que preveuen l'evacuació de les aigües que es puguin acumular al seu interior.

Fotografia realitzada des de l'explanada meridional exterior al castell, on es pot veure com el camí rampa va agafant alçada a mida que puja cap a l'esquerra de la imatge. GEN/2017 (E.Píriz).

Imatge del camí-rampa passant per davant del llenç central de la muralla meridional del castell. GEN/2017 (E.Píriz).

Fotografia des de l'inici de la rampa on es pot apreciar com comença a pujar per enfilar la cota del recinte superior del castell. GEN/2017 (E.Píriz).

- Instal·lació elèctrica i previsions per il·luminació esporàdica.

Actualment el conjunt monumental del castell de Sallent, disposa d'una línia elèctrica que puja de les instal·lacions industrials dedicades a l'extracció de sals de potassa i que abasteix l'església i el castell. Aquesta línia elèctrica subministra electricitat a l'interior de l'edifici de l'església i arriba fins un quadre de comandament i protecció situat a l'explanada entre el mas Castell i l'església, a tocar de l'abeurador d'aigua de la cisterna.

Per altra banda, repartits pel camí-rampa d'accés i per l'explanada ubicada entre l'església i el mas Castell, hi ha clavats al terra uns elements metàl·lics que serveixen de suport a bàculs desmuntables per poder muntar instal·lacions d'enllumenat provisionals, de forma esporàdica.

A l'explanada entre l'església i el mas Castell, trobem quatre elements ubicats a les quatre cantonades de l'espai. Al camí-rampa, hi ha tres elements. Un es troba a la part exterior de la corba que dóna accés al recinte del castell. El segon es troba a la mateixa alineació del camí a la banda esquerra segons el sentit de pujada. L'últim d'aquests elements, està ubicat al costat dret de l'escala 8, just on arriba a tocar del camí.

Imatge on es pot veure el quadre de protecció i comandament de la línia elèctrica que arriba fins el castell. Just davant es pot veure un dels elements metàl·lics per la instal·lació d'il·luminació. GEN/2017 (E.Píriz).

Detall d'un dels elements metàl·lics clavat a terra per la instal·lació d'il·luminació. GEN/2017 (E.Píriz).

Materials constructius del conjunt monumental del castell de Sallent.

Els edificis i elements que encara conserva el castell de Sallent estan formats per materials constructius de diferent tipus i naturalesa. Bàsicament podem parlar de murs, però tenint pressent l'església de Sant Esteve i Sant Sebastià, cal tenir en compte també voltes, cobertes i paviments. En quant al mas Castell, les seves restes conserven fragments de voltes de pedra, escales i revestiments interiors.

Els murs, de forma general, estan fets a base de carreus o carreuons de pedra de diferent mida i morter de calç. En alguns casos, hi ha algun mur que té algun maó massís ceràmic o algun fragment de teula àrab que ajuda a falcar la maçoneria.

Les voltes estan construïdes amb pedra lligada amb morter de calç.

Les cobertes de l'església són de dos tipus: la coberta de la nau, i les cobertes de l'absis i de les absidioles. La primera està construïda a base d'una estructura de bigues de fusta d'avet roig disposades de forma radial, taulell de fusta de pi roig, impermeabilització a base de butil i el material cobertor està fet a base de lloses de pedra sorrenca i margues calcaries. Per la seva banda, les cobertes d'absis i absidioles estan construïdes sobre les voltes de pedra i també disposen del mateix tipus de pedra que conformen el seu enllosat d'acabat. El formigó armat, també està pressent a l'església. El trobem formant la closca de les voltes que cobreixen l'absis i les dues absidioles, i a la biga de coronament que lliga el mur circular de la nau i que serveix de base per recolzament de les bigues de la coberta.

El paviment interior de l'església està fet amb lloses de pedra rectangulars. L'altre paviment visible actualment, és el de l'antiga sagristia que es troba sense cobrir. Es tracta d'un paviment de peces ceràmiques.

A continuació presentem una relació dels materials constructius que es troben al conjunt monumental del castell de Sallent.

<u>Pedra.</u>

Segons la Dra. Antonia Navarro, geòloga del Laboratori de materials de l'EPSEB de la Universitat Politècnica de Catalunya UPC, després d'haver realitzat una visita d'inspecció al castell per fer un estudi organolèptic dels materials petris, trobem set tipus diferenciats de pedra utilitzada com a material de construcció. Aquestes són:

- Marga calcaria: Tipologia lítica que trobem a totes les construccions del conjunt tret de les bestorres. A tots els murs és la pedra majoritària. Es podria dir que aquesta tipologia, forma el 90% dels elements constructius tret de les bestorres.

- Marga: Es troba a la cara interior de la part oriental del llenç central de la muralla meridional del conjunt del castell.

- Lutita silícica: Es troba a la cara interior de la part oriental del llenç central de la muralla meridional.

- Sorrenca gris / sorrenca vermellosa: Es troba als dos murs del llenç central de la muralla meridional; als murs que configuren les estructures del mas Castell; formant el total dels paraments de les quatre bestorres; a l'absis i les absidioles de l'església, tant a la cara exterior com a la interior dels murs; formant l'emmarcament treballat amb motllures de la porta principal i de l'òcul de l'església; i per últim, als murs de pedra seca de les barraques.

- Calcaria: Les trobem a les parts reparades de la bestorre 1 substituint els carreus originals d'algunes cantonades; al mur de l'absidiola oest de l'església; i també, formant les peces dels brancals i l'arc de la porta oest de l'església,

- Pedra de guix: Es troba a les dues cares dels murs que conformen les dues absidioles de l'església; al mur de la nau; formant els arcs interiors de les absidioles; i els arcs interiors i exteriors de les finestres de l'església.

- Travertí: La trobem a la cara exterior del mur de l'absidiola oest de l'església.

Detall de carreu de mur fet amb una roca **marga calcaria**. Ubicada a la cara exterior del llenç oriental de la muralla meridional del castell de Sallent. GEN/2017 (E.Píriz)

Detall de carreu de mur fet amb una roca **sorrenca grisenca**. Ubicada a la cara interior del mur occidental del llenç central de la muralla meridional del castell. GEN/2017 (E.Píriz)

Detall de carreu de mur fet amb una roca **lutita silícica**. Ubicada a la cara interior del mur occidental del llenç central de la muralla meridional del castell. GEN/2017 (E.Píriz)

Detall de carreu de mur fet amb una roca **calcaria**. Ubicada a la cara exterior del l'absidiola sud de l'església del castell de Sallent. GEN/2017 (E.Píriz)

Detall de carreu de mur fet amb una roca **sorrenca grisenca**. Ubicada a la cara exterior del mur de la bestorre 1 del castell de Sallent. GEN/2017 (E.Píriz)

Detall de carreu de mur fet amb una roca de **guix**. Ubicada a la cara exterior del l'absidiola est de l'església del castell de Sallent. GEN/2017 (E.Píriz)

Detall de carreu de mur fet amb una roca **marga**. Ubicada a la cara interior del mur occidental del llenç central de la muralla meridional del castell. GEN/2017 (E.Píriz)

Detall de carreu de mur fet amb una roca de **travertí**. Ubicada a la cara exterior del l'absidiola sud de l'església del castell de Sallent. GEN/2017 (E.Píriz)

Durant la visita d'inspecció realitzada a l'interior del recinte del conjunt monumental del castell de Sallent, conjuntament amb la Dra. Antonia Navarro, geòloga del Laboratori de materials de l'EPSEB de la Universitat Politècnica de Catalunya UPC, hem localitzat un front d'explotació de pedrera corresponent a roca sorrenca de color gris. Per la seva composició geològica, és molt provable que es tracti del punt d'extracció dels carreus que es van fer servir per la construcció de les bestorres.

Imatge del front d'extracció de pedra, probablement utilitzada per la construcció de les bestorres, ubicat dins el recinte del castell. GEN/2017 (E.Píriz).

- Morters i formigons.

Els murs dels diferents elements constructius que pertanyen al conjunt monumental del castell de Sallent estan construïts amb diferents tipus de morter i formigons. El conglomerant majoritari utilitzat és la calç, però també trobem guix, argiles i ciment pòrtland. En el pressent estudi, no hem realitzat cap analítica de laboratori, cap làmina prima ni cap determinació de components ni granulometria. El que si hem realitzat ha estat una anàlisi organolèptica. A les futures intervencions, és convenient realitzar els estudis pertinents per poder determinar les diferents tipologies i els materials que composen la gran gama de morters i formigons utilitzats als diferents elements del castell.

Visualment es poden diferenciar entre morters i formigons en funció de la grandària dels àrids que composen el material. En aquest sentit, fonamentalment trobem morters i puntualment formigons.

Al llenç central de la muralla meridional és on trobem, de forma molt clara, formigó de calç formant part del nucli del mur.

Detall on es pot apreciar a simple vista el formigó de calç del mur del llenç central de la muralla meridional, amb l'àrid a base de còdols de riu. GEN/2017 (E.Píriz).

També trobem morters utilitzats com revestiments de paraments verticals. Hem identificat morters de calç revestint els paraments exteriors a diferents punts del recinte. Per exemple, queden restes de morter a les cares exteriors del llenç oriental de la muralla meridional. També trobem morter formant el revestiment exterior del mur als paraments orientats a nord-est del mas castell.

En quant a revestiments interiors, trobem restes de guix a l'interior dels àmbits enrunats del mas castell.

Detall de les restes de morter de revestiment i rejuntat del parament exterior del llenç oriental de la muralla meridional del castell. GEN/2017 (E.Píriz).

Parament exterior de la cara nord-est del mur de tancament del mas Castell, on es pot apreciar les restes del revestiment realitzat amb morter de calç. GEN/2017 (E.Píriz).

Detall de la construcció dels murs del mas Castell. Al centre de la imatge es pot apreciar restes del revestiment interior. També es pot veure l'aparell dels paraments amb les falques de fragments de maó i teules ceràmiques. GEN/2017 (E.Píriz).

Detall de l'aparell d'un dels murs de l'edifici adossat al llenç central de la muralla meridional, que pertany al mas Castell. On es pot veure la utilització de teules ceràmiques com falca. GEN/2017 (E.Píriz).

- Elements ceràmics.
Hem localitzat diferents elements ceràmics dins el recinte del castell, utilitzats per diferents funcions constructives.

Hi ha restes de teules ceràmiques al voltant de les restes del mas Castell. Això ens indica la possible cobertura de l'edifici a base de teula ceràmica corba. Aquest material també va ser utilitzat per la coberta anterior a l'actual segons ens indiquen les fotografies antigues anterior a l'any 1936.

També trobem cairons ceràmics de dimensió 15 x 15 centímetres, utilitzats per pavimentar interiorment l'antiga sagristia de l'església de Sant Sebastià. Actualment, aquest cos de l'edifici religiós ha estat enderrocat i només es conserven els murs perimetrals i el paviment interior ceràmic, que avui està a l'aire lliure.

A alguns dels murs del castell de Sallent trobem peces de maó ceràmic i fragments de teula corba ceràmica formant part de l'aparell de la maçoneria. Bàsicament, els trobem com a falca per la correcta col·locació de les pedres.

Com ja hem indicat anteriorment, no hem realitzat cap cala, per aquest motiu, en tot moment només parlem dels materials constructius que es troben a la vista o dels quals hem pogut trobar a algun tipus de documentació.

Al mateix temps és probable que es conservi alguna estructura construïda amb maó ceràmic, però que a dia d'avui no estigui a la vista.

Detall del paviment de l'antiga sagristia de l'església de St. Sebastià, construït de cairons ceràmics. GEN/2017 (E.Píriz).

- Elements moderns.
Finalment caldria parlar dels materials moderns utilitzats a la reconstrucció de l'església de Sant Esteve i Sant Sebastià. A banda dels materials recuperats de les restes del castell, del mas i de la pròpia església, per la seva reconstrucció durant l'últim quart del segle XX i principis del segle actual, s'ha fet servir formigó armat, acer, i fusta.

El formigó armat, com ja hem avançat, s'ha utilitzat per formar el extradós de les voltes que cobreixen l'absis i les absidioles. També van fer servir aquest material, per construir una biga perimetral sobre el mur circular de la nau de l'església. Aquesta biga respecte al mur, fa de lligat perimetral al seu coronament. Respecte a la coberta, compleix la funció de recollir tots els caps de les bigues transmetent els esforços cap al mur.

L'acer s'ha fet servir a les armadures dels diferents elements de formigó armat, però també a les peces metàl·liques que fan d'ancoratge de les bigues de la coberta i d'element de transició entre la biga perimetral de formigó armat i les bigues de fusta.

També està feta d'acer la barana ubicada sobre el mur que dóna al cingle del Llobregat.

La fusta està utilitzada a l'estructura de la coberta de l'església. Segons la documentació de les obres executades, el subministrador de les bigues, certifica que estan fetes de fusta d'avet roig. Per la seva banda el taulell de coberta és de fusta de pi roig segons el projecte.

En aquest estudi, no entrarem en més detall sobre aquests materials, ja que són moderns i encara es conserva documentació actual sobre el moment de la seva col·locació a les obres de reconstrucció de l'església.

Estat de conservació, patologies, alteracions o disfuncions del conjunt del castell de Sallent.

En tot el referent a l'estat de conservació, cal diferenciar de forma clara entre les restes constructives del castell de Sallent i l'església de Sant Esteve i Sant Sebastià. El fet que l'església hagi estat reconstruïda recentment, fa que el seu estat sigui molt diferent que el de la resta d'estructures.

Després d'un examen organolèptic podem determinar que l'estat de conservació de l'església és correcte. La única patologia que hem pogut observar ha estat la presencia de sals a les zones dels murs on s'hi ha actuat amb morters o formigons de ciment pòrtland. Per la resta, no hem trobat cap altra patologia visible.

Per contra, l'estat de conservació actual, de les restes del castell de Sallent és bastant precari. Presenta alguns problemes conseqüència directa del seu abandonament durant més d'un segle. L'espoli dels seus elements i materials de construcció, per al seu reaprofitament a altres construccions també ha afavorit la seva constant degradació.

Les patologies, alteracions o disfuncions que s'observen, es troben de forma generalitzada a tot el castell, i les podríem concretar de la següent forma:

- Disgregació de la roca que conforma els carreus dels murs.
Trobem que en molts casos, la pedra utilitzada per als carreus i carreuons està trencada en fragments més petits. Aquests trencaments estan produïts fonamentalment seguint el sentit de les vetes de la formació de la roca.
Aquesta degradació, documentada majoritàriament als elements bastits amb pedra marga calcària, quarteja els carreus de tal forma que alguns es poden desfer amb les mans.

Detall de la patologia que genera la disgregació dels carreus dels murs. GEN/2017 (E.Píriz).

- Degradació de la pedra en forma d'arenització.
  Sobre tot els elements de pedra sorrenca vermellosa i grisa, presenten una degradació de la mateixa roca en forma d'arenització. Això provoca una important pèrdua de forma, de massa i de volum a molts d'aquests carreus.

Detall de la degradació de la pedra en forma d'arenització dels carreus dels murs. GEN/2017 (E.Píriz).

- Pèrdua d'estabilitat del mur.
  La reducció de la base de fonamentació del mur formada per la roca mare, produeix la pèrdua d'estabilitat del mur. Els estrats de roca natural on es recolzen directament els murs estan degradats. Això fa que la fonamentació del mur sigui deficient.

Detall del mur del llenç central de la muralla meridional, descalçat per degradació de la roca on es fonamenta. Es pot veure que s'ha realitzat algun tipus de recalç amb pedres i formigó. GEN/2017 (E.Píriz).

- Pèrdua de material de les juntes als paraments de maçoneria.
  Hi ha una part important dels panys de mur del castell que han perdut molt morter de les juntes tant verticals com horitzontals. Trobem que en molts casos la junta està tant oberta que facilita de forma important la acumulació de terres vegetals i en conseqüència, el creixement de diferents tipus de plantes.

Detall de la pèrdua de material a les juntes de la maçoneria. GEN/2017 (E.Píriz).

- Deteriorament i pèrdua de material constructiu a la part alta dels murs.
  La part alta dels murs que resten al castell de Sallent, estan molt afectades per una pèrdua considerable de material constructiu. La major part d'ells han perdut un número important de filades de pedra i això ha produït que quedi amenaçada la seva cohesió interna i la seva estabilitat i durabilitat.
  El fet que hagin quedat desprotegits els murs en la seva part superior, dóna com a resultat una acceleració del deteriorament dels carreus o carreuons que queden. En el mateix sentit, trobem un deteriorament i una pèrdua important de material de les juntes a les parts superiors dels murs del castell de forma generalitzada.

Detall de la pèrdua de material constructiu a la part alta dels murs. GEN/2017 (E.Píriz).

- Formació d'esquerdes i pèrdua d'estabilitat del mur.
  A diferents murs trobem l'aparició d'esquerdes als seus paraments. També trobem que alguns murs han patit despreniments d'alguna part important de la seva massa.

Detall de les esquerdes del llenç oriental de la muralla meridional. GEN/2017 (E.Píriz).

De forma puntual trobem les següents patologies a l'edifici de l'església de Sant Esteve i Sant Sebastià:

- Aparició de sals a la maçoneria, derivades del ciment pòrtland.
  La utilització de ciment pòrtland pot produir l'aparició de sals a la superfície dels paraments dels murs de maçoneria.

Detall de les sals aparegudes a la part superior de la maçoneria de interior de l'església. GEN/2017 (E.Píriz).

Hipòtesi de les causes més probables de les patologies, les alteracions i les disfuncions.

Les causes de les patologies, alteracions i disfuncions detectades al castell de Sallent i descrites en el punt anterior, tenen dos orígens diferenciats, antròpic i no antròpic. Tot i això, els dos orígens estan relacionats entre sí.

Les causes d'origen antròpic, són les resultants de l'acció de l'home en l'espoli de l'edifici que es va allargar durant segles. Cal recordar que durant molts anys el castell de Sallent, com tants altres, va servir de pedrera per aconseguir materials de construcció bons i ja elaborats, apunt per ésser col·locats a obra.

Per altra banda les causes d'origen no antròpic, han estat fonamentalment la incidència dels agents climàtics i meteorològics, que han estat afavorits per la situació d'abandó de l'edifici i per les actuacions de desmuntatge dels diferents elements del castell.

Així doncs les hipòtesis són les següents:

- L'espoli de materials constructius ha deixat molts elements malmesos i sense protecció. Aquesta acció antròpica ha fet, que en el moment de l'extracció de certs materials, es malmetés la part del mur que no s'extreia. De forma secundària, aquest espoli, ha facilitat que els elements climàtics i meteorològics pluja, vent, sol, ... influïssin de forma severa sobre els elements en conjunt, i sobre els materials en concret, que s'hi conservin.
  Per tant, aquest espoli ha afectat agreujant el deteriorament de la pedra dels carreus. També ha facilitat la pèrdua d'estabilitat de murs, voltes, escales i altres elements constructius.

El fet del desmuntatge de la part superior dels murs ha eliminat els coronaments dels mateixos i per tant la seva impermeabilització, de tal forma que s'ha afavorit que altres elements com les plantes intervinguessin de forma important en la degradació.

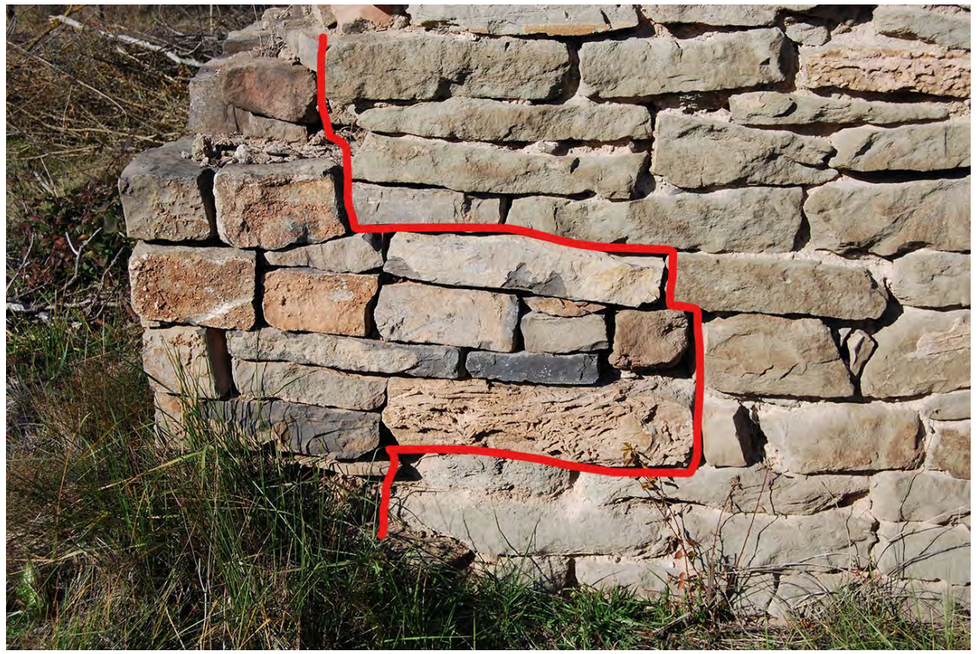

Detall d'una de les cantoneres de la bestorre 1 on van espoliar els carreus que travaven la fàbrica. En una reparació posterior es va col·locar els carreus actuals, de pedra calcaria diferent a l'original. GEN/2017 (E.Píriz).

Detall de la bestorre 2 on es pot veure l'espoli patit als carreus que formaven la cantonera dreta, i la degradació de les peces que es van mantenir al voltant de la pèrdua. JUL/2016 (R.Guitart).

- L'obertura d'un camí a tocar de l'estructura muraria EM7 ha deixat aquest mur completament descalçat. Es pot apreciar com han deixat el fonament del mur, construït a base de graves, completament a la vista i exposat a una degradació accelerada. Aquesta afectació, posa de forma molt directa en perill l'estabilitat del mur.

Imatge del camí obert just per sota de l'estructura muraria EM7. GEN/2017 (E.Píriz).

Detall on es pot veure el fonament degradant-se de l'estructura muraria EM7. GEN/2017 (E.Píriz).

- La part superior del mur, que forma el llenç oriental de la muralla meridional del conjunt, exerceix una gran sobrecàrrega a la part inferior del mur. Cal tenir pressent la diferent tipologia de construcció de les dues parts de la muralla.

  Aquest sobrepès, i la poca cohesió existent entre el nucli i des dues cares exteriors de la part inferior del mur, fan que les fulles exteriors de maçoneria de pedra estiguin fent panxa cap a fora i acabin de perdre la poca unió que tenien amb el nucli. Això genera les esquerdes verticals i les diferents fractures i caigudes de blocs sencers de la muralla.

Detall de la secció del llenç oriental de la muralla meridional, on es pot veure la diferent tipologia de construcció entre la seva part inferior i la superior. També es pot apreciar el moviment dels paraments de maçoneria de pedra cap a l'exterior, perdent la poca cohesió existent entre les fulles exteriors i el nucli del mur. GEN/2017 (E.Píriz).

- El vent ha degradat i erosionat de forma important certs carreus que estan fets de vetes de pedra més tova. Aquesta pedra s'ha arenitzat i amb la pressió del vent, han anat perdent massa i volum. Aquestes pèrdues ocasiona la reducció de l'estabilitat dels murs afectats.

- L'aigua de pluja, amb el temps, ha anat penetrant en la massa dels murs i en gelar-se ha afavorit que tant la pedra dels carreus com els morters es trenquessin. Això com ja hem dit, ha estat propiciat per la no protecció dels caps de les restes dels murs del castell.

- La vegetació és un element erosionador important a tenir pressent. Les diferents plantes i arbres han aprofitat per créixer i arrelar als murs del castell, la conjunció d'aquests tres factors: els forats deixats per la degradació de la pedra, la pèrdua de morter de les juntes, i l'acumulació de terra orgànica a les diferents cavitats. La pressió dels arrels sobre els murs, ha produït que encara es degradin més i que la pedra es continuï trencant.

Detall de la part alta del llenç oriental de la muralla meridional, on es pot veure la quantitat de plantes arrelades al coronament del mur. GEN/2017 (E.Píriz).

Adequació a les normes.

El conjunt monumental del castell de Sallent a dia d'avui, per motius obvis, no s'adequa a la normativa actual.

En el seu moment de construcció i en les reformes posteriors no es va regir per cap normativa urbanística.

Posteriorment no s'ha realitzat cap actuació per adequar cap part del castell a alguna normativa vigent, i en conseqüència, tampoc està adaptat a la normativa actual.

Identificació dels possibles riscos i determinació del nivell de seguretat.

El conjunt monumental del castell de Sallent presenta a l'actualitat dos tipus de riscos diferents. Per una banda els riscos per les persones que el puguin visitar, i per una altra els riscos de la seva conservació. Aquests dos tipus estan completament interrelacionats entre sí, de tal manera que els identificarem de forma particular sense agrupar-los.

Així doncs trobem:

- Risc de caiguda de persones a diferent nivell.
  El recinte del castell de Sallent està ple de punts on trobem diferències de cota de nivell de més de 2 m. També hi trobem facilitat per passejar per sobre dels murs i alguns tenen una alçada de més de 7 m. per tant hi ha perill potencial de caiguda a diferent nivell.

- Risc de caiguda de materials constructius en alçada.
  Part de les patologies descrites i analitzades al apartat anterior donen com a resultat una situació de pèrdua d'estabilitat estructural als murs. Això provoca el risc de despreniment de material constructiu des de diferents alçades fins al punt que es pot produir el col·lapse i la caiguda d'un element sencer.
  També la disgregació de materials constructius com morters i pedres, els posa en perill de caiguda puntual.

- Risc de vandalisme dins el recinte del castell.
  Trobem un risc important de possibles actes vandàlics a l'interior del recinte del conjunt monumentals del castell de Sallent i també al seu entorn. El fet de la nul·la il·luminació del recinte, la seva ubicació separada de la trama urbana del poble de Sallent i el seu fàcil accés, fa que qualsevol pugui aprofitar aquesta situació per poder realitzar algun acte vandàlic.

  El nivell de seguretat que ha de presentar les restes del castell de Sallent en tot moment han de ser coherents amb la pròpia idiosincràsia del edifici com castell i com restes arqueològiques visitables. Per aquest motiu s'ha de posar en seguretat però respectant sempre les seves particularitats i peculiaritats com monument històric, artístic i arqueològic.

  Tenint present això, cal que l'edifici no presenti riscos estructurals i per tant sigui estable.

  En aquest sentit, el risc de caiguda de persones a diferent nivell s'ha de solucionar evitant l'accés al punt de caiguda, senyalitzant els llocs conflictius i mirant en tot moment de separar el risc de les persones visitants.

  El risc de caiguda de materials constructius en alçada, s'ha de solucionar mitjançant la consolidació de totes les estructures i posant en seguretat tots els elements que amenacin caure. Les actuacions que es puguin realitzar en aquest sentit, han de ser objecte d'una constant revisió, vigilància i de la realització d'un manteniment adequat. S'ha de tenir pressent que les diferents degradacions que pateix el castell continuaran produint-se al llarg del temps.

1.8.- Anàlisi sociològica.

- **Estudi dels usos**.

  En quant als usos actuals del conjunt monumental del castell de Sallent, cal entendre per separat l'església de Sant Esteve i Sant Sebastià i la resta del conjunt del castell.

  Actualment, el castell no te cap ús específic concret. La seva ubicació separada del nucli de població de Sallent i la seva situació actual, dins una propietat privada, el col·loquen com un element de difícil ús i gestió. Al llarg de la seva història han anat variant la seva utilització i els lligams que ha mantingut amb el territori primer i després amb la vila de Sallent.

  Pel que fa a l'església del castell, que és propietat de la parròquia de Santa Maria de Sallent, després de les obres de reconstrucció inaugurades a l'octubre de 2008, torna a ser un espai de culte religiós. Últimament és un lloc on es realitzen diferents actes i esdeveniments socials, no sempre vinculats a la religió, però sí a la població de la vila de Sallent.

  En funció del moment històric, podem agrupar de la següent forma els usos dels diferents elements del conjunt:

  Època Ibèrica. El turó on es troba el conjunt, és possible que inicialment fos utilitzat com hàbitat poblacional. És molt probable que hi hagués un poblat lacetà similar als altres poblats ibers d'aquesta cultura que es troben escampats pel Bages. Cal tenir pressent que l'ús d'aquests assentaments era habitacional, però també defensiu. Els *oppida* ibèrics estaven habitualment ubicats sobre turons buscant la millor ubicació per la seva defensa i així poder tenir refugi de qualsevol enemic.

  Actualment no tenim dades arqueològiques per poder establir una diferenciació d'elements, espais i usos de cada un d'ells d'aquesta època. Només podem parlar d'ús d'habitatge i defensiu de forma genèrica, que caldria corroborar amb més dades.

  Alta Edat Mitjana. Bastant més tard, un cop superada l'època clàssica, l'antiguitat tardana i el domini musulmà, moments dels quals no tenim cap notícia històrica ni arqueològica referida concretament al castell de Sallent, el conjunt va entrar dins l'òrbita dels comtats carolingis. Durant l'endreçament del comtat de Manresa, dut a terme pel comte Guifré el Pilós, les restes de l'hipotètic, antic *oppidum* iber, van ser escollides per ubicar-hi el castell de Sallent. Així, va passar a convertir-se en un punt de control i domini del territori. És llavors quan es va organitzar totes les terres del seu voltant com a terme del castell.

  D'aquesta forma, trobem que inicia un nou ús militar de defensa, no només de sí mateix, sinó també del territori del seu terme. Paral·lelament a aquest ús, és evident la seva utilització com centre administratiu, i econòmic. No hem d'oblidar que com centre de poder comtal ubicat al territori, també tenia ús de residència del vicari com representant del comte, i de la població que hi estigués associada.

  En aquest moment, va esdevenir el punt central del terme, tant durant el domini comtal, com quan va ser controlat exclusivament per la família Gurb-Queralt, que van exercir el seu poder senyorial sobre Sallent.

  Així doncs tenim, ús militar de defensa i control del territori; ús administratiu de tot el seu terme com a centre fiscal i econòmic; ús residencial tant de la població amb vincles directes amb el castell com de la família de vicaris o de castlans encarregats del terme; i per últim, ús religiós.

  Dins el recinte tenim l'església romànica de Sant Esteve, que durant tot el període feudal va mantenir un ús religiós. També podem diferenciar els altres elements de l'interior del castell, segons el seu ús. Per tant, tenim els diferents llenços de la muralla meridional amb un ús clarament militar defensiu, igual que les quatre bestorres. Les restes dels edificis que anomenem mas Castell és possible que es corresponguin amb l'espai de residència de la família vicarial o castlana i també el centre econòmic, fiscal i administratiu de tot el terme del castell.

  Quan el castell i tot el seu terme passen a ser propietat en lliure alou del bisbat cap a l'any 1246, l'ús que es feia del castell i del seu recinte era el mateix que amb l'anterior propietari. Però de seguida, amb els perills militars latents ben lluny del territori de Sallent i amb el creixement progressiu de la població entorn de l'església de Santa Maria de Sallent a tocar del riu Llobregat, el centre administratiu i de poder es va traslladar igual que la parroquialitat, cap a la vila de Sallent.

És llavors, quan el castell i el seu recinte perden tot el seu valor militar i passa a convertir-se en una explotació agrària.

Finals de la Baixa Edat Mitjana fins al segle XIX. En aquest període, els elements militars defensius del castell van perdre completament el seu ús originari, i probablement van ser reconvertits i reutilitzats en la mesura del possible en diferents elements d'una explotació agrària.

Els edificis que possiblement acollien l'habitatge de la família de castlans, i les diferents dependències per l'administració del terme, van ser reconvertides en masia, amb tot el que això comporta. Tot el terreny interior del recinte emmurallat va ser organitzat en terrasses de conreu amb l'aprofitament de material constructiu per la construcció dels murs de feixa.

És durant la part final d'aquet període en que apareixen les dues barraques de vinya de l'interior del recinte de l'antic castell, amb un ús productiu vinculat amb el camp i al conreu de la vinya.

Per altra banda, l'ús religiós de l'església de Sant Esteve i Sant Sebastià continuà també en aquests moments. Tot i mantenir el mateix tipus d'ús, la realitat litúrgica va ser diferent, deixant de ser parròquia de la qual depenien varies pedanies, i passant a ser una capella dependent de l'església de Santa Maria de Sallent.

Llavors tenim, ús d'habitatge rural, ús productiu com mas i ús religiós com capella-ermita.

Finals del segle XIX fins al segle XXI. A finals del segle XIX, el mas Castell va ser abandonat com habitatge. És llavors quan comença el seu enrunament com edifici. Tot i perdre l'ús residencial, l'explotació de les seves terres de conreu va continuar fins a la segona meitat del segle XX. En aquest moment, en mans de les companyies que exploten les sals de potassa de la muntanya, resta abandonat i llavors és quan, tot es va deteriorant a major velocitat.

De forma independent a la resta del conjunt, l'església de Sant Esteve i Sant Sebastià, va continuar tenint culte mantenint el seu ús religiós com ermita fins a l'any 1936 en que va ser cremada i saquejada. És llavors quan durant un període de temps quedà abandonada i va perdre completament el seu ús. Després de la seva reconstrucció entre els anys 70, 80 i 90 del segle XX i la primera dècada del XXI, va tornar a recuperar el seu ús religiós original.

El conjunt format pel castell de Sallent i la seva església, de sempre ha estat un lloc on la població de la vila de Sallent ha pujat a gaudir de l'espai, de les vistes privilegiades del territori i també a celebrar diferents actes vinculats amb la religió, però també altres purament socials. Per això, aquest període marca també un ús lúdic dels diferents espais que conformen el conjunt monumental del castell de Sallent.

- **Estudi de la gestió**.

En el cas del conjunt monumental del castell de Sallent, la seva gestió al llarg dels segles ha anat canviant de la mateixa forma que el seu ús. Per aquest motiu dividirem les diferents gestions realitzades del conjunt en els períodes històrics utilitzats per descriure els usos a l'apartat anterior.

Època Ibèrica. Durant aquest període, la gestió del conjunt que formava el possible assentament d'hàbitat iber, probablement va ser portada per la mateixa població que hi vivia. Possiblement, hi van viure grups familiars amb algun líder o cabdill que marcava el clan dominant.

A banda d'aquestes breus consideracions, que són extensibles al món iber, no disposem de més dades històriques o arqueològiques, per poder establir cap altra tipus de gestió a partir dels grups habitants del possible *oppidum*. Per poder aprofundir en aquest estudi es fa imprescindible la realització d'alguna intervenció arqueològica dins el recinte del castell que ens aclarirà la certesa d'aquesta teoria.

Alta Edat Mitjana. A partir de l'organització del territori del comtat de Manresa pel comte Guifré el Pilós en termes controlats per un castell, es pot parlar d'un propietari del castell i del seu terme i d'un "gestor", que era el vicari comtal nomenat per tal afer directament pel comte.

El vicari, que posteriorment serà substituït per la figura del castlà, és l'encarregat de gestionar tots els afers del castell i del seu territori. Administra el terme, organitza la defensa, recull els impostos, s'encarrega de controlar la producció agrícola des del punt de vista impositiu, imparteix justícia en temes menors i en definitiva manté controlat tot el territori de la seva jurisdicció com representant del seu senyor el comte.

Durant el període de domini en lliure alou per part de la família Gurb-Queralt, la gestió és exactament igual que la que acabem de descriure. La única diferència és que el senyor propietari del castell i el seu terme, no és el comte sinó l'hereu de la família senyorial.

Per altra banda, també dins el recinte castral, tenim l'església de Sant Esteve, la qual va ser gestionada des de la canònica de Santa Maria de l'Estany.

Finals de la Baixa Edat Mitjana fins al segle XIX. En passar la propietat del castell i del terme, l'any 1246, a mans del bisbat de Vic, es va produir una nova situació, tot i que inicialment no van haver masses canvis. Amb el nou senyor, a priori es va mantenir l'estructura prèvia amb la figura del castlà com a gestor directe del castell i del terme, supeditat en tot moment a la figura del bisbe de Vic.

Amb el creixement en importància de la vila de Sallent en front al recinte del castell, i també amb l'obtenció de la parroquialitat per part de l'església de Santa Maria de Sallent, la forma de gestionar el territori va canviar en quant a la ubicació del centre del terme. El castell va perdre la seva importància estratègica i tot el control de la població, la administració de justícia, la recaptació d'impostos i totes aquelles tasques que es centralitzaven al castell van passar a la vila de Sallent i al seu batlle senyorial. Paral·lelament, l'església de Sant Esteve i de Sant Sebastià, va passar a dependre de l'església de Santa Maria de Sallent i va quedar com una capella.

D'aquesta forma, en perdre la centralitat econòmica i administrativa, el recinte del castell va passar a ser el centre d'una explotació agrària on les estructures dels edificis castrals van formar part d'un conjunt d'edificis productius organitzats com una masia. És llavors quan la gestió de les terres que formaven el conjunt passen a mans d'una família de masovers. Aquesta nova gestió es va transformar i va ser portada pels diferents hereus de les famílies de masovers que es van anar alternant al llarg dels segles fins a finals del segle XIX. Aquests masovers, retien comptes al bisbe com a senyor del terme.

Finals del segle XIX fins al segle XXI. Tal com hem comentat a l'apartat anterior, a finals del segle XIX, el mas Castell va ser abandonat. Les terres encara van ser treballades però a la segona meitat del segle XX la muntanya sencera va passar a mans de les companyies que exploten les sals de potassa.

Durant la primera meitat del segle XX, el conjunt restà abandonat a excepció de l'església de Sant Esteve i Sant Sebastià, que l'any 1936 va ser saquejada i cremada. A partir d'aquest moment, tant el recinte del castell com l'església resten abandonats. Durant aquests anys no hi va haver cap gestió del conjunt.

L'any 1965 Potasas Ibéricas, S. A. va comprar la finca on estava inclòs el turó on es troben les restes del conjunt monumental. Com a part d'una propietat privada, la gestió del recinte del castell va passar directament a l'empresa minera. Aquesta empresa no va realitzar cap intervenció al castell, deixant que el temps anés deteriorant les restes dels edificis existents.

El 1973, Unión de Explosivos Riotinto, va absorbir l'empresa Potasas Ibéricas, S. A., i va adquirir la gestió de la finca on es troba el castell. L'any 1991, ERCROS, S. A. passà a ser la titular, després Potasas del Llobregat, S. L. i per últim l'actual propietari és l'empresa Iberpotash, S. A.

Tot i ser, la propietat privada del conjunt, la població de la vila de Sallent sempre ha sentit molt seu el castell i l'església de Sant Esteve i Sant Sebastià, fins al punt en que entre els anys 70, 80 i 90 del segle XX i la primera dècada del segle XXI, La Trenta-sisena, una entitat de Sallent va organitzar i promoure la reconstrucció del temple. Per aquest motiu cal tenir en compte la cura que des de les diferents entitats populars de la vila de Sallent, es té del conjunt monumental del castell de Sallent tot i no ser els propietaris.

- **Estudi del teixit social**.

L'entorn social immediat al conjunt monumental del castell de Sallent està composat pels veïns de la vila de Sallent, però aquest municipi a part da la vila, està format pels agregats municipals de Cabrianes i Cornet.

El municipi de Sallent segons dades recollides de l'any 2016 per l' Institut d'Estadística de Catalunya (IDESCAT) disposa d'una superfície de 65,20 Km^2 i d'una població de 6.592 habitants. Això dóna una densitat de població de 101,10 habitants per Km^2.

La població d'aquest municipi està repartida entre els diferents nuclis poblacionals. La vila de Sallent és el nucli principal, però també cal tenir pressent les antigues quadres o jurisdiccions autònomes de Serra-sanç i Serraïma, i també els altres nuclis que estan dins el territori municipal com són: Cornet, Cabrianes, Sant Ponç i La Botjosa. Una part de la població també es troba dispersa en masies aïllades disseminades per tot el terme municipal. Aquesta situació li dóna unes característiques molt específiques.

L'activitat econòmica principal de la població del municipi és el sector serveis amb una ocupació del 45,5%, seguit de forma molt propera pel sector industrial amb una ocupació del 42,7% segons dades de l'Institut d'Estadística de Catalunya (IDESCAT). També hi ha un 10,1% de la població dedicada a la construcció i un 1,5% a l'agricultura i la ramaderia.

Dins el terme municipal de Sallent hi ha 13 polígons industrials, Aeròdrom Pla de Bages, Costa Gran, Mas de les Coves, Pla de Manyanes, Pla del Mas, Plans de la Sala-LogisBages, Polígon Illa, Polígon Illa (ampliació), Sector Berenguer I, Sector Berenguer II, U.A. Norden, Zona Minera de Sallent i Zona Minera de Sallent (ampliació). Hi ha registrades un total de 294 empreses, de les quals 170 estan al nucli urbà, 37 fora del nucli, i 87 dins els polígons industrials.

En quant a l'oferta d'allotjament, disposa d'un hotel amb capacitat per 46 persones, i de 4 establiments de turisme rural amb un total de 17 places entre les quatre.Pel que fa a la restauració hi ha un total de 14 establiments.

L'ajuntament te censades 87 entitats al municipi, que són de molts tipus diferents i que recullen les diverses inquietuds i necessitats de la població. Totes aquestes dades han estat extretes de la pàgina web de l'ajuntament de Sallent www.sallent.cat .

Actualment es disposa de varies iniciatives culturals i patrimonials al municipi de Sallent. De tot el seu patrimoni, hi ha la voluntat municipal de destacar la casa museu Torres Amat, el poblat ibèric del Cogulló, la casa museu de Sant Antoni Maria Claret, el conjunt monumental del castell de Sallent i l'església de Sant Esteve i Sant Sebastià, el parc Pere Sallés, el camí de la Sèquia i els aiguamolls de la Corbatera.

La casa museu Torres Amat, és la casa pairal de la família Torres Amat, situada dins la vila de Sallent a torcar del pont sobre el riu Llobregat. És un exemple de casa burgesa catalana de finals del segle XIX. Té la particularitat que a un dels seus annexes es va instal·lar el primer teler mecànic de tota Catalunya.

El poblat ibèric del Cogulló està situat sobre un turó proper a la vila de Sallent però a l'altra banda del riu Llobregat. És un jaciment arqueològic d'època ibèrica datat entre els segles V-I a. C. Actualment encara està en ple estudi, però és visitable i està dins la Ruta dels Ibers del Museu d'Arqueologia de Catalunya.

La casa museu de Sant Antoni Maria Claret, és un conjunt visitable que engloba la casa natal del sant, una exposició permanent i una església moderna.

El parc de Pere Sallés va ser construït l'any 1922 sobre el passeig que connectava la trama urbana de la vila amb la biblioteca Sant Antoni Maria Claret construïda el 1918 per la Mancomunitat de Catalunya. Es tracta d'uns jardins de gran riquesa botànica i edificis singulars.

El camí de la Sèquia és un camí que transcorre paral·lel a un canal del segle XIV que porta aigua del riu Llobregat des de Balsareny a la ciutat de Manresa amb un recorregut de 27 km.

Els aiguamolls de la Corbatera són un espai natural considerat una de les zones humides més importants de l'interior de Catalunya. És un magnífic exponent del bosc de ribera on fan parada moltes aus migratòries.

Actualment hi ha iniciatives de promoció turística que vinculen entre sí diferents elements patrimonials. Per exemple des de Tot Turisme, que estan gestionant projectes de dinamització turística de la vila com oficina de turisme de l'ajuntament de Sallent, s'està donant la possibilitat de realitzar una visita turística guiada i gratuïta, que es porta a terme tots els primers dissabtes de mes. La visita uneixen en el seu recorregut tres elements característics de Sallent, el conjunt monumental del castell de Sallent amb la seva església, el poblat ibèric del Cogulló i la casa museu Torres Amat.

L'ajuntament també ofereix, a través de Natura Local, rutes autoguiades de Sallent. Mitjançant una aplicació al telèfon mòbil, pots accedir a informació mentre visites llocs com el castell de Sallent, la zona de la Corbatera, el poblat ibèric del Cogulló, una ruta pel camí de Fucimanya, un tomb pel camí de Serra-sanç, o un tomb per Santa Maria de Cornet.

Com festes i tradicions que són patrimoni immaterial, que celebren a Sallent, podem destacar les enramades, la festa de la tapa i la cervesa, la fira de santa Llúcia i el carnaval.

Les Enramades és una festa d'origen medieval que se celebra per la festivitat del Corpus. Declarada Festa Tradicional d'Interès Nacional, és la festa més representativa del patrimoni cultural de Sallent. Cal destacar els embotits, que són personatges farcits de palla que recorden els protagonistes de la defensa de la vila durant la guerra del francès.

La festa de la tapa i la cervesa es celebra el penúltim dissabte d'octubre, la plaça de la vila esdevé un gran aparador on els restaurants i bars de la població ofereixen les seves millors tapes i també una gran varietat de cerveses artesanes.

La Fira de Santa Llúcia és la fira tradicional nadalenca que se celebra al voltant del 13 de desembre.

El carnaval de Sallent va ser un dels primers carnavals que es va celebrar després de la dictadura franquista l'any 1977. És un dels més coneguts i concorreguts de la Catalunya interior.

Com es pot veure, la vila de Sallent està plena de vida i la seva dinamització també inclou el conjunt monumental del castell. Una de les entitats socials del poble, la Trenta-sisena, des de fa molts anys que s'ha cuidat de l'església de Sant Esteve i Sant Sebastià, i també paral·lelament la resta del castell. Van ser els principals impulsors i executors de la reconstrucció de l'església romànica, i també celebren el 20 de gener, diada de Sant Sebastià, un aplec a l'església.

Altres entitats sallentines també utilitzen el recinte del castell per fer diferents activitats, des de passejades cap al cim del turó i excursions a peu o en bicicleta, fins a dinars populars. Els grups escolars i d'esplai també pugen al castell i realitzen jocs i trobades.

De tant en tant, s'organitzen concerts a l'església del castell i també dins el recinte aprofitant els diferents nivells de les terrasses.

- **Estudi de les relacions significatives.**

La situació del castell de Sallent, ubicat sobre el turó com una talaia, fa que es faci omnipresent a tot el terme municipal. El vincle emocional que té la població amb el castell és molt més fort a l'actualitat que probablement en temps anteriors. Un cop perduda la centralitat enfront a la vila, el castell va anar perdent el vincle amb la gent. L'únic element que va mantenir durant segles una relació directa amb el poble va ser l'església de Sant Sebastià.

Des de l'edat mitjana estan documentades varies processons realitzades des de la vila fins a l'església de Sant Sebastià on demanaven al sant la seva intercessió per aconseguir una millor collita, que apaivagués la sequera, que aturés les pluges, o que els lliurés d'alguna malaltia o epidèmia.

Durant molts segles, la gent de Sallent pujava a l'església del castell per donar exvots al sant com a penyora a les seves demandes, o com a reconeixement per haver aconseguit el compliment d'alguna promesa.

És important recordar que la reconstrucció de l'església romànica sorgeix de la iniciativa popular encapçalada per l'entitat Trenta-sisena que també és la Confraria de Sant Esteve. Aquesta reconstrucció es va realitzar amb diners recollits a base de subvencions que van pagar les administracions públiques, alguna entitat financera i l'empresa propietària de la mina de potassa i de la finca on es troba el castell.

Una altra font de finançament, van ser les donacions econòmiques que molts sallentins i sallentines van fer. Les feines de reconstrucció, endreçament de l'entorn i les de plantacions de pins que hi ha a l'entorn del conjunt del castell, van ser realitzades en part per algunes empreses, però també en part, per la pròpia gent del poble que va contribuir amb el seu treball directe.

Amb tot això, considerem que queda ben palès la vinculació molt estreta entre la població i el conjunt monumental del castell de Sallent.

La inauguració de les obres finalitzades de l'església de Sant Esteve i Sant Sebastià l'any 2008, lluny de significar un punt i final, van esdevenir un punt i seguit en la voluntat popular del municipi de Sallent per recuperar el conjunt del castell.

2.- AVALUACIÓ DEL MONUMENT

2.1.- Avaluació de l'estat actual

- **Avaluació del valor documental del monument.**

  El conjunt monumental del castell de Sallent és un document magnífic que reflexa el fil de la nostra història durant uns segles decisius. Ens trobem davant d'un monument amb una cronologia força llarga, des del segle IX fins a l'actualitat, tot i que si les excavacions arqueològiques ho confirmen, podríem anar encara més enredera en el temps. El tenim documentat des de l'època en que es trobava en terra de frontera entre els comtats cristians i el Califat de Còrdova, fins als nostres dies.

  Es disposa de molta documentació que ens dóna una bona informació del castell, del seu terme i de les vicissituds que ha viscut fins a dia d'avui. A nivell documental, encara es pot trobar més documentació escrita que faci referència al castell i al seu terme.

  Actualment, el castell encara està per excavar arqueològicament, només s'ha intervingut l'interior de l'església, aquesta situació li confereix una gran capacitat d'aportació de nova informació històrica i constructiva.

  L'estudi del conjunt monumental del castell de Sallent, tot just acaba de començar. El propi edifici és un gran document en espera de la seva lectura.

- **Avaluació del valor arquitectònic del monument.**

  Tenint present només les dades actuals i les restes conservades, el conjunt del castell de Sallent té una gran potencialitat arquitectònica. Hi ha la possibilitat d'haver estat un conjunt arquitectònic construït en època romànica. Les característiques especials de l'església original de Sant Esteve, i la seva singularitat entre les esglésies de la seva tipologia conservades o conegudes a Catalunya, fan que tingui una especial importància. Això, unit a la possibilitat que conjuntament amb altres elements del castell formés part d'un programa arquitectònic del segle XI, posiciona el castell de Sallent entre els més singulars del Principat.

  Caldrà ratificar aquesta possibilitat, però tenint en compte que cap a mitjans del segle XIII va perdre la seva utilització com fortalesa, si és que no va ser abans, és molt provable que encara es pugui amb les intervencions arqueològiques dibuixar la configuració del castell del segle XI.

  Per altra banda, també caldrà verificar-ho mitjançant l'arqueologia, però la possibilitat de que el conjunt del castell tingui un origen a època ibèrica encara ens aporta una cronologia més amplia i una perspectiva d'estudi encara més gran i més interesant per la història de la comarca.

  Donades les característiques del castell fan que no calgui afegir molts elements nous per la visita..

- **Avaluació del valor significatiu del monument.**

  Les restes del castell mantenen un lligam emocional i significatiu important amb la població i amb la comarca. Cal tenir present que la seva ubicació a un punt elevat davant el riu Llobregat, el fa pressent des de tot el municipi.

  Tot i que el castell va deixar de ser-ho abans de finalitzar l'edat mitjana, i poc a poc es va anar perdent la seva vinculació amb la població, l'església de Sant Esteve i Sant Sebastià sempre ha mantingut un lligam íntim i emocional amb la població de la vila de Sallent i del seu terme. Durant segles hom ha organitzat processons pujant a l'església per demanar a Sant Sebastià des

de pluges per la producció del camp i apaivagament de sequeres, fins a la protecció davant d'epidèmies.

Unes dècades després de la seva crema i saqueig a inicis de la Guerra Civil 1936-1939, la mateixa població canalitzada per l'entitat sallentina Trenta-sisena, es va organitzar per recuperar i reconstruir el temple. Aquesta reconstrucció va ser realitzada pels propis membres de l'entitat i per la gent del poble de Sallent que de forma voluntària va aportar treball i diners.

Encara avui dia, cada 20 de gener, diada de Sant Sebastià, hom celebra un aplec a l'església del castell.

Actualment hi ha iniciatives de promoció turística que vinculen entre sí diferents elements patrimonials de la vila i terme de Sallent. S'està donant la possibilitat de realitzar una visita turística guiada que uneix en el seu recorregut tres elements característics de Sallent, el conjunt monumental del castell de Sallent amb la seva església, el poblat ibèric del Cogulló i la casa museu Torres Amat.

Altres entitats sallentines també utilitzen el recinte del castell per fer diferents activitats, des de passejades cap al cim del turó i excursions a peu o en bicicleta, fins a dinars populars. Els grups escolars i d'esplai també pugen al castell i realitzen jocs i trobades.

De tant en tant, s'organitzen concerts a l'església del castell i també dins el recinte aprofitant els diferents nivells de les terrasses.

- **Avaluació de la compatibilitat entre l'ús que es proposa, la realitat física del monument i la preservació dels seus valors essencials.**

Actualment el conjunt del castell de Sallent no té cap ús concret tret de les celebracions religioses que es realitzen a l'església de Sant Esteve i Sant Sebastià, i d'alguna activitat lúdica que es pugui realitzar a les explanades del conjunt. Hi ha la voluntat popular de restaurar i conservar l'edifici continuant amb l'estudi històric, arqueològic i arquitectònic. Per altra banda, també hi ha la voluntat d'obrir-lo a la visita turística.

Les característiques físiques i constructives dels diferents elements que configuren el castell, conjuntament amb les actuacions que recull el present document, permetran sense problema la compaginació de l'accés del públic general en una visita guiada, la celebració d'actes religiosos a l'església, la realització d'activitats lúdiques i la continuació de l'estudi del monument.

La ubicació privilegiada del castell de Sallent, la seva forma i el seu estat de conservació, permet l'adequació a la visita turística del monument, fent una inversió econòmica molt raonable i sense grans despeses de manteniment.

2.2.- Necessitats a satisfer.

En el present document es plantegen tres usos del conjunt monumental:

- Conjunt monumental visitable.
- Lloc de trobada i de celebració d'activitats lúdiques a l'aire lliure.
- Lloc de celebració d'actes religiosos.

Així doncs, per la necessitat de satisfer l'ús de conjunt monumental visitable, el propi monument ha de poder explicar mitjançant les seves restes: com és a l'actualitat, com havia estat durant els diferents moments de la seva història i que va representar per la població més propera, per la comarca, i en conjunt, què aporta com document material per la nostra història.

Pel que fa a l'ús com a lloc de trobada i celebració d'activitats lúdiques a l'aire lliure, cal que el recinte permeti l'afluència de gent de forma endreçada. Cal que disposi d'un espai separat per aparcar els cotxes, i d'altres zones amb un mínim endreçament que permeti l'accés i el desenvolupament en seguretat de les possibles activitats.

Per últim, l'ús per celebracions religioses, es concentrarà a l'interior de l'església de Sant Esteve i Sant Sebastià que recentment ha estat reconstruïda. Aquest ús també necessita d'un espai per aparcament de cotxes, separat de la resta del recinte, i un camí d'accés per poder arribar en seguretat a l'entrada de l'església.

Aquest usos que es proposen, en tot moment han de permetre la continuïtat dels estudis sobre el monument o sobre qualsevol temàtica relacionada amb la seva construcció, la seva arquitectura i amb la seva història. Per tant, hom ha d'aconseguir una convivència adient, que permeti l'ús del conjunt del castell com a objecte de la visita turística, l'ús com a lloc de celebració d'activitats de lleure, l'ús per celebracions religioses, i l'ús com a document d'estudi.

D'aquesta manera, també es proposa la generació d'un circuit de visita guiada en seguretat, amb separació física dels elements o espais destinats a l'estudi històric, que hauran de ser protegits.

Els usos que aquí proposem, en tot moment estan estretament vinculats a la restauració i consolidació de tots els elements singulars del monument. Per aquest motiu, és imprescindible la prèvia restauració i consolidació de les restes del castell. En aquest sentit, s'aconseguirà la protecció del monument i la seguretat necessària per l'obertura al públic per la seva visita.

- **Quadre general de les necessitats del monument.**

Seguidament exposem les necessitats del conjunt monumental a satisfer, recollides a aquest Pla Director per així assolir els usos previstos.

- <u>Necessitats constructives.</u>

El castell ha de tenir delimitades totes les seves estructures de forma clara, d'aquesta manera, permetrà una lectura correcta de les seves restes i una interpretació més acurada del que havia estat el monument. Les plantes i arbustos existents a dia d'avui al recinte del castell impedeixen aquesta lectura. Per altra banda, és necessari la realització d'intervencions arqueològiques que ens puguin datar les diferents estructures d'una forma més exacta, i acotar les potències arqueològiques de cada un dels àmbits del castell.

Els rebliments existents al castell, procedents, majoritàriament de l'estrat de destrucció del monument evita el reconeixement i l'estudi de diverses estructures colgades. Per poder posar en valor tots aquests espais i elements singulars de l'edifici cal realitzar una excavació arqueològica d'aquests sediments.

És necessari disposar de tota la informació possible a nivell arqueològic, històric i planimètric per així poder plantejar la restauració de cada element i de cada àmbit del castell d'una forma més correcta i ajustada a la realitat històrica i a l'actual del monument.

Una altra necessitat constructiva és protegir les restes del monument per aconseguir la seva conservació i així garantir el seu pas en les millors condicions possibles a les generacions futures. Això passa per actuar sobre la degradació que pateixen determinats elements i aconseguir aturar-

la. Els elements singulars, que a dia d'avui necessiten actuacions de protecció, consolidació i restauració són:

La muralla meridional. Els tres llenços, l'occidental, el central i l'oriental.

El mas Castell. Tots els murs i estructures que van formar part d'aquest mas.

Les quatre bestorres que delimiten el conjunt al nord i a l'est.

Totes les estructures muraries tant les que formaven les feixes com qualsevol altra.

Les barraques de vinya.

Totes les escales que donen accés als diferents nivells d'aterrassament.

La cisterna.

Els diferents nivells de circulació que pugin aparèixer.

Aquest llistat recollit, no està endreçat per importància ni per urgència, és un llistat merament enumeratiu.

- Necessitats funcionals.

Per que el funcionament del conjunt doni resposta clara i efectiva a les necessitats derivades dels usos que se li vol donar, cal tenir presents les necessitats funcionals de l'ús de cada un dels espais del castell.

Una necessitat important i compartida per tots els usos, és la generació d'un espai delimitat, controlat i separat de la resta, que permeti l'aparcament dels vehicles que puguin accedir al castell.

Per donar una bona circulació i accés a les persones al conjunt és necessari la potenciació d'un accés principal que concentri les circulacions i que disposi de la capacitat suficient per acollir tots els usos que es pretén del monument.

També és necessari un segon accés per poder facilitar un recorregut lineal que permeti accedir a tot arreu, però que, donat la gran dimensió del recinte, no sigui imprescindible tornar al punt de partida per sortir del castell.

L'accés principal ha d'estar limitat únicament a les persones a peu, però al mateix temps ha de poder facilitar l'accés rodat en cas de necessitat. Ja sigui per facilitar l'accés d'algú amb mobilitat reduïda, com per accedir els serveis de manteniment del conjunt.

Els diferents espais lúdics han d'estar ben senyalitzats i delimitats, igualment els recorreguts interior tant el de la visita turística com els necessaris per les activitats programades.

Les restes del castell, per poder ser visitades i utilitzades pel públic en general, necessiten ser posades en seguretat. Han de complir dos requisits fonamentals: estar en seguretat per evitar possibles danys a les persones que visitin el castell, i estar protegides de l'efecte que les visites puguin ocasionar sobre la seva conservació. Per aquest motiu, és imprescindible que quan es generi el recorregut de la visita s'actuï en els dos sentits, per una banda hom ha de protegir les persones, i també els diferents elements del monument.

La visita turística del castell fa que sigui necessària la generació d'un itinerari de circulació en seguretat de les persones. Aquest circuit haurà d'estar ben delimitat i senyalitzat de tal forma que concentri els visitants a les zones que es preveu que puguin ser accessibles. De la mateixa manera, ha d'evitar l'accés dels visitants a tots aquells espais que es vulguin mantenir restringits.

Donat que l'església de Sant Esteve i Sant Sebastià ha estat reconstruïda recentment, i que el seu estat actual no presenta cap problema o patologia visible, no recollim cap necessitat especial al present document. Si bé és cert, que caldrà seguir un programa de manteniment per poder tenir l'edifici en bones condicions d'utilització.

- Necessitats representatives.

El conjunt monumental del castell de Sallent ha de ser un espai de visita i lleure de la població per poder gaudir de l'entorn, del paisatge que es pot admirar des del cim del turó on es troba i també ha de ser un lloc de trobada amb la història del nostre país, de la comarca i de la vila i terme de Sallent.

Cal continuar la sinèrgia iniciada durant les últimes dècades per la població de Sallent per recuperar aquest espai importantíssim per la nostra història donada les seves transformacions constants al llarg del temps.

És necessari posar en valor un bé cultural de gran importància dins un municipi que ha estat capdavanter de la indústria de tot l'Estat.

El castell de Sallent ha de ser un referent en la interpretació de dos moments històrics molt importants a tots nivells. Al voltant dels segles X-XI on el territori del Bages estava a la frontera entre dos mons i formava part del comtat de Manresa en plena expansió territorial; i durant els segles XVIII i XIX quan el conreu de la vinya i la producció de vi, va posar el Bages al capdavant de tota Catalunya, en un moment on la vila de Sallent despuntava com a motor de la industrialització del país.

Aquesta necessitat representativa passa per centrar la motivació de la visita al castell de Sallent en aquests dos moments. Això comporta la generació de material visual que ubicat al recinte del monument, centri les explicacions sobre el mateix castell i sobre el mas Castell, sense deixar de banda l'església de Sant Esteve i Sant Sebastià.

És necessari la vinculació directa i de forma activa, del conjunt monumental del castell de Sallent, amb tots els circuits turístics i de promoció de la comarca existents o que es puguin generar.

El castell de Sallent ha de ser turísticament un actiu dinamitzador de l'economia local, del municipi de Sallent i de la comarca del Bages. Per aquest motiu és necessari millorar la seva promoció i la seva difusió.

Per últim, seria molt convenient vincular el monument d'una forma més estreta al territori mitjançant la potenciació, programació i promoció d'activitats socials i lúdiques, que incloguin la visita al conjunt monumental del castell de Sallent.

3.- PROPOSTA D'ACTUACIONS

3.1.- Àmbit d'actuació

L'àmbit de les actuacions que es contemplen a aquest Pla Director, està format per la superfície que ocupa tot el conjunt del castell de Sallent definit al present document, però també recull les explanades adjacents al seu extrem sud-est, fora del recinte del castell.

La zona que concentrarà el major número o intensitat de les actuacions serà el que hem definit com recinte sobirà. Aquest espai comprèn les restes del mas Castell i l'església de Sant Esteve i Sant Sebastià. Està delimitat al sud pel llenç central de la muralla meridional, al nord i nord-est per les estructures muraries EM2, EM3 i EM4, i a l'oest per l'estructura muraria EM1. Aquest àmbit té una superfície aproximada de 1.770 m^2.

L'espai que hem denominat recinte inferior també serà objecte de diferents actuacions, i està delimitat al sud pel recinte sobirà, al nord i nord-est per les quatre bestorres i l'estructura muraria EM7, i a occident per la cinglera que baixa fins el riu Llobregat. La seva superfície aproximada és de 7.477 m^2.

Per últim, també recollim una zona d'actuació que es troba exterior al recinte del castell. Ubicades al sud-est de la muralla meridional, trobem dues explanades i el camí-rampa d'accés al castell. La superfície aproximada d'aquest àmbit és de 3.704 m^2.

A tot aquest àmbit, cal fer dues salvetats. Per una banda, tot i estar dins l'àmbit del recinte sobirà, no contemplem realitzar cap intervenció que no sigui purament de manteniment a l'església de Sant Esteve i Sant Sebastià, donat que va ser finalitzada la seva reconstrucció i adequació interior l'any 2008 i a priori, no presenta cap problema visible. D'altra banda, encara que es troba fora de l'àmbit d'actuació, es preveu recuperar l'escala número 7 que puja des de la carretera no asfaltada fins a un punt entre la bestorre 1 i la 2.

La zonificació de les actuacions no s'ha realitzat de forma uniforme, ni segueix cap patró. S'ha definit la ubicació de cada actuació en funció de les necessitats de les restes del castell i dels objectius marcats en aquest Pla Director.

3.2.- Objectius i criteris

Objectius.

Els objectius que persegueix aquest Pla Director, es poden separar en dos grups. Per una banda tenim els **objectius principals** que emmarquen de forma global el punt final de totes les actuacions, i per una altra banda, els **objectius concrets**, que persegueixen la consecució de fites properes de caire més immediat.

Objectius principals.

- La consolidació, restauració i conservació de tots els elements que formen part del conjunt del castell de Sallent.
- L'estudi del conjunt monumental del castell de Sallent fins exhaurir la seva potència arqueològica i fins aconseguir el màxim d'informació possible sobre l'edifici i la seva història.
- Fer visitables i comprensibles pel públic general les zones més representatives del conjunt.
- Fer que la visita al castell i a l'església de Sant Esteve i Sant Sebastià es pugui realitzar de forma segura per als visitants i pel monument.
- Fer que puguin conviure sense afectacions l'estudi arqueològic del castell i la seva visita turística.

Objectius concrets.

Aquests objectius estan formulats de forma que aglutinen les diferents actuacions que es preveuen realitzar en el marc d'aquest Pla Director, per aconseguir el compliment dels objectius principals.

a) Delimitació real i física de tot l'àmbit del conjunt monumental i de les properes actuacions.

b) Aconseguir la màxima informació arqueològica per enfocar de forma adient les properes intervencions.

c) Aturar la degradació de les estructures i dels elements de diferents èpoques, que es troben dins el recinte.

d) Consolidar i restaurar totes les estructures i dels elements de diferents èpoques, que es troben dins el recinte.

e) Protegir totes les estructures i dels elements de diferents èpoques, que es troben dins el recinte.

f) Generar uns espais protegits per futures intervencions arqueològiques al castell.

g) Facilitar futurs estudis històrics, arqueològics, de paraments, etc.

h) Integrar el castell a les activitats culturals promogudes des del municipi de Sallent.

i) Generar un circuit de circulació per la visita turística en seguretat del castell.

j) Aconseguir una bona convivència entre la visita turística al castell i la continuació de les investigacions arqueològiques.

Criteris a seguir a les actuacions.

Com criteris generals globals, es faran servir els criteris d'actuació del Servei de Patrimoni Arquitectònic Local (SPAL) de la Diputació de Barcelona i com criteris particulars en el present cas del conjunt monumental del castell de Sallent, s'observaran i es seguiran els criteris següents:

- En tot moment es deixaran tots els elements del conjunt monumental del castell de Sallent en condicions de seguretat, tant per l'edifici com per a les visites.
- Protecció de les restes del conjunt del castell i de l'església en totes les actuacions.
- Afectació mínima sobre les restes del conjunt del castell i de l'església en totes les actuacions.
- Utilització d'una separació física entre les restes dels elements originals i les noves actuacions, sobretot quan es faci servir materials similars als existents o reutilitzats del propi castell de Sallent.
- Diferenciació entre els paraments dels murs originals del castell i les parts noves només mitjançant la formació de les juntes plenes de la maçoneria, i mantenint les juntes refoses dels paredats originals. Aquestes juntes es realitzaran mitjançant morter de calç del mateix color i tonalitat que la pedra reutilitzada del propi castell.
- Reutilització i aprofitament de materials constructius del propi conjunt del castell, recuperats a les campanyes d'excavació arqueològica, en la mesura del possible per així evitar l'espoli dels acopis generats.
- No es podrà afectar el subsòl en cap punt del recinte ocupat per les restes del conjunt monumental del castell, sense la pertinent intervenció arqueològica prèvia i en el seu defecte, sense el seguiment arqueològic preceptiu.
- Totes les actuacions que es realitzin al castell han de ser completament reversibles de forma que sempre es pugui recuperar l'estat inicial de tots els elements.
- Es mirarà d'introduir pocs materials nous i els que es facin servir no podran produir danys ni afectacions als materials originals del castell.

3.3.- Descripció de la proposta

Descripció de les actuacions.

Les actuacions que es proposen al present document, desenvolupen totes les feines i accions necessàries per aconseguir el compliment dels objectius principals i dels objectius concrets plantejats.

Les actuacions que es relacionen a continuació, no segueixen un ordre cronològic ni d'importància, estan endreçades i agrupades segons el compliment dels objectius concrets definits a l'apartat anterior 3.2 d'aquest Pla Director.

Les zones on cal realitzar cada una de les següents actuacions al castell estan indicades i delimitades gràficament, a la planimetria que acompanya aquest Pla Director.

a) Delimitació real i física de tot l'àmbit del conjunt monumental i de les properes actuacions.

- Esbrossada i tala d'arbustos i pins blancs a les zones marcades de l'interior del conjunt i a l'explanada sud-est exterior al recinte.

Es mirarà de netejar totalment de plantes i arbustos les zones citades per tal de poder veure i delimitar millor les restes d'estructures del castell que ara no són plenament visibles.

Aquesta actuació s'ha de realitzar amb mitjans manuals degut a la dificultat d'accés que té, al pendent pronunciat d'algunes zones, i a l'existència de forats al terra.

S'ha de realitzar preferiblement abans de les intervencions arqueològiques i de les delimitacions d'estructures.

Les restes de l'esbrossada hauran de ser retirades de l'àmbit delimitat del conjunt del castell.

La ubicació i delimitació d'aquesta actuació està indicada de forma gràfica al plànol 23.P-03, 25.P-05 i 26.P-06 de la planimetria que acompanya al present document.

- Excavació arqueològica de l'estrat d'enderroc dels diferents elements del castell.

Aquesta actuació pot fer-se mitjançant la combinació de mitjans manuals i mitjans mecànics.

Es seleccionarà els materials procedents de l'estrat de destrucció del castell i del mas Castell de tal forma que s'haurà de separar ceràmica, metalls, i material constructiu de petites dimensions. També es separaran la pedra de construcció que havia format part dels murs, els grans carreus escairats, els permòdols, les peces de pedra que puguin sortir desmuntades de brancals, llindes, ampits i altres de finestres i portes. I per últim es separarà el material de rebuig de les pedres que puguin ser reaprofitades en les restauracions i consolidacions posteriors.

Tots els materials citats seran separats i emmagatzemats de la següent forma: les restes arqueològiques seran rentades, siglades, inventariades i dipositades provisionalment a la seu del SPAL; els carreus i restes de brancals, llindes, ampits, llindars i les pedres en general seran separats i acopiats a prop del castell per la seva reutilització en cas necessari.

La resta de runa serà retirada del recinte del castell de Sallent.

La ubicació i delimitació d'aquesta actuació està indicada de forma gràfica als plànols 24.P-4 de la planimetria que acompanya a aquest Pla Director.

b) Aconseguir la màxima informació arqueològica per enfocar de forma adient les properes intervencions.

El conjunt monumental del castell de Sallent és un jaciment arqueològic en si mateix, per tant, s'haurà d'excavar amb metodologia arqueològica fins exhaurir tota la seva potència fins arribar a la roca mare. Això, es realitzarà en cas de ser necessari en successives intervencions seguint diferents projectes d'estudis arqueològics.

El present Pla Director no contempla exhaurir tota la potencia arqueològica de tot el recinte del castell de Sallent. Però, si recull tot un seguit d'intervencions necessàries per aconseguir datar, delimitar, entendre i fer comprensibles les restes. Aquesta informació serà utilitzada per consolidar i mantenir les diferents estructures del castell, al mateix temps que es fan visitables.

- Realització d'intervencions arqueològiques.

El present Pla Director preveu unes intervencions arqueològiques a zones acotades on la informació que facilitaran serà important per al estudi del castell i per a les següents intervencions de consolidació i restauració dels diferents elements del castell de Sallent.

Les actuacions s'efectuaran per mètode manual. El sistema de registre estratigràfic serà el proposat per Harris-Carandini, fonamentat en la utilització de fitxes d'Unitats Estratigràfiques (UE) en les que es porta a terme una relació de tots els elements amb la seqüència arqueològica associada.

Igualment es procedirà a la documentació planimètrica i topogràfica de l'àrea intervinguda. Tota la planimetria estarà acotada i presentarà una caràtula amb el nom del jaciment, any, sector, UE i l'autor com a elements identificadors bàsics.

Els materials arqueològics recuperats seran identificats amb un codi identificador, les restes arqueològiques seran rentades, siglades, inventariades i dipositades allà on indiquin els tècnics del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya.

Quant a la documentació fotogràfica, s'utilitzarà el format digital. Cada fotografia s'haurà d'individualitzar amb un número d'unitat. A més d'aquesta xifra, les fotografies s'identificaran amb la mateixa sigla que la utilitzada pels materials arqueològics.

Un cop finalitzats els treballs es lliurarà la memòria científica d'acord amb allò que estableix la normativa vigent.

Les zones on cal realitzar les intervencions arqueològiques contemplades a aquest Pla Director, estan ubicades i delimitades gràficament als plànols 24.P-04 i 25.P-05 de la planimetria que acompanya al present document.

- Completar l'aixecament topogràfic i planimètric del conjunt del castell de Sallent.

A mesura que es vagin realitzant les actuacions d'esbrossada, les delimitacions d'estructures arquitectòniques del conjunt del castell i les intervencions arqueològiques, s'haurà de completar tota la documentació gràfica que es disposa actualment i que s'adjunta a aquest document.

Per tant es preveu la realització de un nou aixecament topogràfic i planimètric de tots els elements i estructures que sorgeixin de les actuacions previstes per així completar la informació topogràfica i planimètrica actual.

c-d-e) Aturar la degradació, protecció, consolidació i restauració de les estructures i dels elements de diferents èpoques, que es troben dins el recinte.

En aquest punt, s'ha mirat d'aglutinar tres objectius ja que tots tres fan referència als mateixos elements i les actuacions per aconseguir-los estan íntimament lligades entre sí. Això fa, que amb les actuacions proposades, al mateix temps que s'està aconseguint un, també s'assoleix l'altre objectiu.

- Murs.

Per poder aturar la degradació de murs i muralles, i així protegir-los, es procedirà a la seva consolidació mitjançant l'aplicació de morters en base a calç per cobrir-los i/o rejuntar-los.

A les parts altes dels murs primer es retiraran les plantes i arbusts que estan malmetent l'estructura amb les seves arrels, i es generarà una capa de morter de calç o calç hidràulica, segons el detall dels plànols 23.P-03, 24.P-04 i 25.P-05, per mirar d'evitar l'acció dels agents que estan degradant els materials originals.

Als murs que ho necessitin, es generarà al seu punt més alt, unes filades de sacrifici que en tot moment estaran consolidant i protegint el mur original. Les filades es realitzaran amb pedres escollides de l'estrat de destrucció de l'edifici i estaran lligades amb morter de calç hidràulica de color i tonalitat similar al de la roca dels carreus utilitzats. Les seves dimensions i la seva disposició serà similar a les del mur original que cobreixen.

En cap cas es recreixerà cap mur que no es tingui constància material de la seva alçada mínima.

Per separar la nova obra i els murs originals es col·locarà una malla moderna embeguda al morter de la primera filada que cobrirà tot el mur antic. La diferenciació entre els paraments dels murs originals i les noves filades es realitzarà mitjançant la junta de morter de calç, que es deixarà plena i enrasada a l'exterior a les parts de nova execució. La junta de les parts originals es deixarà refosa.

L'acabat superior tant dels murs que es recreixin com dels murs originals que es mantinguin en la seva alçada inicial, es realitzarà amb un petit cavalló que cobreixi el nucli del mur però deixant a la vista com a mínim un terç de la cara dels carreus de pedra. Aquest cavalló tindrà un acabat remolinat, i amb un lleuger pendent per evitar l'acumulació d'aigua.

Als paraments verticals dels murs originals, es netejaran les juntes de terra vegetal, arrels, plantes i morter disgregat, i es procedirà a reomplir-les mitjançant l'aplicació de morters de calç i/o calç hidràulica. L'acabat d'aquestes juntes serà sempre sense arribar al parament exterior, és a dir es deixaran amb la junta sangrada, o refosa.

Totes aquestes actuacions estan recollides als plànols 23.P-03, 24.P-04 i 25.P-05 de la documentació gràfica que acompanya aquesta memòria.

- Llenç oriental de la muralla meridional.

Aquesta muralla presenta diferents problemes de conservació i d'estabilitat. Per mirar de solucionar-los es proposa, primer de tot la realització d'un estudi estàtic i de resistència exhaustiu per així poder determinar amb claredat quina és la seva situació actual d'estabilitat i quina és l'actuació més correcta a realitzar. Per poder obtenir les dades necessàries per realitzar l'informe amb els càlculs estructurals, també serà necessari la realització d'un scanner-lasser, que permeti establir les seccions transversals i longitudinals de la muralla per poder estudiar correctament l'element i la seva deformació. Serà necessari realitzar una anàlisi i els assajos pertinents per poder fer una caracterització geològica i petrogràfica dels materials que composen el llenç de muralla. Aquesta caracterització haurà de ser realitzada per un laboratori especialitzat. Per últim serà convenient estudiar l'interior de la muralla mitjançant un assaig sònic i auscultació, per poder determinar el grau de cavitats interiors i la cohesió interna del mur.

A banda d'aquest estudi que determinarà les mesures exactes a prendre, proposem d'entrada una neteja total de totes les plantes que estan arrelades a la seva part superior i als seus paraments. És imprescindible la realització d'una intervenció arqueològica per treure la runa acumulada i així poder determinar amb exactitud el seu traçat als seus extrems. També caldrà omplir els buits del seu nucli intern amb un material com la calç hidràulica (que pot endurir sense la presència d'aire) que consolidi i doni més cohesió als fulls externs del mur. Per últim, creiem necessari la reparació també amb morter de calç hidràulica de les esquerdes i del coronament de la muralla.

En quant a la resta d'actuacions, es mirarà de recuperar les parts perdudes de la muralla que han deixat en una dubtosa estabilitat alguns punts del mur. Pel que fa als criteris, es seguirà el mateix que hem indicat a la restauració dels murs.

Aquesta actuació està recollida als plànols 23.P-03, que s'adjunten.

- Reparació de la barraca de vinya 2.

Reparació de l'esvoranc d'un dels murs de pedra seca de la barraca de vinya 2, mitjançant la recol·locació de les pedres caigudes. També es repararà la falsa volta de pedra seca i la seva coberta de terra. Per finalitzar, es plantaran lliris sobre la coberta. En les reparacions de la barraca de vinya, es farà servir la mateixa tècnica constructiva original de l'edifici.

- Protecció de la fonamentació dels murs descalçats.

L'estructura muraria EM7 està descalçada i té el fonament a la vista exposat a l'erosió i la degradació. En algun moment quan es va obrir el camí que transcorre per sota del mur, es va excavar la part baixa deixant el fonament de graves completament a la vista. Aquesta situació de pèrdua del confinament de la fonamentació, fa que es degradi molt i per tant proposem tornar a tapar amb terres aquest fonament recuperant el nivell del terreny originari.

- Nivells de circulació amb potència arqueològica.

Per evitar la degradació de tots aquells nivells de circulació que encara disposin de potència arqueològica, i que aflorin en superfície, es col·locarà per sobre una tela anti-arrels, i damunt d'aquesta s'escamparan graves provinents de la matxuca de pedra local per així assegurar un color similar al dels murs del castell de Sallent.

El mateix es realitzarà sobre tots aquells paviments existents de zones exteriors, sempre i quan no es vulguin deixar a la vista.

Aquestes actuacions estan ubicades gràficament als plànols 26.P-06 que s'adjunten al present Pla Director.

f) Generar uns espais protegits per futures intervencions arqueològiques al castell.

- Delimitació de zones d'accés restringit.

Totes aquelles zones que no puguin ser excavades arqueològicament i que no puguin ser estudiades en profunditat, o que tinguin nivells superficials amb potència arqueològica, seran protegits en superfície com hem indicat al punt anterior.

En els casos en que no es puguin protegir, quedaran fora de l'accés de les visites sempre que sigui possible, i en cas contrari, quedaran delimitades mitjançant la seva separació amb la col·locació de separadors.

g) Facilitar futurs estudis històrics, arqueològics, de paraments, etc.

No hi ha una actuació específica per assolir aquest objectiu concret, però totes les actuacions que es duguin a terme al castell de Segur, tindran pressent que aquest, és un castell que tindrà més fases d'intervencions arqueològiques i més estudis, per tant, no es realitzarà cap actuació que impedeixi o dificulti els futurs estudis sobre el castell, de qualsevol tipus que hom pugui plantejar.

h) Integrar el castell a les activitats culturals promogudes des del municipi de Sallent.

Per integrar millor el castell i l'església de Sant Esteve i Sant Sebastià a les activitats culturals promogudes des del municipi, caldrà la realització de dues actuacions bàsicament, per una banda condicionar el camí-rampa que dóna accés directe a l'interior del recinte del castell, i per altra banda adequar i posar en seguretat les explanades interiors i exteriors aptes per acollir les diferents activitats lúdiques sense que es malmeti cap element del conjunt del castell.

- Condicionament del camí-rampa d'accés a l'interior del recinte.

Actualment es disposa d'un camí-rampa, que porta fins a l'interior del recinte just entre l'església i les restes del mas Castell. Tot i que aquest element està en bon estat, caldria consolidar els murs laterals i reparar les tres escales laterals que hi arriben. La metodologia i els materials a utilitzar serà igual al que ja s'ha explicat pels altres murs del castell. També serà necessari fer un paviment granulat que permeti l'accés rodat però que també sigui còmode per les persones a peu.

L'accés rodat haurà d'estar restringit només per vehicles autoritzats per fer tasques de manteniment o de muntatges a l'interior del recinte. L'element que barri el pas, estarà ubicat a l'inici del camí a l'extrem sud.

- Adequació de les explanades aptes per acollir actes lúdics.

Aquesta adequació passarà per reparar i consolidar els murs que delimiten les explanades aptes, posant-les en seguretat. A nivell de paviment només es contempla realitzar algun anivellament amb aportació de material per reomplir possibles buits al terra.

i) Generar un circuit de circulació per la visita turística en seguretat del castell.

- Pavimentació del recinte sobirà amb un paviment granulat.

El recinte sobirà és la part més elevada del castell i on es troben els elements més significatius del conjunt, l'església de Sant Esteve i Sant Sebastià i les restes del castell i del mas Castell. Per aquest motiu, ofereixen una vista privilegiada sobre el pas del riu Llobregat i sobre tot el Pla de Bages, fins a Montserrat. Això fa que sigui l'espai més visitat de tot el recinte. Així doncs proposem al present Pla Director, la cobertura de tot aquest espai mitjançant un paviment granulat que permeti l'evacuació o el drenatge de l'aigua de pluja, i que sigui còmode per transitar a peu.

Aquest nou paviment està ubicat gràficament, a grans trets, als plànols 26.P-06 que s'annexen a aquest document.

- Delimitació del recinte sobirà.

Perquè el recinte sobirà estigui delimitat en seguretat, proposem la reparació, reconstrucció i consolidació de les diferents estructures muraries que conformen el seus límits. La metodologia que caldrà seguir serà la mateixa que proposem a la consolidació, protecció i restauració dels murs. Per mirar d'evitar la col·locació excessiva de baranes per tot el castell, proposem marcar els límits amb unes filades que coronin les estructures muraries i que al mateix temps les protegeixin.

- Delimitació del circuit de circulació per la visita.

Per poder generar un circuit de circulació per la visita turística per un públic general, es mirarà de fer passar als visitants només per les zones que es trobin en seguretat, tant del risc de caiguda a diferent alçada com del risc de caiguda d'objectes sobre el camí de pas.

Per tant, en tot moment es planteja una circulació per espais segurs. Tots aquells elements que presenten problemes d'estabilitat, seran consolidats i assegurats tal i com ja s'ha descrit als punts anteriors.

Per aconseguir el circuit en seguretat allà on les restes del conjunt del castell de Sallent deixen al descobert caigudes a diferent alçada, es planteja el muntatge d'uns elements separadors molt lleugers, que a força distancia del punt conflictiu delimitin, de forma fàcilment visible, l'espai accessible dels llocs amb perill.

Als punts on el perill de caiguda és molt greu, es proposa la col·locació d'una barana metàl·lica. Aquesta barana ha de complir en tot moment la normativa de baranes aplicable en cada cas.

El detall de la ubicació de separadors i baranes, es detallen als plànols 26.P-06 que s'annexen al present document.

Es preveu que per al muntatge de les baranes metàl·liques, es faci un recrescut de dues filades aproximadament, dels murs que delimiten la caiguda a diferent alçada. Aprofitant aquest recrescut, la barana serà ancorada lateralment a la primera filada nova del mur, amb ancoratges inoxidables, de tal forma que no hi haurà cap afectació als elements originals del castell.

Tot això queda descrit gràficament al plànol 26.P-06 d'aquest Pla Director.

- Muntatge de museografia per la visita de tot el conjunt monumental del castell.

Aprofitant la singularitat del conjunt del castell de Sallent, i els moments més significatius de la seva història, es realitzarà una museografia i una senyalètica que ajudi a comprendre els diferents espais del castell i la seva ubicació històrica.

Es proposa una museografia senzilla però molt explicativa, mitjançant plafons indicatius i explicatius ubicats a l'interior del castell als llocs més apropiats per la informació que aportin.

Al plànol 26.P-06 es troba la ubicació proposada per als elements informatius i museogràfics.

j) Aconseguir una bona convivència entre la visita turística al castell i la continuació de les investigacions arqueològiques.

Si es realitzen totes les actuacions previstes en els punts anteriors, es podrà assolir aquest objectiu. Per tant, no hi ha actuacions concretes diferents de les anteriors en la consecució d'aquest objectiu.

Justificació de les solucions adoptades.

- Delimitació de les diferents zones al conjunt del castell de Sallent.

Tal i com ja s'ha explicat a l'apartat de les actuacions previstes, la delimitació del castell es realitzarà mitjançant l'esbrossada, i l'excavació arqueològica en extensió.

L'esbrossada i tala d'arbustos i de pins blanca a les zones indicades, és necessària per poder realitzar la resta d'actuacions de delimitació dels espais i les restes d'estructures i àmbits del castell en seguretat i sense afectacions. Per poder actuar a posteriori amb la seguretat de no afectar restes arqueològiques, cal eliminar la vegetació parasitària que cobreix algunes de les zones del recinte del castell. També es retirarà els pins propers al llenç oriental de la muralla meridional per evitar que la possible caiguda d'algun d'ells pugui afectar a l'estabilitat de la muralla.

L'excavació arqueològica de l'estrat d'enderroc del castell de Sallent i del mas Castell que es planteja, persegueix definir millor els diferents àmbits i estructures retirant l'estrat arqueològic del moment de destrucció existent sobre els nivells de circulació originals. Aquesta retirada permetrà llegir de forma més correcta les restes del castell i del mas i també determinar de forma més acurada tant les línies mestres per futures intervencions arqueològiques o estudis, com el circuit més adient per la visita turística del castell.

La delimitació de les estructures arquitectòniques de la mateixa forma que les altres actuacions d'aquest grup ens facilitarà la previsió de noves actuacions, que marcaran nivells de circulació, i permetrà el coneixement d'àmbits nous que encara romanen soterrats pels sediments.

- Aconseguir tota la informació possible de les restes del castell.

La informació que ens pot facilitar el monument com a document històric es podrà aconseguir mitjançant l'execució de diferents campanyes d'excavacions arqueològiques que posaran a la

llum noves estructures, que s'hauran de documentar gràficament i completar la planimetria que es disposa actualment.

La realització d'intervencions arqueològiques noves permetrà conèixer millor l'edifici en tots els seus aspectes. Tant ens permetrà estudiar els materials arqueològics trobats, com la datació de les diferents estructures. Per poder afrontar una consolidació d'estructures i una restauració coherent, és necessari la realització consecutiva d'intervencions arqueològiques. En el cas del conjunt monumental del castell de Sallent, el fet de no haver estat excavat arqueològicament tret de l'interior de l'església de Sant Esteve i Sant Sebastià fa que la informació que ens puguin facilitar les diferents intervencions sigui de primera mà.

Completar l'aixecament topogràfic i planimètric del conjunt del castell de Sallent és una actuació imprescindible cada vegada que es realitzin intervencions arqueològiques noves i actuacions de consolidació i restauració del castell. Per aquest motiu és molt interessant la realització d'una planimetria oberta en format digital que permeti la seva constant relectura i actualització.

- Actuació sobre les muralles i els murs del castell.

  Totes les actuacions recollides a aquest punt hauran de fer servir materials compatibles amb els materials originals existents a les diferents estructures conservades del castell. Per tant, es preveu la utilització de morters de calç i morters de calç hidràulica. Es prioritzarà la utilització de pedres seleccionades de les restes de runa del propi castell, recuperades a les diferents campanyes d'excavació arqueològica.

  Les actuacions previstes sobre els diferents murs busquen en tot moment la conservació de totes les seves parts originals, sense alterar el seu aspecte actual. S'aplicarà calç en funció del material existent i de les possibles afectacions i reaccions que es puguin donar.

  En els casos en que es recreixin filades es col·locarà un element separador entre l'obra original i l'obra nova. En qualsevol cas, no es recreixerà mai per sobre de l'alçada documentada de cada mur. Aquestes noves filades tenen la funció de protecció del mur original reduint l'afectació dels elements climàtics i la degradació que es pugui produir per motius antròpics.

  Els recrescuts de protecció es realitzaran amb la recol·locació de la pedra recuperada del propi castell i es disposarà amb morter de calç de color similar a la pedra. Per potenciar la diferenciació entre els murs originals i les parts noves es treballarà amb una junta plena de morter i enrasada amb la cara exterior. Això diferenciarà les parts originals del mur que de forma generalitzada tenen la junta de morter refosa.

- Actuació sobre el Llenç oriental de la muralla meridional del castell.

  Donada la gran dimensió d'aquest element i el seu estat precari de conservació i estabilitat, es proposa realitzar un estudi estàtic i de resistència exhaustiu que permeti determinar les actuacions concretes a realitzar. Pel que fa als materials a utilitzar per la seva estabilització, reparació i consolidació es faran amb materials compatibles amb els materials originals existents. Per tant, es preveu la utilització de morters de calç i morters de calç hidràulica. Es prioritzarà la utilització de pedres seleccionades de les restes de runa del propi castell, recuperades a les diferents campanyes d'excavació arqueològica.

  Les actuacions previstes sobre la muralla busquen en tot moment la conservació de totes les seves parts originals, sense alterar el seu aspecte actual. S'aplicarà calç en funció del material existent i de les possibles afectacions i reaccions que es puguin donar.

  En els casos en que es recreixin filades es col·locarà un element separador entre l'obra original i l'obra nova. En qualsevol cas, no es recreixerà mai per sobre de l'alçada documentada de la muralla tenint especial cura amb el parapet de defensa conservat al seu punt més alt. Les noves filades tenen la funció de protecció del mur original reduint l'afectació dels elements climàtics i la degradació que es pugui produir per motius antròpics.

  Els recrescuts de protecció es realitzaran amb la recol·locació de la pedra recuperada del propi castell i es disposarà amb morter de calç de color similar a la pedra. Per potenciar la diferenciació entre els murs originals i les parts noves es treballarà amb una junta plena de morter i enrasada amb la cara exterior. Això diferenciarà les parts originals del mur que de forma generalitzada tenen la junta de morter refosa.

- Actuació de reparació de la barraca de vinya 2.

  Proposem la reparació d'aquest element característic de l'explotació de la vinya a l'agricultura tradicional del Bages. El bon estat de conservació d'aquesta barraca, ens fa proposar la utilització de les tècniques constructives originals. En aquest sentit es proposa reparar l'esvoranc del mur de pedra seca i la part de falsa volta de pedra que ha caigut.

  Les actuacions previstes sobre la barraca de vinya busquen en tot moment la conservació de totes les seves parts originals, sense alterar el seu aspecte actual. S'aplicarà calç en funció del material existent i de les possibles afectacions i reaccions que es puguin donar.

  En els casos en que es recreixin filades es col·locarà un element separador entre l'obra original i l'obra nova. En qualsevol cas, no es recreixerà mai per sobre de l'alçada documentada.

  Per protegir tot el conjunt de la barraca, es proposa reconstruir la coberta a base de terra i plantar lliris per fixar la terra i ajudar a la impermeabilització, tal i com es feia tradicionalment.

- Protecció de la fonamentació dels murs descalçats.

  La protecció proposada és la recuperació del nivell del terreny original que cobria i protegia el fonament del mur. D'aquesta forma no cal actuar directament sobre el mur ni sobre el fonament que aparentment, està encara en una situació d'estabilitat.

- Protecció de paviments, nivells de circulació i àmbits per excavar arqueològicament.

  La protecció prevista per als paviments existents, nivells de circulació amb potència arqueològica i àmbits o zones que no s'excavaran arqueològicament del conjunt del castell de Sallent garanteix la salvaguarda dels mateixos mentre es realitza la visita turística del castell. Les actuacions que es preveuen separen els paviments i els nivells de circulació per mitjà d'una làmina anti-arrels. Això fa que les plantes que hi puguin créixer per sobre d'ella no afectin, ni deteriorin els elements protegits.

  La generació d'un nou nivell de circulació i paviment a base de graves de matxuca de pedra del país, garanteix la no formació de acumulacions d'aigua i el fangueig que es podria generar. També protegeix la capa superficial del paviment o del nivell arqueològic evitant la trepitjada directa.

- Condicionament del camí-rampa d'accés.

  Per accedir a l'interior del recinte del conjunt monumental del castell de Sallent proposem unificar l'accés principal mitjançant la millora el camí-rampa ja existent. Per condicionar-lo per l'accés rodat restringit i per l'accés a peu dels visitants, actuar sobre els murs perimetrals i la col·locació d'un paviment granular. En quant als murs perimetrals, les actuacions seguiran en tot moment els criteris i les justificacions presentades als apartats anteriors. I per a la pavimentació, haurà de ser un element granular que permeti l'evacuació de l'aigua de pluja sense que es generin

basses, i també haurà de facilitar el transit rodat, però al mateix temps haurà de ser còmode per al transit a peu dels visitants.

- Adequació de les explanades i delimitació del recinte sobirà.

  El recinte sobirà és l'espai més visitat del castell i també el lloc on es troben els elements principals del conjunt, l'església de Sant Esteve i Sant Sebastià, i les restes del mas Castell. Per aquest motiu, es proposa potenciar aquest espai existent per que sigui el centre articulador de les visites i de les diferents activitats que s'hi puguin celebrar.

  En aquest sentit, es pretén delimitar aquest espai mitjançant l'actuació sobre les estructures muraries que el defineixen perimetralment. L'actuació sobre aquestes estructures segueix la mateixa justificació i els mateixos criteris i execució que la resta de murs i muralles ja descrits a aquest Pla Director.

  Pel que fa al paviment, es proposa un element que haurà de ser de tipus granular que permeti l'evacuació de l'aigua de pluja sense que es generin basses, i també haurà de facilitar el trànsit de forma còmoda dels visitants a peu.

- Delimitació del circuit de circulació i museografia.

  Amb la voluntat de fer visitable el conjunt monumental del castell de Sallent de forma còmoda i comprensible per tots aquells que s'hi apropin, es proposa un circuit de circulació i museografia que recorre els punts més emblemàtics i significatius del recinte castral.

  L'inici de la visita es fa accedint pel camí-rampa fins a l'interior del conjunt. La part alta del castell o recinte sobirà, recull els espais més emblemàtics, i per tant és molt possible que una bona part dels visitants es quedin en aquest espai. Com ja hem comentat a l'apartat anterior, aquest àmbit superior estarà endreçat i delimitat, i des d'aquí partirà el circuit que portarà els visitants que vulguin fins a la resta d'espais del castell.

Hi haurà dos elements que disposaran d'una protecció especial que restringirà l'accés fins que no estiguin completament estabilitzats i en seguretat. El primer element és el llenç oriental de la muralla meridional disposarà d'un element que delimiti una zona de seguretat de 2 metres a cada costat de la muralla. El segon element son els murs del mas Castell. Segons indiquem a la planimetria adjunta, també disposarà d'un perímetre de seguretat que no permetrà l'acostament dels visitants.

Sobre de les estructures muraries EM1 i EM2, es muntaran baranes de protecció que compleixin la normativa vigent. Aquestes baranes estaran delimitant i protegint zones amb molta afluència de públic i que disposen d'una caiguda a diferent alçada considerable. Les baranes proposades estaran compostes de dos elements. La part baixa estarà formada per filades noves de pedra lligades amb morter de calç fins a una alçada màxima de 40 cm., que estaran recreixent i protegint els murs. La part superior fins a completar la mida de 1,10 m. d'alçada estarà formada per un element metàl·lic molt senzill. Aquesta solució busca evitar l'impacte visual que pot produir el muntatge de grans superfícies de baranes metàl·liques, i mira d'integrar-les a les característiques de l'edifici. Aquestes baranes haurien de ser d'un material que necessiti un manteniment mínim com l'acer inoxidable acabat mate. Aprofitant aquest recrescut, la barana serà ancorada lateralment a la primera filada nova del mur, de tal forma que no hi haurà cap afectació als elements originals del castell.

A la resta del recinte del castell, es col·locarà uns elements delimitadors que separin les zones amb perill de caiguda a diferent nivell important. D'aquesta manera es pretén generar un circuit de visita en seguretat, però intervenint el mínim sobre els diferents àmbits.

Per poder guiar la visita i realitzar les explicacions necessàries per donar a conèixer la història i el paisatge del conjunt monumental i les relacions al llarg de la seva història amb l'entorn immediat, es generarà un seguit d'elements museogràfics de factura i col·locació senzilla. La seva ubicació està explicitada a la planimetria que acompanya a quest document.

Implementació del programa funcional i esquema organitzatiu.

El programa funcional de la intervenció que es presenta a aquest Pla Director, divideix la superfície de l'àmbit d'actuació en dos grans espais clarament diferenciats i separats per la muralla meridional del castell. Així doncs, tindrem l'espai exterior, adjacent a les muralles, i l'espai interior del recinte del castell.

Així doncs, tindrem dos espais ben diferenciats i separats:

- Espai exterior adjacent al castell.

L'espai exterior està articulat de forma central pel camí-rampa d'accés al castell, que el divideix en dos àmbits, un a cada banda. La zona a la banda del riu Llobregat estarà habilitada per aparcament de vehicles, mentre que l'altre àmbit a l'altre costat del camí-rampa, serà un espai dedicat al lleure.

Àmbits exteriors adjacents:
- Camí-rampa d'accés
- Zona d'aparcament
- Àrea de lleure

- Espai interior del recinte del castell.

A l'interior del recinte del castell, es proposa la separació d'àmbits seguint la disposició actual, és a dir, es mantindrà la separació entre la zona més elevada ocupada pel recinte superior o sobirà, i la zona inferior o recinte jussà. La delimitació d'aquests recintes serà la mateixa que actualment els separa en alçada, i la connexió entre ells es realitzarà mitjançant les mateixes escales existents a l'actualitat.

El recinte superior o sobirà estarà format per la muralla meridional com a límit sud, les restes d'estructures interiors del castell i del mas castell, i també per l'església de Sant Esteve i Sant Sebastià. Estarà organitzat en dos nivells a cotes diferents separats per l'estructura muraria EM5.

El recinte inferior estarà format per la resta del recinte interior del castell. Estarà delimitat igual que en l'actualitat per la muralla meridional, les quatre bestorres i l'estructura muraria EM7. Estarà organitzat en terrasses de conreu de vinya endreçades i amb els seus elements característics. La barraca de vinya 2 estarà reparada i oferirà una millor comprensió del moment agrari de l'explotació de la vinya al Bages. La circulació al recinte inferior es realitzarà mitjançant les diferents escales existents actualment, i es facilitarà una sortida entre les bestorres 1 i 2 per accedir a l'escala 7 que dóna directament a la carretera sense asfaltar que baixa fins al riu Llobregat.

Recinte superior o sobirà:

- Àrea de visita, explanada superior del recinte sobirà
- Estructures del castell
- Mas Castell
- Explanada entre el mas Castell i l'església
- Entorn de l'església
- Església de Sant Esteve i Sant Sebastià

Recinte inferior o jussà:

- Àrees polivalents
- Barraca de vinya
- Estructures muraries de les feixes de vinya
- Bestorres de defensa del castell
- Altres explanades i zones sense un ús concret

RELACIÓ DE SUPERFÍCIES		
ESPAI EXTERIOR ADJACENT AL CASTELL		
Camí-rampa d'accés	194,00	m2
Zona d'aparcament	1.515,00	m2
Àrea de lleure	1.995,00	m2
TOTAL espai exterior adjacent al castell	**3.704,00**	**m2**
ESPAI INTERIOR DEL RECINTE DEL CASTELL		
RECINTE SUPERIOR O SOBIRÀ		
Àrea de visita, explanada superior	673,00	m2
Estructures del castell	68,00	m2
Mas Castell	344,00	m2
Explanada entre mas Castell i Església	267,00	m2
Entorn de l'església	268,00	m2
Església de Sant Esteve i Sant Sebastià	150,00	m2
TOTAL recinte superior o sobirà	1.770,00	m2
RECINTE INFERIOR O JUSSÀ		
Àrea polivalent 1	635,00	m2
Àrea polivalent 2	692,00	m2
Barraca de Vinya	13,00	m2
Feixes de Vinya	989,00	m2
Bestorres de defensa del castell	76,00	m2
Altres explanades i zones sense ús concret	5.072,00	m2
TOTAL recinte inferior o jussà	7.477,00	m2
TOTAL espai interior del recinte del castell	**9.247,00**	**m2**

3.4.- Fases de treball

Totes les actuacions recollides a l'apartat anterior 3.3 i que conformen el conjunt de tasques i feines a realitzar per la restauració del conjunt del castell de Sallent, es poden agrupar segons el tipus d'actuació en quatre grups: actuacions d'urgència o de caràcter preventiu, actuacions de consolidació i restauració d'estructures, actuacions per a l'estudi i el coneixement del monument, i actuacions per la seva adequació a la visita.

NOTA: Totes les valoracions econòmiques que es presenten estan comptabilitzades inclòs l'IVA actual que és d'un 21%.

- **Treballs d'urgència o de caràcter preventiu.**

En aquest primer grup, es recullen totes aquelles actuacions, descrites a l'apartat 3.3. del present document, que cal dur a terme el més aviat possible per garantir la integritat de les zones o elements del monument que es troben en una situació de degradació important. També, són les actuacions necessàries per posar en seguretat aquests elements tant per les persones que hi puguin accedir al recinte del castell, com per a la conservació dels propis elements.

En aquest sentit, a continuació es presenta una relació valorada econòmicament de les actuacions esmentades.

Tala de pins blancs ubicats a les zones indicades a la planimetria del conjunt del castell i retirada de les restes.	1.090,00 €
Inspecció, estudi estàtic, càlculs i elaboració d'un informe estructural exhaustiu del l**lenç oriental de la muralla meridional**, per poder determinar la seva estabilitat i quina és l'actuació més correcta a realitzar. Aquest estudi haurà de determinar les mesures exactes a prendre. Aquest estudi serà realitzat per un tècnic especialitzat en estructures antigues. La realització d'aquesta actuació inclou la utilització dels mitjans auxiliars necessaris per treballar en seguretat en alçada.	4.235,00 €
Scanner-laser del llenç oriental de la muralla.	2.665,00 €
Realització de anàlisi, assaig i caracterització dels diferents materials que composen el llenç oriental de la muralla realitzat per un laboratori competent en estudis geològics.	3.025,00 €
Assaig sònic - auscultació del llenç oriental de la muralla per poder determinar l'estat del nucli. S'estudiarà la secció de la muralla a diferents alçades.	3.025,00 €
Eliminació de la vegetació que està arrelada a la part superior del **llenç oriental de la muralla** i als seus paraments verticals. Es retiraran les plantes i s'eliminarà les seves arrels mirant de no malmetre el mur i tapant els forats i fixant els carreus afectats pels arrels amb morter de calç hidràulica.	2.485,00 €

Consolidació i segellat del coronament del **llenç oriental de la muralla meridional** mitjançant l'aplicació de morter de calç hidràulica per fixar tots els elements del coronament i per formar una superfície segellada que tregui l'aigua de pluja.	2.265,00 €
Aplicació de totes les injeccions de morter de calç hidràulica, reparació de les esquerdes del **llenç oriental de la muralla**, amb les característiques definides segons la inspecció i l'estudi previ realitzats. El preu és una previsió que caldrà ajustar en funció de les actuacions que determini l'estudi.	12.100,00 €
Eliminació de la vegetació que està arrelada a la part superior del **llenç central de la muralla** i als seus paraments verticals. Es retiraran les plantes i s'eliminarà les seves arrels mirant de no malmetre el mur i tapant els forats i fixant els carreus afectats pels arrels amb morter de calç hidràulica.	1.425,00 €
Consolidació i segellat del coronament del **llenç central de la muralla meridional** mitjançant l'aplicació de morter de calç hidràulica per fixar tots els elements del coronament i per formar una superfície segellada que tregui l'aigua de pluja.	1.535,00 €
Eliminació de la vegetació que està arrelada a la part superior dels **murs del mas Castell** i als seus paraments verticals. Es retiraran les plantes i s'eliminarà les seves arrels mirant de no malmetre el mur i tapant els forats i fixant els carreus afectats pels arrels amb morter de calç hidràulica.	3.000,00 €
Consolidació i segellat del coronament dels **murs del mas Castell** mitjançant l'aplicació de morter de calç hidràulica per fixar tots els elements del coronament i per formar una superfície segellada que tregui l'aigua de pluja.	1.915,00 €
Eliminació de la vegetació que està arrelada a la part superior i als paraments dels murs de la **bestorre 1**. Es retiraran les plantes i s'eliminarà les seves arrels mirant de no malmetre el mur i tapant els forats i fixant els carreus afectats pels arrels amb morter de calç hidràulica.	790,00 €
Consolidació i segellat del coronament dels **murs de la bestorre 1** mitjançant l'aplicació de morter de calç hidràulica per fixar tots els elements del coronament i per formar una superfície segellada que tregui l'aigua de pluja.	1.025,00 €
Muntatge d'un separador de seguretat a 2 metres dels elements en perill per generar un cinturó de seguretat entorn dels elements amb perill de caiguda de materials, segons les indicacions de la planimetria. - Llenç oriental de la muralla meridional. - Murs del mas Castell.	1.380,00 €
TOTAL ACTUACIONS D'URGÈNCIA O DE CARÀCTER PREVENTIU	**41.960,00 €**

- **Actuacions de consolidació i restauració d'estructures**.

  Un cop realitzades les actuacions d'urgència, proposem una etapa on les actuacions a realitzar van enfocades a la consolidació i la restauració de les estructures més representatives del monument. Aquesta actuació pretén adequar els elements del castell que estan a la vista a l'actualitat, i preparar la zona per les actuacions de coneixement i estudi del conjunt monumental.

  Així doncs, a continuació es presenta una relació descrita i valorada econòmicament de les actuacions esmentades.

Neteja total de plantes i arbustos les zones indicades a la planimetria del castell i retirada de les restes. Es realitzarà amb mitjans manuals.	1.815,00 €
Excavació de l'estrat arqueològic de destrucció del castell i del mas Castell, mitjançant la combinació de mitjans manuals i mitjans mecànics amb direcció arqueològica presencial i separació dels materials extrets. Es separarà i acopiarà la pedra que pugui ser reaprofitada en les restauracions i consolidacions posteriors. - Exterior del recinte del castell a torcar de la muralla meridional. - Interior del recinte a tocar del llenç oriental de la muralla meridional. - Interior del mas Castell. - Exterior al voltant del mas Castell.	40.175,00 €
Delimitació de les estructures arqueològiques amb la utilització de mitjans mecànics. En tot moment es realitzarà sota seguiment arqueològic presencial. Es seleccionarà la terra o runa retirada de tal forma que es mirarà de separar les restes arqueològiques que puguin sortir, ceràmica, metalls, material constructiu de petites dimensions, etc. Es procedirà a la documentació planimètrica i topogràfica de l'àrea intervinguda. - Delimitació del llenç oriental de la muralla meridional. - Delimitació del llenç central de la muralla meridional. - Delimitació del àmbit del mas Castell a tocar del llenç central de la muralla. - Delimitació del llenç occidental de la muralla meridional.	4.655,00 €
Excavació arqueològica mitjançant mètode manual amb sistema de registre estratigràfic Harris-Carandini. Es procedirà a la documentació planimètrica i topogràfica de l'àrea intervinguda. Es preveu una potència estratigràfica de 1 a 2 m. Intervindran arqueòleg, auxiliars d'arqueologia, dibuixant i topògraf. - Delimitació del llenç oriental de la muralla meridional. - Delimitació del llenç central de la muralla meridional. - Delimitació del àmbit del mas Castell a tocar del llenç central de la muralla. - Delimitació del llenç occidental de la muralla meridional.	44.650,00 €

Construcció de filades de sacrifici amb pedres recuperades dels estrats de destrucció de l'edifici i lligades amb morter de calç hidràulica. La seva esquadria i disposició serà similar a les del mur original que cobreixen. Per separar la nova obra i els murs originals es col·locarà una malla moderna embeguda al morter de la primera filada que cobrirà tot el mur antic. L'acabat superior tant dels murs que es recreixin es realitzarà amb un petit cavalló de morter de calç, que cobreixi el nucli del mur però deixant a la vista com a mínim un terç de la cara dels carreus de pedra. Aquest cavalló tindrà un acabat remolinat, i amb un lleuger pendent per evitar l'acumulació d'aigua. - Coronament llenç oriental de la muralla. - Coronament llenç central de la muralla. - Coronament llenç occidental de la muralla. - Coronament dels murs del Mas castell.	13.805,00 €
Reparació dels murs que tenen pèrdua de secció, amb pedres recuperades dels estrats de destrucció de l'edifici i lligades amb morter de calç hidràulica. La seva esquadria i disposició serà similar a les del mur original que cobreixen. Per separar la nova obra i els murs originals es col·locarà una malla moderna embeguda al morter de la primera filada que cobrirà tot el mur antic. L'acabat superficial serà rejuntat amb morter de calç. - Llenç oriental de la muralla. - Previsió d'altres murs.	25.715,00 €
Recuperació del nivell del terreny, a l'estructura muraria EM7, per protegir l'estrat del terreny natural on es fonamenta el mur, i els seus fonaments. Aquesta protecció es realitzarà mitjançant l'aportació de terres recuperades del propi castell fins que quedi tot el fonament cobert. Un cop això es compactaran les terres donant un pendent per treure les aigües de pluja.	3.270,00 €
Reparació i restauració de la barraca de vinya 2. Reparació de l'esvoranc d'un dels murs de pedra seca mitjançant la recol·locació de les pedres caigudes. També es repararà la falsa volta de pedra seca i la seva coberta de terra. Per finalitzar, es plantaran lliris sobre la coberta. En la restauració de la barraca de vinya, es farà servir la mateixa tècnica constructiva original de l'edifici.	6.050,00 €
Protecció de paviments i nivells de circulació col·locant per sobre una tela anti-arrels i sobre d'aquesta una capa de graves de pedra local, per així assegurar un color similar al dels murs del conjunt del castell de Sallent.	6.690,00 €
Neteja de les juntes dels paraments verticals dels murs, traient la terra vegetal, arrels, plantes i morter disgregat, i rejuntat mitjançant l'aplicació de morters de calç i/o calç hidràulica. L'acabat d'aquestes juntes serà sempre sense arribar al parament exterior, és a dir es deixaran amb la junta sangrada, o refosa. La realització d'aquesta actuació inclou la utilització dels mitjans auxiliars necessaris per treballar en seguretat en alçada. - Llenç oriental de la muralla. - Llenç central de la muralla. - Llenç oriental de la muralla. - Murs del mas castell.	32.260,00 €
TOTAL ETAPA 2	179.085,00 €

- **Actuacions per al coneixement del monument**.

  Per poder completar el coneixement del conjunt del castell de Sallent creiem necessari la realització dels següents estudis:

  Anàlisi de paral·lels.

  El fet que el castell de Sallent perdés la seva funció defensiva i militar des del segle XIII, ha fet que les seves estructures ens hagin arribat molt alterades en forma i funció. Això ha fet, que fins ara no s'hagi contextualitzat cap dels seus elements característics. Per tant fóra interessant que es pogués arribar a realitzar un estudi o anàlisi de paral·lels per ubicar el castell dins del context històric i constructiu d'edificis similars existents.

  Aquestes tasques han estat valorades en un total de **1.815,00€**.

  Intervencions arqueològiques.

  Com ja es recull al present document, és necessari realitzar intervencions arqueològiques al conjunt del castell de Sallent per poder estudiar-lo de forma correcta. En aquest Pla Director es preveuen les intervencions necessàries, per poder aprofundir en el coneixement del conjunt del castell.

  La direcció de les intervencions arqueològiques tindrà un cost aproximat inclòs l'IVA, de **55.660,00 €** totals inclosa la redacció de la memòria arqueològica.

  En tot moment, quan es realitzin noves campanyes d'excavacions arqueològiques, caldrà dur a terme les actuacions posteriors de consolidació i protecció de les restes que s'hagin descobert, per evitar la seva degradació.

  Completar l'aixecament planimètric, fotogramètric i topogràfic.

  Tot i que ja s'ha realitzat un aixecament planimètric, fotogramètric i topogràfic del conjunt del castell de Sallent, cada vegada que es finalitzi una intervenció arqueològica o es realitzi qualsevol obra al monument, caldrà actualitzar la documentació gràfica existent. Per això és important tenir present la necessitat d'aquesta actualització constant.

  S'entén que el cost d'aquestes feines gràfiques està inclòs en les diferents feines de documentació i a les intervencions arqueològiques.

  Caracterització dels materials constructius del monument a nivell geològic.

  Fonamentalment seria interessant centrar els estudis en els tipus de pedres i en els morters utilitzats en l'edificació del castell.

  Caldria poder determinar amb exactitud les característiques mineralògiques i petrogràfiques dels diferents tipus de pedres utilitzades en murs, voltes, envans, motllures, canals, finestres, i altres elements ornamentals.

  L'anàlisi geològic dels diferents tipus de morters, caracteritzant la seva composició, ens donaria dades de les diferents cronologies de cada un dels diferents elements constructius, i la seva relació temporal entre ells.

  Aquestes tasques han estat valorades en un total de **5.500,00€**.

A continuació es relaciona les actuacions estimades per al coneixement del monument que recull aquest Pla Director.

Neteja total de plantes i arbustos les zones indicades a la planimetria del castell i retirada de les restes. Es realitzarà amb mitjans manuals.	1.620,00 €
Delimitació de les estructures arqueològiques amb la utilització de mitjans mecànics. En tot moment es realitzarà sota seguiment arqueològic presencial. Es seleccionarà la terra o runa retirada de tal forma que es mirarà de separar les restes arqueològiques que puguin sortir, ceràmica, metalls, material constructiu de petites dimensions, etc. Es procedirà a la documentació planimètrica i topogràfica de l'àrea intervinguda. - Delimitació de l'extrem del llenç occidental de la muralla meridional.	605,00 €
Excavació arqueològica per **delimitar els murs a consolidar**, mitjançant mètode manual amb sistema de registre estratigràfic Harris-Carandini. Es procedirà a la documentació planimètrica i topogràfica de l'àrea intervinguda. Es preveu una potència estratigràfica de 1 a 2 m. Intervindran arqueòleg, auxiliars d'arqueologia, dibuixant i topògraf. - Delimitació dels extrems del llenç central de la muralla meridional. - Delimitació l'extrem del llenç occidental de la muralla meridional. - Delimitació de les bestorres 1, 2, 3 i 4.	30.200,00 €
Protecció i consolidació dels coronaments dels murs mitjançant la construcció de filades de sacrifici amb pedres recuperades dels estrats de destrucció de l'edifici i lligades amb morter de calç hidràulica. La seva esquadria i disposició serà similar a les del mur original que cobreixen. Per separar la nova obra i els murs originals es col·locarà una malla moderna embeguda al morter de la primera filada que cobrirà tot el mur antic. L'acabat superior tant dels murs que es recreixin es realitzarà amb un petit cavalló de morter de calç, que cobreixi el nucli del mur però deixant a la vista com a mínim un terç de la cara dels carreus de pedra. Aquest cavalló tindrà un acabat remolinat, i amb un lleuger pendent per evitar l'acumulació d'aigua. - Coronament extrems llenç central muralla meridional. - Coronament extrem llenç occidental muralla meridional. - Coronament bestorres 1, 2, 3 i 4.	20.000,00 €
Reparació, reconstrucció i consolidació de les diferents **estructures muraries** que conformen els límits del recinte sobirà. Actuació amb la utilització de pedres recuperades dels estrats de destrucció de l'edifici i lligades amb morter de calç hidràulica o en sec, segons el tipus de mur. La seva esquadria i disposició serà similar a les del mur original que reparen. Es comptabilitzarà el 50% de la longitud dels murs en previsió que no caldrà reparar tots els trams de murs.	14.300,00 €
Protecció i consolidació dels coronaments d'**estructures muraries** mitjançant la construcció de filades de sacrifici amb pedres escollides dels estrats de destrucció de l'edifici i lligades amb morter de calç hidràulica o en sec, en funció de les estructures muraries que es reparen. La seva esquadria i disposició serà similar a les del mur original que cobreixen. L'acabat superior tant dels murs que es recreixin es realitzarà amb un petit cavalló de morter de calç, que cobreixi el nucli del mur però deixant a la vista com a mínim un terç de la cara dels carreus de pedra. Aquest cavalló tindrà un acabat remolinat, i amb un lleuger pendent per evitar l'acumulació d'aigua. - Estructures muraries EM1, EM2, EM3, EM4 i EM5.	12.255,00 €
Excavació arqueològica mitjançant mètode manual amb sistema de registre estratigràfic Harris-Carandini. Es procedirà a la documentació planimètrica i topogràfica de l'àrea intervinguda. Es preveu una potència estratigràfica de 2 m. per sobre del nivell actual de circulació a l'àmbit D, i 1 m. per sota. Intervindran arqueòleg, auxiliars d'arqueologia, dibuixant i topògraf. - Recinte sobirà del castell. - Entorn església. - Interior mas Castell. - Explanada entre església i mas Castell.	184.500,00 €
Neteja de les juntes dels paraments verticals dels murs, traient la terra vegetal, arrels, plantes i morter disgregat, i rejuntat mitjançant l'aplicació de morters de calç i/o calç hidràulica. L'acabat d'aquestes juntes serà sempre sense arribar al parament exterior, és a dir es deixaran amb la junta sangrada, o refosa. La realització d'aquesta actuació inclou la utilització dels mitjans auxiliars necessaris per treballar en seguretat en alçada. - Bestorres.	7.955,00 €
TOTAL ETAPA 3	271.435,00 €

- **Intervenció, per l'adequació del monument a la visita.**

  Per poder assolir tots els objectius plantejats al present Pla Director, és recull a continuació totes les tasques i treballs a realitzar al monument per adequar-lo a la visita. A continuació, es dóna una descripció de cada actuació i la seva valoració econòmica.

Tala de pins blancs ubicats a les zones indicades a la planimetria del conjunt del castell i retirada de les restes.	1.090,00 €
Delimitació manual de les **estructures muraries** que estan definint feixes de conreu. En tot moment es realitzarà sota seguiment arqueològic presencial.	9.115,00 €
Reparació, reconstrucció i consolidació de les diferents **estructures muraries** que conformen les terrasses de conreu del recinte inferior. Actuació amb la utilització de pedres recuperades dels estrats de destrucció de l'edifici i lligades amb morter de calç hidràulica o en sec, segons el tipus de mur. La seva esquadria i disposició serà similar a les del mur original que reparen. En aquesta actuació estan recollides també les reparacions necessàries per les escales-saltadors dels murs de feixa. Es comptabilitzarà el 50% de la longitud dels murs en previsió que no caldrà reparar tots els trams de murs.	56.965,00 €
Protecció i consolidació dels coronaments de les **estructures muraries** mitjançant la construcció de filades de sacrifici amb pedres recuperades dels estrats de destrucció de l'edifici i lligades amb morter de calç hidràulica o en sec, en funció de les estructures muraries que es reparen. La seva esquadria i disposició serà similar a les del mur original que cobreixen. L'acabat superior tant dels murs que es recreixin es realitzarà amb un petit cavalló de morter de calç, que cobreixi el nucli del mur però deixant a la vista com a mínim un terç de la cara dels carreus de pedra. Aquest cavalló tindrà un acabat remolinat, i amb un lleuger pendent per evitar l'acumulació d'aigua. - Estructures muraries EM6, EM7 i altres.	39.060,00 €
Reparació, reconstrucció i consolidació dels **murs de pedra que conformen el camí-rampa** d'accés al castell. Actuació amb la utilització de pedres escollides dels estrats de destrucció de l'edifici i lligades amb morter de calç hidràulica o en sec, segons el tipus de mur. La seva esquadria i disposició serà similar a les del mur original que reparen. Es comptabilitzarà el 25% de la longitud dels murs en previsió que no caldrà reparar tots els trams de murs.	7.200,00 €
Protecció i consolidació dels coronaments dels murs del camí-rampa mitjançant la construcció de filades de sacrifici amb pedres recuperades dels estrats de destrucció de l'edifici i lligades amb morter de calç hidràulica o en sec, en funció de les estructures muraries que es reparen. La seva esquadria i disposició serà similar a les del mur original que cobreixen. L'acabat superior tant dels murs que es recreixin es realitzarà amb un petit cavalló de morter de calç, que cobreixi el nucli del mur però deixant a la vista com a mínim un terç de la cara dels carreus de pedra. Aquest cavalló tindrà un acabat remolinat, i amb un lleuger pendent per evitar l'acumulació d'aigua. - Murs del camí-rampa.	6.585,00 €
Reparació de les **escales existents** al conjunt monumental del castell de Sallent mitjançant la neteja i eliminació de plantes, recol·locació i fixació amb morter de calç hidràulica de les peces de pedra que composen els graons, i refacció de les parts amb pèrdues de material mitjançant la utilització de pedres recuperades dels estrats de destrucció de l'edifici i lligades amb morter de calç hidràulica. - Escales de l'E1 a l'E10.	4.160,00 €
Formació d'un **paviment** granular per al **camí-rampa** que permeti l'accés per vehicles però que sigui còmode per caminar les persones. També ha de facilitar l'evacuació o el drenatge de l'aigua de pluja.	4.430,00 €
Formació d'un **paviment pel recinte sobirà del castell**, on es troben els elements més significatius del conjunt, l'església de Sant Esteve i Sant Sebastià i les restes del castell i del mas Castell. El paviment serà granulat que permeti l'evacuació o el drenatge de l'aigua de pluja, i que sigui còmode per transitar a peu.	5.560,00 €
Formació de tots els elements de **museografia i senyalètica** per l'explicació del castell i del seu entorn històric i geogràfic. Inclou: el disseny de panells explicatius i senyals direccionals, el tractament dels textos i les imatges necessaris per aconseguir una explicació didàctica del castell i de la seva història, muntatge dels diferents elements al castell i al seu entorn en funció de les necessitats reals del circuit programat de la visita.	6.050,00 €
Formació de **barana metàl·lica de protecció** seguint la normativa vigent. Els muntants estaran fixats lateralment a la cara interior dels murs de pedra recrescuts mitjançant ancoratges químics i barres d'acer inoxidables corrugades. L'alçada de la barana metàl·lica serà de 1,10 m. aproximadament. Està inclòs el disseny que seguirà la normativa i els condicionants de la comissió de patrimoni. Es substituirà la barana metàl·lica existent en el cas que es consideri necessari per la unificació d'elements de protecció.	11.800,00 €
Formació de **delimitador de protecció** per senyalitzar les zones on el perill de caiguda recomana no apropar-se. L'actuació inclou els elements horitzontals, els elements verticals i el seu ancoratge al terreny mitjançant la formació de daus de formigó. La ubicació i la col·locació es realitzarà amb seguiment arqueològic.	18.380,00 €
TOTAL ETAPA 4	170.395,00 €

Totes les actuacions recollides estan separades en quatre etapes d'execució.

Per assolir l'execució d'aquestes quatre etapes, es planteja la realització de quatre projectes d'obra:

1r- Un projecte que reculli les actuacions d'urgència o de caràcter preventiu i una primera part d'estudis i el seguiment arqueològic de les actuacions necessàries.

2n- Un projecte que plantegi de forma coherent amb els resultats dels primers estudis i les primeres actuacions, la protecció, restauració i consolidació de les estructures més del conjunt, al mateix temps que es recupera pedra per utilitzar-la en les properes intervencions. També recollirà noves actuacions arqueològiques i nous estudis del castell.

3r- Un projecte tingui per objectiu realitzar un estudi més en profunditat del conjunt monumental, on mitjançant les delimitacions d'estructures, i les intervencions arqueològiques es pugui facilitar el màxim d'informació possible. Al mateix temps ha de preveure la protecció i consolidació de les estructures del castell i del recinte sobirà.

4r- Un últim projecte que finalitzi les propostes iniciades i que doni un estat final completament consolidat, segur i visitable, al mateix temps que preservi, sense alteracions, les zones no estudiades del castell per al futur. I sobre tot que generi un circuit de visita amb museografia explicativa del monument i de la seva significació.

En funció de la disponibilitat econòmica, aquests quatre projectes es podrien subdividir en altres projectes més petits. Aquests projectes més petits hauran de complir amb tots els objectius i criteris d'intervenció plantejats al present Pla Director.

En tot moment l'agrupació en quatre etapes de les intervencions, està plantejada de forma que garanteixi la simultaneïtat entre les previsibles obres i les possibles visites que aculli el monument.

Un altre cost associat al desenvolupament dels diferents projectes serà la seva redacció. Aquest cost segons els barems habituals d'honoraris ve marcat pel preu de cada una de les obres a realitzar.

En aquest sentit i seguint els agrupaments abans realitzats podem parlar dels següents costos de redacció de projectes:

Projecte 1: **Actuacions d'urgència o de caràcter preventiu.**
Sobre un pressupost d'obra valorat en **41.960,00 €** IVA inclòs,
honoraris de projecte **3.150 €** IVA inclòs**.**

Projecte 2: **Consolidació d'estructures.**
Sobre un pressupost d'obra valorat en **179.085,00 €** IVA inclòs,
honoraris de projecte **17.700 €** IVA inclòs**.**

Projecte3: **Estudi del monument.**
Sobre un pressupost d'obra valorat en **271.435,00 €** IVA inclòs,
honoraris de projecte **21.700 €** IVA inclòs**.**

Projecte4: **Adequació a la visita.**
Sobre un pressupost d'obra valorat en **170.395,00 €** IVA inclòs,
honoraris de projecte **16.950 €** IVA inclòs**.**

Al mateix temps, valorem el cost a nivell dels tècnics que dirigiran les obres. Les actuacions a realitzar al castell segons el que marca la legislació vigent, hauran de disposar d'una direcció d'obra portada per un arquitecte, una direcció d'execució d'obra (amb el pertinent control de qualitat) duta a terme per un arquitecte tècnic, i per últim haurà d'haver la figura del coordinador de seguretat i salut que formarà part integrada de la Direcció Facultativa de les obres de restauració de patrimoni.

Així doncs, continuant amb els agrupaments abans realitzats podem parlar dels següents costos de direcció i coordinació de les obres:

Obres del Projecte1: **Actuacions d'urgència o de caràcter preventiu.** Sobre un pressupost d'obra valorat per la 1a etapa en **41.960,00 €** IVA inclòs, pujarà uns honoraris de:

- Direcció d'Obra.....1.460,00€ IVA inclòs.
- Direcció d'Execució d'Obra.....1.460,00€ IVA inclòs.
- Control de qualitat de l'obra.....245,00€ IVA inclòs.
- Coordinació de seguretat i salut de l'obra.....730,00€ IVA inclòs.

Obres del Projecte2: **Consolidació d'estructures**. Sobre un pressupost d'obra valorat en **179.085,00 €** IVA inclòs, pujarà uns honoraris de:

- Direcció d'Obra.....5.300,00€ IVA inclòs.
- Direcció d'Execució d'Obra.....5.300,00€ IVA inclòs.
- Control de qualitat de l'obra.....970,00€ IVA inclòs.
- Coordinació de seguretat i salut de l'obra.....1.460,00€ IVA inclòs.

Obres del Projecte3: **Estudi del monument**. Sobre un pressupost d'obra valorat en **271.435,00 €** IVA inclòs, pujarà uns honoraris de:

- Direcció d'Obra.....6.420,00€ IVA inclòs.
- Direcció d'Execució d'Obra.....6.420,00€ IVA inclòs.
- Control de qualitat de l'obra.....1.090,00€ IVA inclòs.
- Coordinació de seguretat i salut de l'obra.....2.180,00€ IVA inclòs.

Obres del Projecte4: **Adequació a la visita**. Sobre un pressupost d'obra valorat en **170.395,00 €** IVA inclòs, pujarà uns honoraris de:

- Direcció d'Obra.....4.850,00€ IVA inclòs.
- Direcció d'Execució d'Obra.....4.850,00€ IVA inclòs.
- Control de qualitat de l'obra.....970,00€ IVA inclòs.
- Coordinació de seguretat i salut de l'obra.....1.340,00€ IVA inclòs.

Totes aquestes valoracions poden variar en funció de la subdivisió dels projectes que es realitzi per l'execució de totes les tasques recollides al present document. També poden variar en funció del temps que passi des de la data d'aquest Pla Director fins a la data de la seva contractació.

RESUM DE LA VALORACIÓ ECONÒMICA DE LES FASES DE TREBALL

Etapa 1: Treballs d'urgència o de caràcter preventiu: 41.960,00 €

Actuacions per al coneixement del monument: 62.975,00€
Anàlisi de paral·lels.....1.815,00€
Direcció de totes les intervencions arqueològiques..55.660,00€
Caracterització de materials constructius.....5.500,00€

Etapa 2: Consolidació d'estructures: 179.085,00 €

Etapa 3: Estudi del monument: 271.435,00 €

Etapa 4: Adequació a la visita: 170.395,00 €

Total honoraris de projecte 59.500,00€
Projecte1: Actuacions d'urgència. 3.150 €
Projecte2: 1a etapa... 17.700 €
Projecte3: 2a etapa... 21.700 €
Projecte4: 3a etapa... 16.950 €

Total honoraris de direcció i coord. de les obres 45.045,00€
Obres del P1: 1a etapa:Actuacions d'ugència....3.895,00 €
Obres del Projecte2: 2a etapa.....13.030,00 €
Obres del Projecte3: 3a etapa.....16.110,00 €
Obres del Projecte4: 4a etapa.....12.010,00 €

TOTAL PRESSUPOST: 830.395,00€ IVA inclòs.

- **Gestió i custòdia**.

  La gestió i la custòdia del monument dependrà en tot moment de l'acord de cessió que l'ajuntament de Sallent pugui fer amb els propietaris tant de la finca on es troba el castell com de l'església de Sant Esteve i Sant Sebastià.

  Un cop aconseguida aquesta cessió de l'ús, l'ajuntament de Sallent com usufructuari i gestor del castell, serà qui tindrà l'obligació de vetllar per la gestió que es realitzi de les restes del conjunt monumental del castell de Sallent.

  L'ajuntament de Sallent haurà de posar en valor el conjunt monumental del castell de Sallent i de l'església de Sant Esteve i Sant Sebastià i també haurà de potenciar la seva visita i la realització d'actes lúdics a l'aire lliure dins el recinte o als espais adjacents al monument.

  Per aconseguir-ho primer de tot haurà d'aconseguir, com a mínim, la cessió de l'ús dels seus propietaris. Un cop això i després d'executar les actuacions recollides en aquest document, haurà de generar unes visites guiades públiques i també haurà d'organitzar o facilitar l'organització d'esdeveniments que puguin adaptar-se en tot moment a les característiques del monument, sense malmetre cap element constitutiu.

- **Divulgació i difusió**.

  Es proposa fer la divulgació i difusió dels treballs que es vagin fent al conjunt monumental del castell de Sallent de la següent manera:

  - Mitjançant la inclusió a rutes turístiques locals i comarcals amb temàtica adient a les característiques del monument.
  - Amb tota la premsa que pugui generar la pertinença a rutes turístiques relacionades amb els castells i amb les esglésies romàniques.
  - Mitjançant notes oficials a la pàgina web de l'ajuntament de Sallent.
  - Per mitjà de la publicació d'escrits i fotografies a la premsa escrita i digital de la comarca del Bages.
  - Amb la publicació de fotografies i notes a FaceBook.
  - La confecció de fulletons i tríptics turístics que estaran a l'oficina d'informació i turisme de la vila de Sallent, a les dependències de l'ajuntament de Sallent, i a l'interior de l'església del castell quan estigui oberta per la visita pública.
  - Mitjançant la utilització dels espais per les diferents entitats de la població.

- **Verificació i prevenció**.

Per prevenir possibles problemes en un futur, s'ha de tenir present un pla de verificació de l'estat de conservació del monument que es pot realitzar de forma periòdica. En base a aquest pla, seria convenient **anualment** revisar tots els punts que s'especifiquen i especialment els que afecten de forma directa a la seguretat del monument i a la visita pública del castell.

PLA DE VERIFICACIÓ I PREVENCIÓ

En aquest sentit és necessari verificar dos tipus d'elements. Per una banda, cal comprovar periòdicament l'estat de conservació de tots els elements originals del conjunt del castell de Sallent. I per una altra banda, cal revisar els elements de protecció i les actuacions dutes a terme i previstes en aquest Pla Director.

La verificació dels elements originals del castell ens facilitarà una informació molt necessària per poder valorar quins són els punts més afectats i com s'haurà d'actuar en un futur per evitar o disminuir la influència dels diferents agents que deteriorin el castell.

La verificació dels elements de protecció i de les actuacions realitzades serà molt interessant per així poder mantenir, d'una forma fàcil i econòmica, el bon estat de conservació de les restes monumentals i els diferents elements que les protegeixen. També facilitarà la conservació en un estat òptim de tots aquells elements que faciliten i guien la visita al castell.

Verificació de l'estat de conservació dels elements originals del conjunt monumental del castell de Sallent.

1. Verificació de l'estat de la muralla meridional.

- Verificació de l'estat de degradació dels carreus de pedra de la muralla.
- Verificació de l'estat de les juntes de morter dels paraments de la muralla.
- Verificació de l'estat de conservació de les parts originals més altes de la muralla. Just sota de les filades de sacrifici construïdes per protegir els murs, i a la zona on hi ha el parapet.
- Comprovar si s'ha produït la caiguda d'alguna pedra o de material constructiu.

2. Verificació de l'estat dels murs.

- Verificació de l'estat de degradació dels carreus de pedra dels murs.
- Verificació de l'estat de les juntes de morter dels paraments dels murs.
- Verificació de l'estat de conservació de les parts originals més altes dels murs. Just sota de les filades de sacrifici construïdes per protegir els murs.
- Comprovar si s'ha produït la caiguda d'alguna pedra o de material constructiu.

3. Verificació de l'estat de la coberta de l'església.

- Verificació de la impermeabilització de la coberta.
- Verificació de l'estat de conservació dels murs.
- Comprovar si s'ha produït la caiguda d'alguna pedra o de material constructiu.

4. Verificació de l'estat de la barraca de vinya.

- Verificació de l'estat de la volta.
- Verificació de l'estat de la coberta vegetal i de terra.
- Verificació de l'estat dels murs i el ràfec.
- Comprovar si s'ha produït la caiguda d'alguna pedra o de material constructiu.

5. Verificació de l'estat de les quatre bestorres.

- Verificació de l'estat de degradació de les pedres dels paraments de les bestorres.
- Verificació de l'estat de les juntes de morter de les bestorres.
- Comprovació de l'existència de fissures i/o esquerdes als murs de les bestorres.
- Comprovar si s'ha produït la caiguda d'alguna pedra o de material constructiu.

6. Verificació de l'estat de les estructures muraries.

- Verificació de l'estat de degradació dels carreus de pedra de les estructures muraries.
- Verificació de l'estat de les juntes de morter dels paraments de les estructures muraries.
- Verificació de l'estat de conservació de les parts originals més altes de les estructures muraries. Just sota de les filades de sacrifici construïdes per protegir-les.
- Comprovar si s'ha produït la caiguda d'alguna pedra o de material constructiu.

7. Verificació de l'estat de conservació de les escales.

- Verificació de l'estat de degradació dels carreus de pedra de les escales.
- Verificació de l'estat de les juntes de morter de les escales.
- Comprovar si s'ha produït la caiguda d'alguna pedra o de material constructiu.
- Verificar l'estat de degradació dels graons de les escales.

8. Verificació de l'estat de conservació del camí-rampa d'accés.

- Verificació de l'estat de conservació dels paviments.
- Verificació de la possible pèrdua de material als paviments.
- Verificació de la correcta evacuació o drenatge de l'aigua.
- Verificació de l'estat de degradació dels carreus de pedra dels murs que formen el camí-rampa.
- Verificació de l'estat de les juntes de morter dels paraments dels murs que formen el camí-rampa.
- Verificació de l'estat de conservació de les parts originals més altes dels murs. Just sota de les filades de sacrifici construïdes per protegir els murs.
- Comprovar si s'ha produït la caiguda d'alguna pedra o de material constructiu.

Verificació de l'estat de conservació dels elements de protecció i de les actuacions realitzades al castell de Segur.

Aquestes verificacions es dividiran en dos grups: les que verifiquen actuacions que protegeixen elements originals del castell, i les que verifiquen elements vinculats a la visita del monument.

a. VERIFICACIÓ DE LES ACTUACIONS DE PROTECCIÓ.

a.1. Verificació de la protecció dels murs de pedra del castell.

- Comprovació de l'estat dels cavallons de morter de calç que protegeixen els coronaments dels murs de pedra.
- Comprovació de l'estat dels carreus de pedra que formen les filades de sacrifici per sobre dels murs de pedra.
- Verificació de l'estat de l'actuació de rejuntat amb morter de calç dels paraments dels murs originals.

a.2. Verificació de l'estat de conservació dels paviments.

- Verificació de l'estat de conservació dels paviments.
- Verificació de la possible pèrdua de material als paviments.
- Verificació de la correcta evacuació o drenatge de l'aigua.

a.3. Verificació de la protecció dels paviments i de les superfícies amb potència arqueològica del castell.

- Verificació de l'estat de la grava que conforma el paviment.
- Comprovació de l'estat de la tela anti-arrels, i de que no creixen plantes sobre els estrats arqueològics.

b. VERIFICACIÓ DELS ELEMENTS PER LA VISITA DEL CASTELL.

b.1. Verificació de l'estat de conservació de les baranes de tot el recinte del castell.

- Comprovació dels murets perimetrals formats per les filades de sacrifici i pels cavallons de morter de calç.
- Verificació de l'estat de conservació de les baranes metàl·liques i del seu ancoratge i/o fixació.

b.2. Verificació de l'estat de conservació dels delimitadors de seguretat del recinte.

- Verificació de l'estat de conservació dels delimitadors de seguretat del recinte.
- Verificació de l'estat de conservació del seu ancoratge i/o fixació.

b.3. Verificació de l'estat de conservació dels elements de museografia del castell.

- Verificació de l'estat de conservació dels plafons informatius, els textos, les imatges, i de l'element que els sosté.
- Verificació de l'estat de conservació del seu ancoratge i/o fixació.

b.4. Verificació de l'estat de conservació del camí-rampa d'accés.

- Verificació de l'estat de conservació dels paviments.
- Verificació de la possible pèrdua de material als paviments.
- Verificació de la correcta evacuació o drenatge de l'aigua.
- Verificació de l'estat de degradació dels carreus de pedra dels murs que formen el camí-rampa.
- Verificació de l'estat de les juntes de morter dels paraments dels murs que formen el camí-rampa.
- Verificació de l'estat de conservació de les parts originals més altes dels murs. Just sota de les filades de sacrifici construïdes per protegir els murs.
- Comprovar si s'ha produït la caiguda d'alguna pedra o de material constructiu

La realització, amb una periodicitat anual del pressent Pla de Verificació i Prevenció, farà que qualsevol problema, desperfecte o afectació que es pugui ocasionar per motius ambientals, climatològics o directament per l'acció de l'accés de persones visitants al recinte del castell de Sallent, pugui ser detectada de forma ràpida.

Aquesta detecció portarà a una actuació de reparació i manteniment que evitarà que l'element afectat es pugui degradar més. Si s'actua d'aquesta forma, les intervencions de manteniment i conservació futures sempre seran molt acotades i amb un cost econòmic reduït.

- **Manteniment**.

El manteniment del conjunt monumental del castell de Sallent que plantegem, està completament condicionat per les actuacions recollides al present Pla Director. Això fa que siguin unes actuacions de manteniment molt senzilles i amb un cost econòmic molt reduït.

Aquest manteniment s'haurà de realitzar en dues fases. La primera fase del manteniment serà la realització d'una inspecció i verificació de l'estat de conservació del castell i de tots els seus elements. La segona fase, serà l'execució de les tasques de manteniment determinades en funció dels resultats de la inspecció i verificació.

En tot moment serà necessari seguir les indicacions incloses al Pla de Verificació i Prevenció desenvolupat a l'apartat anterior. En aquest sentit, cal realitzar amb una periodicitat anual les comprovacions i verificacions del Pla.

Les comprovacions i verificacions ens definiran, en tot moment, quines seran les activitats i tasques necessàries per la realització d'un manteniment correcte del castell.

Diferenciarem dos grups de tasques de manteniment a realitzar: d'un costat tenim les que s'han de realitzar sobre elements originals del castell, i de l'altre tenim les que caldrà fer sobre els elements que protegeixen el castell i la visita pública.

Tasques de manteniment sobre elements originals del castell.

1. Eliminació de totes aquelles plantes que puguin créixer als diferents paraments originals i als paviments o a les zones de circulació del castell.
   Per desenvolupar aquestes tasques caldrà:
   - L'actuació d'una parella d'operaris amb eines manuals de jardineria per la eliminació manual de plantes.
   - Escala manual per poder accedir a les zones de treball.

2. Refer les juntes de morter dels paraments de pedra del castell amb morter de calç similar a l'utilitzat a la restauració del castell. Abans de procedir a refer les juntes, caldrà retirar el material malmès i després. Les juntes hauran de tenir un acabat refós igual al de la resta dels paraments del castell.
   Per desenvolupar aquestes tasques caldrà:
   - L'actuació d'una parella d'operaris amb eines manuals de paleteria (paletes, gavetes, macetes, escarpes...).
   - Morter de calç similar a l'utilitzat a la restauració del castell i de color similar a les juntes a reparar.
   - Pastera mecànica petita per poder pastar el morter.
   - Escala manual per poder accedir a les zones de treball.

3. Recol·locació d'alguna pedra original que hagi pogut caure del mur. Es farà servir morter de calç similar a l'utilitzat a la restauració del castell. Abans de procedir a recol·locar la pedra caiguda, caldrà retirar el material malmès i després. Les juntes hauran de tenir un acabat refós igual al de la resta dels paraments del castell.
   Per desenvolupar aquestes tasques caldrà:
   - L'actuació d'una parella d'operaris amb eines manuals de paleteria (paletes, gavetes, macetes, escarpes...).
   - Morter de calç similar a l'utilitzat a la restauració del castell i de color similar a les juntes a reparar.
   - Pastera mecànica petita per poder pastar el morter.
   - Escala manual per poder accedir a les zones de treball.

Tasques de manteniment sobre elements que protegeixen el castell i la visita pública.

4. Eliminació de totes aquelles plantes que puguin créixer als diferents paraments de les filades de sacrifici i protecció dels murs del castell.
   Per desenvolupar aquestes tasques caldrà:
   - L'actuació d'una parella d'operaris amb eines manuals de jardineria per la eliminació manual de plantes.
   - Escala manual per poder accedir a les zones de treball.

5. Refer els cavallons de coronament dels murs del castell amb morter de calç similar a l'utilitzat a la restauració del castell. Abans de procedir a refer els cavallons, caldrà retirar el material malmès i després. Els cavallons hauran de tenir un acabat refós i remolinat igual al de la resta dels paraments del castell.
   Per desenvolupar aquestes tasques caldrà:
   - L'actuació d'una parella d'operaris amb eines manuals de paleteria (paletes, gavetes, macetes, escarpes...).
   - Morter de calç similar a l'utilitzat a la restauració del castell i de color similar a les juntes a reparar.
   - Pastera mecànica petita per poder pastar el morter.
   - Escala manual per poder accedir a les zones de treball.

6. Re col·locació d'alguna pedra de les filades de sacrifici que hagi pogut caure del mur. Es farà servir morter de calç similar a l'utilitzat a la restauració del castell. Abans de procedir a re col·locar la pedra caiguda, caldrà retirar el material malmès i després. Les juntes hauran de tenir un acabat refós igual al de la resta dels paraments del castell.
   Per desenvolupar aquestes tasques caldrà:
   - L'actuació d'una parella d'operaris amb eines manuals de paleteria (paletes, gavetes, macetes, escarpes...).
   - Morter de calç similar a l'utilitzat a la restauració del castell i de color similar a les juntes a reparar.
   - Escala manual per poder accedir a les zones de treball.
   - Pastera mecànica petita per poder pastar el morter.

7. Reparació de paviments de circulació granulat mitjançant la recol·locació i estesa del material existent, i també mitjançant l'aportació de nou material granular de les mateixes característiques, color i grandària que l'existent, per tapar possibles zones amb pèrdua de material.
   Per desenvolupar aquestes tasques caldrà:
   - L'actuació d'una parella d'operaris amb eines manuals de paleteria (paletes, gavetes, pales, rastrells...).
   - Material granular de les mateixes característiques, color i grandària que l'existent.

8. Pintura dels elements metàl·lics mitjançant una pintura protectora de partícules fèrriques de les mateixes característiques i color que la existent. En el cas que les baranes no s'hagin fet d'acer inoxidable, també s'hauran de pintar.
   Prèviament a l'aplicació de pintura caldrà rascar la superfície metàl·lica per eliminar l'òxid i les restes de pintura mal adherida. Un cop això es procedirà a donar un mínim de dues mans de pintura amb un interval de secat entre elles.
   Per desenvolupar aquestes tasques caldrà:
   - L'actuació d'una parella d'operaris amb eines manuals de pintura (brotxes, pinzells, cubetes, raspalls amb cerres metàl·liques,...).
   - Pintura protectora de metalls, de partícules fèrriques similar a la existent i del mateix color.
   - Escala manual per poder accedir a les zones de treball.

9. Re col·locació d'algun tram de barana o de separador de seguretat que hagi pogut perdre la seva fixació o fermesa. Es procedirà a tornar a ancorar les potes de les baranes o separadors de seguretat a la pedra de les filades de sacrifici o es soldaran o fixaran a les estructures metàl·liques de les passeres. Per la fixació a la pedra es farà servir tacs químics de resines i barres roscades d'acer inoxidable.
   Per desenvolupar aquestes tasques caldrà:
   - L'actuació d'una parella d'operaris amb eines manuals de serraller (radial, llimes,...).
   - Elements per soldar metalls.
   - Trepant per perforar les pedres.
   - Barres roscades d'acer inoxidable.
   - Tac químic a base de resines i pistola d'aplicació.

4.- PLA D'ETAPES

4.1.- Cronograma dels treballs (terminis i costos d'execució)

El programa dels treballs previstos en aquest Pla Director, es divideix en un grup d'actuacions d'urgència i tres etapes principals. Aquestes tres etapes es poden subdividir en funció de la disponibilitat econòmica de cada moment.

Un cop analitzat el monument en tots els seus aspectes, la seva situació actual tant en sentit físic com legal, després d'avaluar els seu valor com a document històric, el seu valor arquitectònic i el seu valor significatiu, es proposen unes actuacions d'urgència i tres etapes per a la seva restauració, conservació i per la generació d'una visita pública.

Cada una d'aquestes etapes recull les necessitats pròpies de cada moment en que es desenvoluparan les actuacions proposades.

Criteris d'ordenació cronològica de les actuacions previstes.

Aquestes etapes estan ordenades cronològicament de forma lògica en funció dels següents paràmetres:

- Primer s'executaran les actuacions urgents per motiu de perill d'estabilitat i/o durabilitat de l'element constructiu a intervenir. Per tant, en tot moment s'executarà abans una actuació que faciliti la posada en seguretat de qualsevol element o zona del castell que cap altra.
- Al mateix nivell de prioritat que les anteriors, es troben les actuacions destinades a la seguretat de les persones que puguin accedir al recinte del castell. Per aquest motiu s'haurà d'intervenir sobre qualsevol element que pugui amenaçar la seguretat.
- Un cop això, és primordial protegir de forma eficient totes les restes constructives del castell. D'aquesta manera s'han prioritzat les actuacions enfocades a la protecció dels diferents elements del monument.
- Totes les actuacions restants s'han d'endreçar cronològicament per facilitar la visita del monument. Això porta a realitzar tot un seguit de tasques que paulatinament facin visitable el castell al mateix temps que es vagi avançant en les tasques arqueològiques d'estudi i de restauració i consolidació de totes les estructures del conjunt del castell de Sallent.

Objectius de les etapes d'execució de les actuacions.

Seguint aquests criteris de prioritats en les actuacions previstes al present document, els objectius principals de cada una de les etapes serien:

Etapa 1, Actuacions d'urgència:

- Posar en seguretat els elements del castell que ho necessitin.
- Delimitar en seguretat les zones amb perill de caiguda de materials fins que els elements conflictius no estiguin completament estables.
- Recopilar la informació necessària mitjançant actuacions que permetin planificar de forma correcta i coherent les següents etapes.

Etapa 2:

- Protegir i consolidar els elements de l'interior del castell, per evitar la seva degradació.
- Recollir les dades arqueològiques necessàries per poder protegir i consolidar els elements de forma correcta.
- Recopilar la informació necessària mitjançant actuacions que permetin planificar de forma correcta i coherent les següents etapes.
- Avançar amb l'estudi arqueològic de les restes del castell de Sallent.

Etapa 3:

- Protegir i consolidar els elements de l'interior del castell per evitar la seva degradació.
- Avançar amb l'estudi arqueològic de les restes del castell de Sallent.
- Recopilar la informació necessària mitjançant actuacions que permetin planificar de forma correcta i coherent les següents etapes.
- Delimitar correctament el recinte superior del castell.

Etapa 4:

- Protegir i consolidar els elements del recinte inferior del castell per evitar la seva degradació.
- Fer visitable el conjunt monumental del castell de Sallent de forma segura i comprensible pel gran públic.
- Refermar la figura del castell de Sallent com un dels elements principals als circuits culturals de la comarca.
- Recopilar la informació necessària mitjançant actuacions que permetin planificar de forma correcta i coherent futures actuacions.

Per aconseguir tots els objectius aquí dividits en les diferents etapes, es proposa la realització de les actuacions recollides a cada una de les etapes definides. A continuació es presenta una breu descripció de cada una d'elles i posteriorment s'inclou una valoració acurada del que representaran econòmicament.

Etapa 1, Actuacions d'urgència.

El primer grup d'actuacions, contempla tots aquells treballs amb caràcter d'urgència i preventiu que s'han considerat necessaris per garantir la integritat dels elements del castell de Sallent que en l'actualitat presenten algun problema d'estabilitat o un deteriorament important. Aquests treballs d'urgència també han de garantir la seguretat de les persones.

Per altre costat, també s'han inclòs les actuacions i estudis necessaris per poder aprofundir en el coneixement del monument i que així els resultats que s'obtinguin, aportin la informació necessària per poder desenvolupar de forma adient les successives actuacions.

Etapa 2.

La segona etapa busca fonamentalment protegir les restes del castell i fer visitable una part del recinte en seguretat.

A l'etapa 2 es pretén protegir les restes arqueològiques i arquitectòniques singulars del recinte sobirà fonamentalment, però també s'actuarà sobre la consolidació de la barraca de vinya 2 i l'estructura muraria amb problemes al fonament que es troben al recinte inferior del conjunt del castell.

Es recuperarà l'àmbit interior del mas Castell però no es farà visitable fins que no estiguin completament estables els seus murs.

Un cop finalitzada aquesta etapa, es podrà visitar el castell de Sallent de forma parcial. El conjunt del castell no estaran condicionat per la visita, però les seves estructures més significatives estaran en seguretat.

Durant aquesta etapa, s'excavarà arqueològicament per delimitar correctament la muralla meridional del castell. Aquesta excavació ens facilitarà la informació necessària per les actuacions previstes a la següent etapa.

Etapa 3.

La etapa número 3 serà la més gran. Un cop amb les estructures principals del conjunt monumental en seguretat estructural, es procedirà a l'estudi arqueològic en profunditat i a la consolidació de les estructures muraries que delimiten el recinte superior del castell.

Es preveu excavar arqueològicament tot el recinte superior del castell i les quatre bestorres que delimiten el recinte inferior.

La informació que ens facilitarà les intervencions arqueològiques, condicionaran de forma molt important la realització de l'etapa següent.

Tot això, va estretament vinculat a la consolidació i restauració de totes les estructures originals del castell de Sallent.

Etapa 4.

La última etapa completa tota la proposta. Incideix sobre tot a la protecció, restauració i consolidació de les estructures existents al recinte inferior del castell.

També recull les actuacions que permetran la realització de la visita del castell amb les delimitacions de seguretat necessàries i l'itinerari senyalitzat.

Aquesta etapa també presenta la consolidació i reparació del camí-rampa d'accés al recinte.

A continuació es presenta la valoració econòmica detallada de les quatre etapes i de cada una de les actuacions que inclouen.

RESUM DEL COST ECONÒMIC DE LES ETAPES

ETAPA 1: Actuacions d'urgència o de caràcter preventiu	
Tala de pins blancs per seguretat del monument.	1.090,00 €
Inspecció i estudi estàtic del llenç oriental de la muralla.	4.235,00 €
Scanner-laser del llenç oriental de la muralla.	2.665,00 €
Caracterització de materials del llenç oriental de la muralla.	3.025,00 €
Assaig sònic - auscultació del llenç oriental de la muralla.	3.025,00 €
Eliminació de plantes del llenç oriental de la muralla.	2.485,00 €
Consolidació del coronament del llenç oriental de la muralla.	2.265,00 €
Injeccions morter calç hidràulica al nucli del llenç oriental.	12.100,00 €
Eliminació de plantes del llenç central de la muralla.	1.425,00 €
Consolidació del coronament del llenç central de la muralla.	1.535,00 €
Eliminació de plantes dels murs del mas Castell.	3.000,00 €
Consolidació del coronament dels murs del mas Castell.	1.915,00 €
Eliminació de plantes dels murs de la bestorre 1.	790,00 €
Consolidació del coronament dels murs de la bestorre 1.	1.025,00 €
Separador de seguretat.	1.380,00 €
TOTAL ETAPA 1	**41.960,00 €**

ETAPA 2: Consolidació d'estructures.	
Esbrossada i tala d'arbustos.	1.815,00 €
Excavació de l'estrat de destrucció.	40.175,00 €
Delimitació a màquina d'estructures arqueològiques.	4.655,00 €
Intervenció arqueològica per delimitar els murs a consolidar.	44.650,00 €
Protecció i consolidació dels coronaments dels murs.	13.805,00 €
Reparació de murs de pedra amb pérdues de secció.	25.715,00 €
Protecció fonamentació de murs descalçats.	3.270,00 €
Reparació i restauració de la barraca de vinya 2.	6.050,00 €
Protecció de paviments i nivells de circulació.	6.690,00 €
Neteja de juntes i rejuntat de paraments.	32.260,00 €
TOTAL ETAPA 2	**179.085,00 €**

ETAPA 3: Estudi del monument	
Esbrossada i tala d'arbustos.	1.620,00 €
Delimitació a màquina d'estructures arqueològiques.	605,00 €
Intervenció arqueològica per delimitar els murs a consolidar.	30.200,00 €
Protecció i consolidació dels coronaments dels murs.	20.000,00 €
Reparació de les estructures que delimiten el recinte sobirà.	14.300,00 €
Protecció i consolidació coronaments estructures muràries.	12.255,00 €
Intervenció arqueològica al recinte sobirà del castell.	184.500,00 €
Neteja de juntes i rejuntat de paraments.	7.955,00 €
TOTAL ETAPA 3	**271.435,00 €**

ETAPA 4: Adequació a la visita	
Tala de pins blancs per seguretat del monument.	1.090,00 €
Delimitació manual d'estructures muràries.	9.115,00 €
Reparació de les estructures muràries del recinte inferior.	56.965,00 €
Protecció i consolidació coronaments estructures muràries.	39.060,00 €
Reparació dels murs del camí-rampa.	7.200,00 €
Protecció i consolidació coronaments murs camí-rampa.	6.585,00 €
Reparació d'escales de pedra existents.	4.160,00 €
Paviment del camí-rampa.	4.430,00 €
Paviment del recinte sobirà.	5.560,00 €
Museografia i senyalètica del castell.	6.050,00 €
Barana metàl·lica de protecció.	11.800,00 €
Delimitador de protecció.	18.380,00 €
TOTAL ETAPA 4	170.395,00 €

TOTAL ETAPES	**662.875,00 €**

RESUM DE LES ETAPES I COSTOS TOTALS

- **ETAPA 1, TREBALLS D'URGÈNCIA.....53.845,00€**
  Honoraris Projecte1 ..... 3.150,00€
  Honoraris Direcció i Coord. obres Etapa1.....3.895,00€
  Direcció seguiment arqueològic.....4.840,00€
  Actuacions Etapa 1..... 41.960,00€

- **ETAPA 2.....230.385,00€**
  Honoraris Projecte2.....17.700,00€
  Honoraris Direcció i Coord. obres Etapa2.....13.030,00€
  Direcció intervencions arqueològiques.....20.570,00€
  Actuacions Etapa 2.....179.085,00€

- **ETAPA 3.....340.760,00€**
  Honoraris Projecte3.....21.700,00€
  Honoraris Direcció i Coord. obres Etapa3.....16.110,00€
  Direcció intervencions arqueològiques.....24.200,00€
  Anàlisi de paral·lels.....1.815,00€
  Caracterització materials constructius.....5.500,00€
  Actuacions Etapa 3.....271.435,00€

- **ETAPA 4.....205.405,00€**
  Honoraris Projecte4.....16.950,00€
  Honoraris Direcció i Coord. obres Etapa4.....12.010,00€
  Direcció intervencions arqueològiques.....6.050,00€
  Actuacions Etapa 4.....170.395,00€

TOTAL VALORACIÓ ECONÒMICA(IVA inclòs)**..830.395,00€**

Terminis d'execució.

Per valorar els terminis d'execució de les diferents etapes s'ha tingut present fonamentalment els temps d'execució de les actuacions amb una càrrega temporal més acusada, com és el cas dels sondejos arqueològics i les intervencions arqueològiques. Un altre factor important a tenir en compte ha estat el treball de realització de les diferents tasques i feines per la consolidació i restauració dels murs de pedra. Cal tenir present que en una obra d'aquest tipus és un element de molta importància.

Així doncs els terminis d'execució de les diferents etapes són els següents:

- Treballs d'urgència: Temps aproximat d'execució 6 mesos.
- Etapa 1: Temps aproximat d'execució 12 mesos.
- Etapa 2: Temps aproximat d'execució 18 mesos.
- Etapa 3: Temps aproximat d'execució 12 mesos.

Aquesta valoració temporal fa referència a l'execució de cada una de les etapes per separat i de forma completa. L'execució de la suma de les quatre etapes, no suposa la suma dels terminis d'execució de cada una. Cal tenir present que executar al mateix temps actuacions que es troben a diferents etapes, faria que es reduís el temps d'execució total.

Si es pogués executar més d'una etapa a l'hora, els terminis no es sumarien sinó que, es reduirien. De la mateixa manera si alguna de les quatre etapes, aquí definides, es subdividís en altres subetapes, el temps no es dividiria en cada una d'elles sinó que s'incrementaria en funció de les actuacions que contemplés cada una d'aquestes noves subetapes.

Eduard Píriz i González

Llicenciat en Història (Arqueòleg)

i Arquitecte tècnic.

a BARCELONA, a GENER de 2017.

BIBLIOGRAFIA

BAIGES, Ignasi J.; FELIU, Gaspar; SALRACH, Josep M. [dirs] : *Els pergamins de l'arxiu comtal de Barcelona, de Ramon Berenguer II a Ramon Berenguer IV. vol. I-IV.* Pagès Editors, S. L., Lleida 2010. Fundació Noguera.

BAIGES, I; FELIU, G; SALRACH, J.M. [dirs.]: Els pergamins de l'Arxiu Comtal de Barcelona de Ramon Berenguer II a Ramon Berenguer IV. vol. I-IV. Pagès Editors, S. L., Lleida 2010. Fundació Noguera.

BALAÑÀ i ABADIA, Pere : *L'islam a Catalunya (segles VII-XII)*, Rafael Dalmau Editor, Barcelona 2002.

BENET i CLARÀ, Albert : *Diplomatari de la ciutat de Manresa (segles IX-X).* Pagès Editors, S. L., Lleida 1994. Fundació Noguera.

BENET i CLARÀ, Albert: *La família Gurb-Queralt (956-1276). Senyors de Sallent, Oló, Avinyó, Gurb, Manlleu, Voltregà, Queralt i Santa Coloma de Queralt.* Institut d'arqueologia, història i ciències naturals de Sallent, Sallent 1993.

BIOSCA, Eloi; VINYOLES, Teresa; XORTÓ, Xavier. : *Des de la frontera. Castells medievals de la marca.* Edicions de la Universitat de Barcelona, Barcelona 2001.

BOLÒS, Jordi : *Fortificacions de la marca i organització del territori a Catalunya (s. VIII-XII): Actes del congrés els castells medievals a la Mediterrània nord-occidental, celebrat a Arbúcies març de 2003*, Museu Etnològic del Montseny, Barcelona 2004.

BOLÒS, Jordi; HURTADO, Víctor : *Atles dels comtats de la Catalunya carolíngia: Atles del comtat de Manresa (798-993)*, Rafael Dalmau Editor, Barcelona 2004.

CATALÀ I ROCA, Pere [dir] : *Els castells catalans, vol. V*, 2a edició, Rafael Dalmau Editor, Barcelona 1997.

EQUIP BROIDA : *Ús de l'espai en els castells i torres dels segles XIV i XV: Fortaleses, torres guaites i castells de la Catalunya medieval*, Annex 3 de les Acta Mediaevalia, Facultat de Geografia i Història. Universitat de Barcelona, Barcelona 1986.

SOLÀ, Fortià: *Història de Sallent.* Institut d'arqueologia, història i ciències naturals, Sallent 1987. 1a edició Vic 1920.

HERNÀNDEZ, F. Xavier : *Història militar de Catalunya, vol. II Dels ibers als carolingis*, Rafael Dalmau Editor, Barcelona 2003.

HERNÀNDEZ, F. Xavier : *Història militar de Catalunya, vol. III La defensa de la Terra*, Rafael Dalmau Editor, Barcelona 2003.

PLADEVALL, Antoni [dir] : *Catalunya Romànica, vol. XI: El Bages*, Enciclopèdia Catalana, Barcelona 1992.

RIU-BARRERA, Eduard : *Tipus i evolució dels castells: L'art gòtic a Catalunya, Arquitectura. vol. 3*, 1a edició, Enciclopèdia Catalana, S. A., Barcelona 2003.

RIU-BARRERA, Eduard : *Història arquitectònica dels castells i notes sobre la seva restauració: Fortificaciones. Actuaciones en el patrimonio defensivo. Actas del XXXIV curset. Jornadas Internacionales sobre la intervención en el Patrimonio Arquitectónico*, Barcelona y Tortosa 20011.

RIU, Manuel; BOLÒS, Jordi : *Observacions metodològiques, esquemes descriptius i notes de treball per a l'estudi de les fortificacions i castells medievals: Fortaleses, torres guaites i castells de la Catalunya medieval*, Annex 3 de les Acta Mediaevalia, Facultat de Geografia i Història. Universitat de Barcelona, Barcelona 1986.

ÍNDEX DE PLÀNOLS

1.- PLÀNOLS DE LOCALITZACIÓ

01.S-01.- Situació i Emplaçament.

2.- PLÀNOLS D'ESTAT INICIAL

02.EI-01.- Planta Topogràfic.
03.EI-02.- Planta del conjunt.
04.EI-03.- Muralla meridional. Llenç oriental. Ortofotos.
05.EI-04.- Muralla meridional. Llenç oriental. Planta i alçats.
06.EI-05.- Muralla meridional. Llenç central. Ortofotos.
07.EI-06.- Muralla meridional. Llenç central. Planta i alçats.
08.EI-07.- Mas Castell. Ortofotos.
09.EI-08.- Mas Castell. Planta i alçats.
10.EI-09.- Mas Castell. Ortofotos.
11.EI-10.- Mas Castell. Planta i alçats.
12.EI-11.- Mas Castell. Ortofotos.
13.EI-12.- Mas Castell. Planta i alçats.
14.EI-13.- Església de Sant Sebastià. Ortofotos.
15.EI-14.- Església de Sant Sebastià. Planta i alçats.
16.EI-15.- Bestorres. Planta i alçats.
17.EI-16.- Conjunt monumental. Seccions generals.
18.EI-17.- Conjunt monumental. Seccions generals.
19.NM-01.- Nomenclatura. Planta.
20.CR-01.- Cronologia Planta.

3.- PLÀNOLS DE PROPOSTA

21-P-01.- Planta final del conjunt.
22-P-02.- Circulacions i usos. Planta.
23-P-03.- Etapa 1. Mesures d'urgència o de caràcter preventiu.
24-P-04.- Etapa 2. Consolidació d'estructures.
25-P-05.- Etapa 3. Estudi monumental.
26-P-06.- Etapa 4. Adequació a la visita.
27-P-07.- Proposta consolidació. Mas Castell.
28-P-08.- Proposta consolidació. Muralla meridional i bestorre 1.